

90.

Aantekeningen, april – juni 2023

Pieter Wisse

90.1

Als je weet waar je op moet letten, zijn de signalen niet te missen. Heb je **Overheidsfout treft meer mensen** (in: **NRC**, 30 maart 2023, p. 3) gelezen? Christiaan Pelgrim doet verslag dat

gezinnen [...] in armoede [leven] door [...] hoe verschillende regelingen effect op elkaar hebben: rond belastingen, toeslagen, uitkeringen en andere inkomensregelingen.

Met het eerste woord in de titel bedoelt hij “systeemfout” en citeert de minister van Armoedebeleid dat

complexiteit de laatste jaren is toegenomen.

Ook zij gaat weer de tijd nemen voor

een verdere doordenking [...] over hoe complex het systeem nu is, over hoe regelingen op elkaar inwerken, en hoe we dat kunnen verminderen. Dat hebben we niet vandaag op morgen gerealiseerd.

Overmorgen, soms? Dat lukt zelfs nooit, zolang “regelingen” clientistisch toch vooral apart van elkaar vastgesteld blijven worden. Dan zou het een wonder zijn als ze met elkaar stroken. En zulke wonderen zijn de wereld uit.

Samenhang kan slechts vooraf geborgd zijn. Dat laat zich herkennen aan het zinsdeel “en andere inkomensregelingen.” Inderdaad, dat zijn allemaal “inkomensregelingen,” dus inclusief o.a. die “rond belastingen, toeslagen [en] uitkeringen.”

Complex?

Nee, niet voor wie begrijpt dat in een samenleving, het woord zegt het al, niets apart te regelen valt. Er moet daarom, als het ware overkoepelend, een regeling zijn van consistentie van – nadere – regelingen. Het geheel moet als systeem opgevat zijn. En het gebrek aan zo’n consistentieregeling is dan een ernstige ... systeemfout. Dat zit het mee, dat inkomensbestanddelen allemaal in geld uitgedrukt zijn. Ofwel, er ... geldt een enkele noemer die zelfs eenvoudig kwantitatief is. Dat maakt het ‘betrekkelijk eenvoudig’ om een, zeg maar, model op te stellen van alle “inkomensregelingen” met nadruk op verband ertussen. Alleen op die manier laat zich doorzien wat er misgaat, eventueel verder mis kan gaan, en waarom. Uiteraard valt er dan pas gericht wat aan te herstellen, als het kan – maar verwacht daarvan al bij niet veel – te vereenvoudigen in de zin van vermindering van variabelen, enzovoort.

Ik kan me niet voorstellen dat het veel tijd kost om zo’n model te maken. Nou ja, mits je weet waar je op moet letten. En als het er allang is, weet de minister van Armoedebeleid kennelijk nog steeds van niets.

Excuus, met enige andere woorden herhaal ik slechts mijn eerdere opmerkingen. Veel tijd heeft het schrijven ervan mij ditmaal daarom niet ... gekost.

90.2

Antwoorden op de vragen die ik over het “dynamisch autorisatieprofiel” opperde, herken ik helaas niet.

90.3

Het is om te beginnen geen Nederlands: “business analyse.” Vooruit, wij doen “business” noch “analyse,” wèl informatiekundig stelselmatig ontwerpen.

90.4

Zeer bedankt! Je bent mij vóór met reactie. Ik had je met nader emailbericht willen laten weten dat ik vragen stelde om [X] van m.i. hoognodige antwoorden te laten voorzien. Zoals [jouw externe adviseur] dat via jou doet, heb ik daarom ditmaal [X] enig commentaar gestuurd. Hij moet maar kijken wat hij ervan overlaat. :-)

90.5

[Na overleg met X als concepttekst aan hèm gestuurd, maar opgesteld als door mij direct gericht aan collega van X; door X – bewerkt en/of gedeeltelijk – eventueel aan bedoelde collega – door – te sturen.]

Dank je zeer voor reactie, zelfs zowat per omgaande! Maar ... wat “werelden [...] passend bij elkaar komen” betreft heb ik helaas een andere indruk. Overigens doet die er niet zoveel toe. Wat telt, is dat [X] en jij dezelfde koers kiezen. Als buitenstaanders kunnen [jouw extern adviseur] en ik immers slechts advies geven. Waarover [X] en jij – hoe dan ook tijdens het overleg begin vorige week waar ik bij was – het blijkbaar wèl eens zijn, is een proef als eerste vervolg. Over het, zeg maar, object van zo’n proef hebben jullie vermoedelijk vooralsnog echter géén overeenstemming.

Voor zover ik begrijp – en mocht ik het mis hebben, laat dat ajb weten – pleit in elk geval [jouw extern adviseur] voor een proef met het programmatuurpakket voor autorisatiebeheer (Engels: access management) dat enkele andere onderdelen van het ministerie reeds gebruiken. Zo ja, welk pakket is dat overigens? Uit zijn presentatiemateriaal plus mondelinge toelichting heb in elk geval ik niet begrepen hoe het voorgestelde “dynamisch autorisatieprofiel” precies (!) werkt. Daarom heb ik naderhand enkele vragen erover aan jou gericht. Jij stuurde ze “direct door [...] naar [jouw extern adviseur].” Maar hij laat ze onbeantwoord. (Ook) op mijn zorg om een eventueel beveiligingslek gaat hij met geen enkel woord in.

Uiteraard vergt autorisatie vergelijking, of “combineren” zoals [jouw extern adviseur] het nu noemt. Nota bene, mijn vragen zijn erop gericht om te weten te komen hoe dat, nogmaals, precies werkt. En àls hij inderdaad een bepaald en bestaand AM-pakket veronderstelt, moet toch vooral die werking deugdelijk gedocumenteerd staan. Zoals [jouw extern adviseur] het – niet – schetst, blijft het daarentegen onduidelijk. Ik kan me niet voorstellen dat het jou wel duidelijk – geworden – is. [X] had al meteen moeite met mijn vragen. :-)

Je kunt antwoorden op dergelijke vragen helemaal vergeten, indien je het idee van dat pakket als ‘proefobject’ verlaat. Ik heb al aangegeven, dat voor stelselmatig autorisatiebeheer zo’n organisatiecentrisch pakket averechts uitpakt. Tja, wat bereik je er voor zgn digitale toegankelijkheid voor willekeurige rechtzoekenden enzovoort mee? Niets, dus. Wel komt er nòg een apart informatiesysteem bij dat vervolgens in ruimer verband moet worden opgenomen. Je ziet wat het allemaal kost (en zo’n wirwar, zachtjes uitgedrukt, bevordert niet bepaald informatiebeveiliging). Ik vind het daarom om talloze redenen terecht dat [X] als proefobject kiest voor verdere

verkenning van een stelselmatig dekkende opzet. Zie [Stelselmatig autorisatiebeheer](#) voor het betekenissenmodel dat ik tegen het einde van ons overleg even toonde. Als jij mij daarover vragen wil stellen, graag zelfs. Met dat model is ... precies gedocumenteerd hoe willekeurig wie tot gebruik van willekeurig welke voorziening bevoegd verklaard is, nee, niet dynamisch, ja, differentieel.

Ik heb er alle begrip voor, dat je het pakketidee niet zomaar laat vallen. Dat brengt mij terug op mijn vragen. Toegegeven, ik heb ze tevens uit eigen nieuwsgierigheid gesteld. :-) Maar vooral hoop ik ermee te bereiken dat jij je gaat afvragen of het eigenlijk wel zo'n goed idee is, te weten om je vrijwel meteen vast te pinnen op een pakket en zelfs zonder te ... weten hoe het precies werkt. En met wat jij mij doorstuurde als "verduidelijking" door [jouw extern adviseur], blijft het onduidelijk. Wie weet kan je daardoor een stelselmatige opzet serieus gaan overwegen, waarden, enzovoort.

De Rechtspraakorganisatie heeft een maatschappelijke opgave. Daarvoor moet ook en vooral een voorziening voor autorisatiebeheer "passend" getroffen zijn, ofwel zelfs principieel stelselmatig. Dan ben je o.a. ook voor, eh, intern autorisatiebeheer in één keer klaar.

Over documentatie gesproken, eerder verwees ik je naar **Stelselmatig autorisatiebeheer, verzamelde proefteksten**. Heb je dat 'verslag' gelezen en daarover vragen?

Van je voorstel voor nader overleg vind ik dat, als het over het pakket gaat, ter voorafgaande bestudering documentatie van het "dynamisch autorisatieprofiel" beschikbaar moet zijn. Anders blijft een gesprek vaag en verwarrend.

90.6

Louise O. Fresco doet met haar column **Politici, leer van het kubisme** (in: **NRC**, 3 april 2023, p. 19) een oproep. Zij vermeldt dat

Pablo Picasso [...] ons voorgoed anders naar de werkelijkheid liet kijken.

Ons? Volgens Fresco doen politici dat juist niet, dat zeg maar kubistisch "kijken." Zij beveelt ter lering aan een

radicale manier van kijken vanuit verschillende gelijkwaardige gezichtspunten.

Nu heb ik de associatie met kubisme eerder benut, zie o.a. [Conceptueel kubisme](#). Ja, Metapatroon is, hier in Fresco's woorden, een

taal die meerdere perspectieven mogelijk maakt, [...] ruimte schept.

Wat telt, is niet alleen erkenning van verschillen. Want in één moeite door moeten 'we' samenhang ertussen bijhouden. Dat vergt aandacht voor verhoudingen en zou ik daarom juist géén "radicale manier van kijken" noemen. Het is daarentegen ontkenning van verhoudingen met onderdrukking volgens de enkele – verholde – (machts)verhouding die feitelijk radicaal is resp. radicaliseert. Dat duid ik als ééndimensionaal met twee polen. Fresco oordeelt daarom m.i. nog te ruimharig over heersend verhoudingsgewijs tekort met haar vergelijking met

de tweedimensionale schijn van het platte vlak [waarin] vele politici zijn blijven hangen.

En haar vervolgopmerking dat

[v]eel van het huidige discours bestaat uit polariserende woorden

is inderdaad ééndimensionaal pas consequent begrijpelijk. Intussen lijkt zij niet te beseffen dat vrijwel iedereen vrijwel altijd aan zulke kortzichtigheid onderhevig is. Wie dat echter volhoudt onder de noemer van het zgn algemeen belang, veroorzaakt ernstige schade aan dynamisch evenwicht van – variëteit van – verhoudingen. Daarom spreekt Fresco er uiteraard wèl terecht zgn politici op aan.

90.7

Er is sprake van twee kubistische kunstrichtingen, de analytische en de synthetische. Het verschil ertussen?

Voorzover ik begrijp, begint het met analytisch kubisme. Als opgave geldt om van als drie- en inclusief tijdsverloop vierdimensionaal ervaren werkelijkheid een tekening/schildering 'in' een plat vlak van beperkte omvang te maken. Zeker met werkelijkheid vierdimensionaal opgevat vergt dat – dus – open veelvoud van tweedimensionale (af)beeld(ing)en die èlk slechts gelden volgens een combinatie van invalshoek en tijdstip. De ruimte die een tekenvel resp. schilderdoek biedt, is echter zéér beperkt. Analytisch kubisme als nota bene realistische stroming schiet gauw tekort voor de gestelde opgave.

Dus, hoe verder?

Er komt met zgn synthetisch kubisme inderdaad een vervolg. Zoiets als wiskundig bekeken ligt het voor de hand om – de beperking door – nevenschikking van figuraties in een tweedimensionale ruimte op te geven. Dat is dus/echter niet gebeurd. Daarentegen wèl verlaten is de eerder gestelde ... opgave. Zo van, als het platte vlak niet naar de werkelijkheid naar kan komen, vooruit, dan moet de werkelijkheid dat maar naar het platte vlak doen. Het nog onverminderd platte-vlakwerk betreft op z'n synthetisch niet zozeer het veelvoud van tijdelijke invalshoeken, maar veeleer veelvoud van materialen waarmee het wordt gemaakt. Voilà, collage. En zo door naar dadaïsme, surrealisme, noem maar op.

Of mijn uitleg kunsthistorisch hout snijdt? Wat ik wil zeggen is dat, als iemand 'het' associatief over kubisme heeft, z/hij hoogstwaarschijnlijk verwijst naar analytisch kubisme.

Denk nu eens aan meetkunde. De spreekwoordelijke, herstel, karikaturale oude Grieken beoefenen meetkunde met een stok waarmee ze figuren in nat zand tekenen. Klopt, dat heeft beperkingen. Met symbolisering laten zich veel willekeuriger 'figuren' duiden, enzovoort. Ipv, zeg maar, tekenende meetkunde heet dat beschrijvende resp. analytische meetkunde.

Tja, analytisch kubisme heet nu eenmaal zo. In die termen laat zich Metapatroon aanduiden als meta-analytisch kubisme. Daarmee kunnen 'we' de oorspronkelijke opgave onder kubistische noemer ... realistisch vervullen. Over Metapatroon als kubisme heb ik overigens meer geschreven dan [Conceptueel kubisme](#) (2017). Zie o.a. ook [Mooi meegenomen](#) (2015), [aantekening 66.65](#) en [aantekening 77.71](#).

Of zgn ict-ers daarvan zelfs maar enig besef hebben? Hun opdrachtgevers, soms? Nee, want ook zij zijn massaal, althans kubistisch uitgedrukt, de zgn synthetische weg ingeslagen en samen verdwaald geraakt. En weliswaar heet het synthetisch kubisme, maar wat werkelijkheidsbeschrijving betreft komt het dus domweg neer op een terugval in vóór-analytische eenkennigheid. Het meta-analytische kubisme van Metapatroon erkent niet alleen – dynamiek van – verschillen volgens momentane invalshoeken, maar laat tevens samenhang ertussen eenduidig ... beschrijven. En dat zònder schaalbeperking, dwz voor alsmaar verdere variaties op het variëteitsthema.

Zolang vooral bestuurders hun positionele houvast abusievelijk ontleen aan dergelijke beperking(en), ervaren ze een open aanpak prompt als bedreigend. Moeten 'we' oplossingen dan maar vergeten van maatschappelijke problemen die naar hun aard onvermijdelijk grenzen doorkruisen van hun respectievelijke bestuursrijkes inclusief hofhoudinkjes?

Overigens had ik al **Braque** (Aurel Bongers, 1988, oorspronkelijk franstalig 1988) voor wat verdere oriëntatie volgens kubisme klaarliggen. De auteur is Serge Fauchereau en hij wijdt een paragraaf aan analytisch kubisme. Als opvatting van Georges Braque (1882-1963) geeft Fauchereau weer

daß die Wahrheit der Kunst [... k]ein akademisches Bild von den Dingen geben will. Der Kubismus, weit davon entfernt, abstrakte Kunst zu sein, strebt danach, das Wirkliche unter allen Blickwinkeln besser zu erfassen, [d.h.] nach dem, was man darüber weiß, unter einem lebendigeren und nicht mehr statischen Gesichtspunkt. Der Kubismus mißtraut einer zu einfachen Betrachtungsweise [...] und in diesem Sinn gibt er sich gerne als Realist. [...] Durch die Zurückweisung des alleinigen Gesichtspunktes [...] beinhaltet »der völlige Besitz der Dinge« diese unter verschiedenen Blickwinkeln zu erfassen[. ... D]er Gegenstand [...] zerfällt [...] in splittrige, facettierte Gebilde, weil er ganz genau und aus verschiedene Blickpunkten analysiert wird.[pp. 13-14]

Daarvoor

streeft der Maler ein System von Zeichen an, die mit dem immer abstrakter werdenden Kubismus zunehmend an Bedeutung gewinnt. [...] D]ie Fragmentierung [kann] beliebig weitergeführt werden[. p. 14]

De voortgezette abstractie blijft op die manier figuratieve grondslag houden. Daarmee is een nu eenmaal beperkt (opper)vlak echter gauw vol. En is er weliswaar zgn systeem in verschilmaking gevestigd, maar nota bene niet in wat in één moeite door als, vooruit, samenhangend tussen zulke verschillen om uitdrukking vraagt. Nogmaals, die beperking vervalt principieel met de kwalitatieve overgang naar het, zeg maar, beschrijvend ipv afbeeldend medium. Ik begrijp ook wel dat een ... beeldend kunstenaar dan weer niet zo gauw op dat idee komt.

90.8

Zeer nauwkeurig bestudeerd heb ik slechts de eerste hoofdstukken in **Policy Analysis of Multi-Actor Systems**. Want ik heb mij opzettelijk beperkt tot nadere duiding van wat het betekent om actor te zijn. Door het actorbegrip als het ware in wat méér dan de gangbare factoren te ontbinden, laat dat begrip zich navenant gedifferentieerder benutten. Dankzij die beperking tot dat ene begrip ontstaat dus pas een voorwaarde voor verruiming. :-) De daarvoor benodigde redenering zou je nogal filosofisch kunnen noemen, en dat moet je maar liggen. Zeg het daarom ajb eerlijk, als je onverhoopt géén wijs kunt worden uit mijn aantekeningen[; zie [nrs 89.3, 89.12, 89.13 en 89.27](#)]. De resulterende opvatting onder de noemer van subjectief situationisme vindt overigens vrijwel iedereen onverteerbaar. Maar heel praktisch kan je aan je eigen gedragingen denken. Noem jezelf een subject. Op een tennisbaan als situatie vertoon je ànder gedrag dan bijvoorbeeld in je thuissituatie, enzovoort. Sterker nog, je gedrag verschilt ook, vèrder bijvoorbeeld, van moment tot moment op de tennisbaan. Je beleeft feitelijk èlk moment daar als situatie. Hoe speelt je tegenstander? Wat wil je zèlf met de vòlgende bal? Je kiest dus tèlkens voor wat je op dat moment in die situatie voor optimaal houdt (en dan maar hopen dat de uitvoering van je subjectief-situationeel geplande gedrag slaagt :-). En dat

doet je tegenstander natuurlijk óók allemaal, maar op zijn beurt met zichzelf als subject dat situaties ervaart. Kan je het een beetje volgen?

90.9

Aanvullend wilde ik je nog iets over statistiek schrijven. Zeg maar als je het – wellicht opnieuw – onbegrijpelijk vindt. Nee, ik heb nooit kwantitatief onderzoek gedaan dat voor academisch-wetenschappelijk moet doorgaan. Wel heb ik ooit tentamens tot en met Statistiek III gehaald. Waarvàn de opgaven modellen waren, bleef mij echter verborgen. Ik zag er de zoveelste sommen in, en daar kwam ik destijds nog wel uit. Hoe dan ook waag ik eens een poging om een zgn proefopstelling te verduidelijken. Ook daarvoor benut ik situationisme, de grondslag van de modelleermethode/-taal Metapatroon, als referentiekader. Want dat begrijp ik wèl, nou ja, daarvan ga ik graag uit.

De vraag is kennelijk hoe 'iets' zich gedraagt. En hoe varieert gedrag ervan eventueel?

Daarom wordt dat 'iets' met verondersteld – variabel? – gedrag apàrt als een object opgevat. De onderzoeker mikt op objectieve gedragsverklaring(en). Daarvoor wordt het ene object 'in' verschillende situaties gebracht (of, als het object er al is, bekeken). In tegenstelling tot het object waarvan gedrag nog valt te verklaren, geldt als situatie wat de onderzoeker – vindt dat z/hij – beheerst. Een situatie acht z/hij haar/hem dienovereenkomstig bekend en aldus samengesteld geacht uit zgn onafhankelijke variabelen. Waarom heten ze onafhankelijk? Ik vermoed, dat er verschil tussen enerzijds vooralsnog deels ònbekend object, anderzijds volledig bekend veronderstelde omstandigheden (lees dus ook: situatie) mee bedoeld wordt. Ik vind de aanduiding situationele variabelen duidelijker.

Vooruit, het object komt in samenloop met een bepaalde situatie te verkeren. Ik zou zeggen dat er voor de samenloopduur een situationeel object bestaat (en laat maar in het midden dat het object daarvoor 'uit' een anders situatie afkomstig is; een object kàn niet anders bestaan dan als opvolging van situationele objecten). De gedragingen die de onderzoeker aan het situationele object in kwestie meent te kunnen toeschrijven worden dan uitgedrukt in waarden van wat afhankelijke variabelen heten. Waarom heten die variabelen zo? Ik vermoed, omdat de situationele variabelen al onafhankelijk heten. Nee, ik heb eigenlijk geen idee. Ik vind de aanduiding samenloopvariabelen duidelijker.

Het kan ook zijn dat de onderzoeker wil weten, niet hoe hetzelfde object zich in verschillende situaties gedraagt, maar wat er met verschillende objecten in dezelfde situatie gebeurt. Dat blijft echter kwestie van samenloop volgens situationele objecten.

Aan gedrag onder de (samenloop)noemer van situationeel object hebben zowel object als situatie een aandeel. Het is overigens maar de vraag, of het situationele aandeel zo uitputtend bekend is als aangenomen. Als dat tegenvalt, rijst de noodzaak van – onderzoek volgens – dáárop afgestemd onderscheid tussen object en situatie. Waar eindigt dat? Hoe dan ook is de onderzoeker erop uit om het objectaandeel aan het samenloopgedrag – alweer nader – te bepalen. En daarbij is het maar de vraag, of zulk situationeel verkregen inzicht terecht voor algemener geldig kan worden gehouden. Daarvoor moet hetzelfde object inderdaad in vooralsnog verschillend opgevatte situaties worden onderzocht. En als wat telkens voor het objectaandeel daarin wordt gehouden niet blijkt te ... verschillen, is het maar de vraag waarin die situaties nog verschillen. En het is natuurlijk al helemaal de

vraag of een object na een samenloop met een situatie hetzelfde object gebleven is. Voor een object met cognitief vermogen, een subject, dus, geldt dat in elk geval, herstel, van geval tot geval ... natuurlijk niet.

'Zeker' wanneer (onderzoek)resultaten via zgn statistische bewerking worden samengevat, lijkt mij voor interpretatie en, over gedrag gesproken, verantwoord operationeel gebruik ervan toelichting onontbeerlijk op wat voor verbijzondering tot situationele object(ivering) is aangehouden. Hoe duidelijker dat is, en wie weet begrijp ik dat dan weer principiëler dan menig academisch onderzoeker, kan ook gebruik van statistiek navenant doorzichtiger zijn.

90.10

Ter opvulling nog meer eens een parodisme: [waantekening](#).

90.11

Op de voorzijde van de boekomslag van **De rechtsstaat moet je leren**

(Prometheus, 2018, oorspronkelijk 2014) staat dat Geert Corstens als "de president van de Hoge Raad over de rol van de rechter" schrijft. Op de titelpagina binnen heet het dat het boek geschreven is "met medewerking van Reindert Kuiper." Wie dat is? Ik vind het merkwaardig dat het in het boek bij die ene naamsvermelding blijft. Zoekmachine, dan maar? Kuiper blijkt raadsheer in het Gerechtshof Amsterdam. Hij zal dus wel meer bijgedragen hebben dan eindredactie. Hun gezamenlijk boek(je) is als inleiding zeker informatief, als titel vind ik "de rol van de rechter" echter passender en Corstens moet bescheidenheid blijkbaar nog leren.

Over de verander(en)de rol van de rechter merken Corstens en Kuiper op, dat

[v]ervlogen is het ideaal – zo dat al ooit had bestaan – van de rechter die één op één de wet op de voorhanden toepast. [...] De wetgever kan nu eenmaal niet alles voorzien en alles van te voren regelen. [...] Rechtsvinding [verander]t door open normen en andere dan grammaticale interpretatiemethoden[. p. 61] Voor veel rechtsregels geldt [...] dat hun precieze betekenis pas echt duidelijk wordt in de rechtspraak. [...] Uit een oogpunt van voorzienbaarheid is dat niet ideaal, maar daar is weinig aan te doen.[p. 62]

Met wat neerkomt op reële variëteit moet openbaar bestuur uiteraard reeds met passende variëteit tijdens zgn uitvoering kunnen rekenen. Dat vermogen blijkt echter vaak te ontbreken, een gebrek dat extra geïnstitutionaliseerd geraakt is en verder aangejaagd door misvattingen over zgn kunstmatige intelligentie doordat wet- en regelgeving voor digitalisering ten onrechte wel volgens dekkende "voorzienbaarheid" wordt opgevat. Een wetstekst biedt echter beslist géén ontwerp van eventueel benodigd uitvoeringsmiddel. O.a. de Belastingdienst lijkt dat er abusievelijk nog steeds van te verwachten. Maar een norm betreft een gedragsoriëntatie en géén exclusief gedetailleerd spoor met verbod op zelfs maar geringste afwijking. Niet alleen

[d]e rechter wordt elke dag met de samenleving geconfronteerd [... i]n al haar schakeringen[. p. 114]

De rechter wordt er achteraf echter nodeloos mee "geconfronteerd," indien uitvoeringsorganisaties – dus vaak zelfs structureel – nalaten zich tijdig om relevante "schakeringen" te bekommeren. En de meest(e) gedupeerde burgers komen nooit aan een zgn gang naar de rechter toe, omdat ze dat helaas ervaren als – de woordspeling viel me in – een verdere gang in de trechter.

90.12

Ik zou zeggen, blijf voor ontmaskering van valse architectuur schieten op wat steeds duidelijker een zwakke plek is. (Want) jullie blijven van zgn architecten blijkbaar maar te horen krijgen, dat de informatierotonde niet past volgens wat zij propageren als de ... architectuur. Dat maakt, eh, vriendelijk gezegd, steeds nieuwsgieriger naar 1. wat die zgn architectuur is, 2. waarin de informatierotonde ervan afwijkt en 3. waarom de afwijking als problematisch geldt. Als je mij een plezier wil doen, :-) stel ze ajb teltkens dergelijke vragen en dring daarbij aan op schriftelijke beantwoording per omgaande. Doe dat vooral in het bijzijn van een 'hogere' besluitvormer, opdat zo'n functionaris eindelijk onmiddellijke, onloochenbare indruk opdoet van onvermogen onder de valse noemer van architectuur (en haar/zijn eigen belang bij doorbreken ervan gaat beseffen).

Tja, van zulke specialisten zijn er talloze, maar met een architectuurbeschrijving komen ze zelfs desgevraagd niet op de proppen. Wij vermoeden allang dat die documentatie er – dus – niet eens is. En bijgevolg blijven ook argumenten ad 2 en ad 3 nog steeds achterwege. Druk opvoeren, gewoon vriendelijk naar blijven vragen, net zolang totdat integra(a)l(er) verantwoordelijke besluitvormers beseffen dat ze met steun voor méér van hetzelfde risico's aanjagen ipv beheersen.

Ik meen te begrijpen waarom zgn architecten er niet in kunnen slagen om tot een architectuurbeschrijving te komen. Er zijn allerlei aspecten. Rara, hoe hangen ze optimaal samen? Zo'n onmisbare, zeg maar, verbindingsnoemer bedoelt architectuur te borgen. Die ... betekenis heeft het woord in elk geval in verband met het treffen van voorzieningen als zgn gebouwde omgeving. Aan reële samenhangborging komen de talloze ict-specialisten echter nooit toe, zolang ze 1. zichzelf ten onrechte als, vooruit, architect ipv specialist beschouwen, 2. elk hun nota bene technisch aspectspecialisme voor maatgevend voor samenhang willen laten doorgaan en 3. daardoor meteen onderling al niet tot overeen- en afstemming komen.

Werkzame samenhang valt immers niet te bereiken met beperking(en) tot (een) overheersende, zeg maar, technische inste(e)k(en). Voor voorzieningen voor informatieverkeer biedt daarentegen informatie beleidsmatig houvast, en dan principieel de betekenisvariëteit ervan. Daarvan moeten technische keuzes afgeleid zijn.

Dankzij de – minimalistische toevoeging van een – informatierotonde kunnen ònsamenhangend opgezette voorzieningen desondanks wèl redelijk betekenisvol samenhangend worden gebruikt (inclusief, als voorwaarde, duidelijk gecoördineerd beheer). Die toegevoegde waarde ontgaat technisch specialisten kennelijk. Je moet inderdaad – willen – begrijpen dat er informatietaken moeten worden uitgevoerd die noodzaken tot betekenisvol ruimere samenhang dan waarop apàrte voorzieningen (lees ook: respectievelijke toepassingen) zijn bemeten. Hoe leidinggevender een functionaris is, des te ruimer haar/zijn coördinatie reikt èn des te meer daarom dergelijk inzicht aan haar/hem besteed zou moeten zijn. Of?

Hoe dan ook, neem betekenis als insteek voor [stelselmatig informatiebeleid](#). Dàt is natuurlijk pas ... architectuur in de zin van een dekkend referentiekader voor samenhang. En daarmee strookt een informatierotonde juist prima. Wat primair telt, is dàt een informatierotonde zo werkt. Hoé hij werkt, is weliswaar ook belangrijk, maar moet secundair blijven.

Specialisten die technisch kortzichtig zijn, 'zien' dat helaas òmgekeerd. De

technische voorkeur (lees ook: mode) mbt een aspect houden zij voor algemeen beleidsmatig duurzaam geldig. Daar moeten betekenissen zich volgens hen 'maar' naar voegen, als ze daar überhaupt al aan denken. Dat kan echter niet kloppen, en doet het dus ook niet.

90.13

Voor "een plan voor stelselmatig autorisatiebeheer" waarom je onlangs verzocht bent, ben ik vooralsnog wat haastig alvast nagegaan welke oriëntatie je principieel beschouwd ervoor zou kunnen ontleenen aan de Grondwet. Je moet óverhaaste keuzes voor zgn digitale techniek en navenante vernauwing immers afhouden, vermijden. Daarvoor zou – ik zeggen :-) dat – het 'gezag' dat van de Grondwet uitgaat, hmm, dat ervan zou moeten uitgaan, toch moet helpen. En onder die noemer kan ook – zelfs? – (Bureau) Forum Standaardisatie toch moeilijk onbegrip van stelselmatigheid volhouden.

Zo ... regelt artikel 17 wie als deelnemer in aanmerking kan komen voor – bevoegdheid tot – gebruik van voorzieningen voor rechtsprakelijk informatieverkeer. Het tweeledige artikel luidt

1. Ieder heeft bij het vaststellen van zijn rechten en verplichtingen of bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde vervolging recht op een eerlijk proces binnen een redelijke termijn voor een onafhankelijke en onpartijdige rechter.
2. Niemand kan tegen zijn wil worden afgehouden van de rechter die de wet hem toekent.

De verzameling deelnemers is, zoals dat heet, open. Want volgens nota bene grondwettelijke bepaling is rechtspraak voor iederéén toegankelijk. Uiteraard mag daarop ook door digitale facilitering van informatieverkeer géén uitzondering ontstaan.

Zulke openheid vergt voorzieningen als infrastructuur, zeg ook maar principieel stelselmatige voorzieningen. De Grondwet bevestigt aldus de – noodzaak van – stelselmatige oriëntatie, en wel impliciet tevens voor digitaal autorisatiebeheer (lees dus ook: digitale toegankelijkheid).

Voorts bepaalt artikel 18, lid 1, van de Grondwet:

Ieder kan zich in rechte en in administratief beroep doen bijstaan.

Autorisatiebeheer moet daarom netzo stelselmatig voorzien in – de mogelijkheid van – bedoelde machtiging (lees ook: delegatie).

Toegang tot de rechter is echter óók aan beperkingen onderhevig en stelselmatig biedt de Grondwet dáárvoor eveneens oriëntatie zoals met artikel 10:

1. Ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op eerbiediging van zijn persoonlijke levenssfeer.
2. De wet stelt regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met het vastleggen en verstrekken van persoonsgegevens.
3. De wet stelt regels inzake de aanspraken van personen op kennisneming van over hen vastgelegde gegevens en van het gebruik dat daarvan wordt gemaakt, alsmede op verbetering van zodanige gegevens.

Ofwel, met toegankelijkheid moet ontoegankelijkheid gepaard gaan. Hoewel toegang tot de rechter voor iederéén moet zijn geborgd, dient autorisatiebeheer feitelijk differentiële selectiviteit van toegang. Huh?! Zeg ook maar dat toegang voor de één juist uitsluiting vergt van ... iederéén die 'in' het proces in kwestie géén partij, géén procesvertegenwoordiger van enige partij, géén "onafhankelijke en onpartijdige

rechter” resp. gerechtelijk medewerker ... terzake is. Artikel 10, lid 3, stelt met zoveel woorden de eis van – het aanleggen van – nodig en voldoende gedetailleerd controlespoor (Engels: audit trail) per geval van informatieverkeer inclusief - verwerking.

Voor digitaal informatieverkeer kan aanvullend artikel 13, lid 1, geldig worden geacht:

Ieder heeft recht op eerbiediging van zijn brief- en telecommunicatiegeheim.

Ook artikel 13, lid 2, is dan relevant voor autorisatiebeheer. Daarvan luidt de tekst:

Beperking van dit recht [zoals bepaald in artikel 13, lid 1,] is mogelijk in de gevallen bij de wet bepaald met machtiging van de rechter of, in het belang van de nationale veiligheid, door of met machtiging van hen die daartoe bij de wet zijn aangewezen.

De “beperking van dit recht” voor de één komt neer op ... verruiming van bevoegdheid van een ànder. Ja, dat heeft veel van machtiging weg, maar dan ònvrijwillig. Ook daarop moet stelselmatig autorisatiebeheer zijn bemeten (en zo door naar – opzet van – controlesporen).

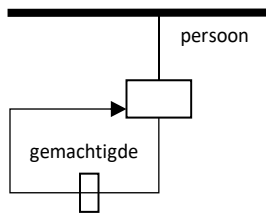
En omdat voor rechtsprakelijk informatieverkeer een autorisatievoorziening pràktisch pas bruikbaar is, indien de opzet feitelijk stelselmatig (lees: nòg weer algemener) mikt, maw open moet zijn, maak je eigenlijk meteen maar “een plan” voor een voorziening voor autorisatiebeheer met maatschappelijk bereik. Voor ... standaardisatie zou dat juist Forum Standaardisatie toch moeten aanspreken. Als ‘ze’ nu een briefje aan een lid van de Raad voor de rechtspraak sturen met de mededeling dat ‘ze’ de stelselmatige aanzet door de Rechtspraakorganisatie toejuichen en graag kennis nemen van resultaten als verdere bijdrage aan standaardisatie met maatschappelijk bereik?

Mag ik intussen nòg iets over zo’n plan kwijt? Ik stel vooralsnog ook verder een tweesporig voorstel ... voor. Het ene spoor betreft “basis op orde” krijgen. Dat heb jij met de informatieronde – ook – voor autorisatiebeheer reeds op gang gekregen. Langs het andere spoor mik je proef voor proef op een stelselmatig bemeten opzet voor autorisatiebeheer. En ook dàt heb jij al ‘lopen.’ De eerste proef, ook reeds door Forum Standaardisatie verwelkomt, is voltooid. Er is een ontwerpmodel voor de tweede proef beschikbaar die alweer veel ruimer stelselmatige dekking biedt. Beide sporen zijn zó bedacht, dat ze zsm kunnen samenlopen in een ènkel omvattend(er) spoor. Dat is optimaal geborgd door met Metapatroon methodisch dezelfde modellering van betekenissen(variëteit) te benutten. Oh ja, er loopt tevens al een derde spoor dat ook op convergentie is gericht, te weten operationeel gebruik van de informatieronde.

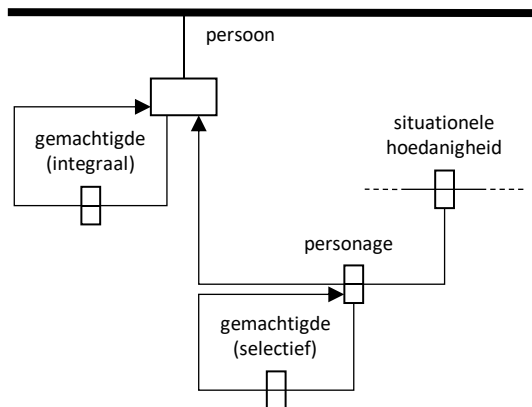
90.14

Als het de ene persoon volledig vrij staat om een àndere persoon te machtigen voor àlle gedragingen in haar/zijn naam, laat zich dat begripsmatig met Metapatroon aangeven zoals figuur 1 toont. De ene persoon verleent integrale machtiging, opdat een andere persoon als gemachtigde kan optreden.

Machtiging moet echter beperkt geldig – kunnen – zijn. Voor een persoon, zeg maar, zèlf dient situationele hoedanigheid voor stelselmatig nodige en voldoende selectiviteit. Een bepaald persoon ‘in’ een bepaalde situationele hoedanigheid is een bepaald personage. Ook machtiging is dan selectief, indien het ene personage een ander personage aanstelt als gemachtigde (zie figuur 2).

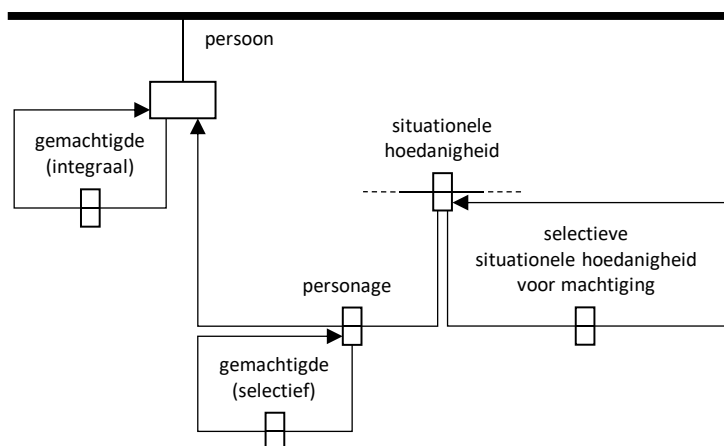

figuur 1

figuur 2

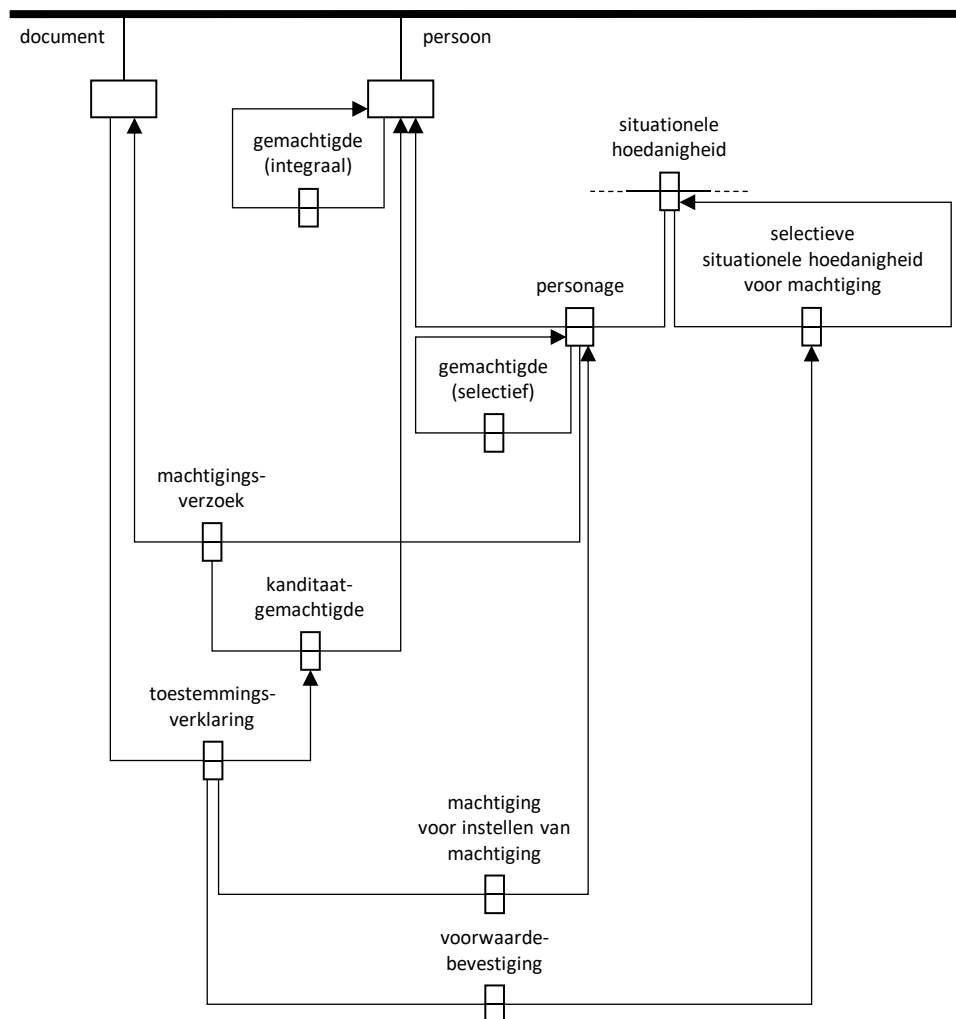
Door toespitsing op personages, dwz op personen-in-situatieve-hoedanigheid, kom ik allereerst op de vraag of – de mogelijkheid van – integrale machtiging wenselijk is. Om eraan te herinneren dat die vraag moet worden beantwoord, handhaaf ik het dienovereenkomstige knooppunt in het betekenissenmodel. Een verdere vraag vind ik, of een persoon 'in' willekeurig welke situatieve hoedanigheid een willekeurig ànder persoon 'in' eveneens willekeurig welke situatieve hoedanigheid tot haar/zijn gemachtigde kan benoemen. Ik zou zeggen van niet.

figuur 3

Maar wat kan ter beperking als criterium gelden? Daarvoor komt m.i. wederom (!) situatieve hoedanigheid in aanmerking. Dus, uitgaande van een bepaalde situatieve hoedanigheid kunnen bepaalde situatieve hoedanigheden zijn aangemerkt; vaak geldt de situatieve hoedanigheid zèlf als zodanig. Wie als

personage 'in' die ene situationele hoedanigheid een ànder personage als gemachtigde wil aantellen, kan daarvoor slechts een personage kiezen waarvoor als situationele hoedanigheid zo'n voor-eventuele-machtiging-aangemerkte situationele hoedanigheid geldt (zie figuur 3).

figuur 4

Machtiging is een vorm van – het instellen van – plaatsvervangende.

Het lijkt me echter dat er enige verschillen tussen zulke 'vormen' bestaan. Ofwel, wordt vervolgd.

90.15

onderwerp: suggestie van stelselmatige betekenissenvariëteit als onderzoekrichting

Onlangs zag ik ergens op een leestafel een exemplaar van **I/O Magazine**. Zo kwam ik thuisgekomen op ICT-Research Platform Netherlands en vervolgens op u als platformvoorzitter. Vandaar ...

Graag vestig ik uw aandacht op wat ik duid als een gapend gat. 'We' leven weliswaar in een zgn informatiemaatschappij, maar m.i. blijft passend besef van dynamiek van betekenissenvariëteit helaas achterwege.

Terwijl verspreid allerlei digitale slimmigheidjes bedacht worden, prutsen 'we' echter vooral met zgn openbaar bestuur voor evidente coördinatie-opgaven (on)kennelijk maar wat aan. Dat is dus niet wijs en komt omdat reële betekenisverschillen onderdrukt blijven. En dat houdt het uiteraard onmogelijk om netzo reële samenhang ertussen gevestigd te krijgen, om maatschappelijk evenwichtige afwegingen volgens noodzakelijke samenhang te maken, enzovoort. Nou ja, u leest ook de krant. Voor zover ik kan nagaan, veronachtzamen ook academici dergelijke opgaven met hun onderzoek. Nee, dat helpt niet.

De betekenismatige vernauwing ligt verankerd in gangbaar geraakte modelleermethoden. En daaraan ligt nòg verdergaand impliciet een simplistische veronderstelling ten grondslag (atomisme, essentialisme). Allereerst moeten 'we' daarom overgaan op een, zeg maar, rijkere grondslag. Vooruit, noem de nodige en voldoende paradigmawissel naar situationisme maar filosofie. (Want) daarop laat zich pas een modelleermethode/-taal baseren die consequent wèl op stelselmatige betekenissenvariëteit bemeten is. Als u mij een verder oordeel toestaat, voor interactieve intelligentie als ùw leeropdracht acht ik dat zelfs 'natuurlijk' relevant. Hopelijk schrikt een paradigmawissel u niet af.

Ik ben in 1978 aan de toen nog TH Delft afgestudeerd, aan destijds de faculteit Wiskunde met bestuurlijke informatievoorziening als verse afstudeerrichting. In 2002 ben ik aan de Universiteit van Amsterdam gepromoveerd op **Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism, including conceptual grounds of business information modeling**. Dat proefschrift schuift als het ware de variëteitsgrondslag onder wat ik eerder als stelselmatige modelleermethode/-taal opstelde en waarover ik o.a. **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001) publiceerde.

Metapatroon telt recursieve contextuele verbijzondering als uitdrukkingsbeginsel. Daarmee laat zich willekeurige variëteit voor willekeurig bereik, heel praktisch, eenduidig ordenen (en geordend bijhouden).

Enfin, kijkt u maar of een gesprek u zinvol lijkt. Ik heb er graag een fietstocht langs de Vliet van Voorburg naar Delft voor over. Dus, naar uw reactie kijk ik uit, met vriendelijke groet.

90.16

Een object met cognitief vermogen noem ik een subject. Dat vermogen heet ook wel intelligentie en dient het subject dat erover beschikt ter bepaling van gedragsaandeel in samenloop met kennelijk wisselende situaties (waardoor dat ook subject inclusief cognitief vermogen verandert, enzovoort). Volgens subjectief situationisme is – de

aanduiding – interactieve intelligentie dus een pleonasme. Intelligentie is immers interactief. Niet-interactieve intelligentie bestaat niet.

90.17

Uiteraard ook digitale toegankelijkheid is selectief. Iemand die bevoegd verklaard is om bepaalde informatie wel te gebruiken, moet immers juist van gebruik van andere informatie afgehouden – kunnen – zijn.

Voor stroomlijning van maatschappelijk informatieverkeer zijn talloze informatieverzamelingen ‘aangesloten’ op het – ene – Internet, omdat vrijwel iederéén daarmee actiever verkeersdeelnemer kan zijn. Dat heeft autorisatiebeheer inclusief borging van selectieve ontoegankelijkheid tot een stelselmatige opgave gemaakt die, zeker voor – vertrouwen in – digitale facilitering van rechtsprakelijk informatieverkeer, nog eens extra zorg vergt volgens informatiebeveiliging.

90.18

Wie zich ergens “niet onwelwillend” toe verklaart, maakt op mij niet de indruk er zijn uiterste best voor te willen gaan doen. Ook bij hen mis ik vooral interesse in informatiekundig onderzoek, ontwerp en ontwikkeling. Ondanks ditmaal de demonstratie door Martijn Houtman zijn wij er kennelijk wederom niet in geslaagd een andere insteek herkenbaar te krijgen. Nee, KnitbITs is géén “maatwerk,” maar zoiets als een platform, dus opzettelijk juist algemeen bruikbaar om fragmentatie te verhelpen (lees ook: stelselmatigheid te bevorderen) nota bene zonder wijziging van ‘oorspronkelijke’ fragmenten.

Dat platform gedraagt zich vergaand willekeurig variabel als maatwerk door inrichting volgens parameters, zeg ook maar metadata. Ja, voorbeelden betreffen – als voorbeelden dus – concrete voorzieningen voor digitaal informatieverkeer onder regie van een concre(e)t(e) organisatie(onderdeel). Maar om te begrijpen wat het, eh, platformaandeel is en wat er – dus – allemaal mee mogelijk is, moet je daarvan abstraheren. Hoewel wij dat stelselmatige potentieel benadrukken, komt die boodschap nog steeds niet aan.

Het sturingsbeginsel voor variëteit is recursieve contextuele verbijzondering (Metapatroon). Ja, je kunt KnitbITs “business intelligence software” noemen, waarom niet? Maar wie andere programmatuur kent die volgens het Metapatroon-beginsel functioneert, moet het vooral zeggen. Voor zover ik weet, is KnitbITs vooralsnog uniek in de extreme verhouding tussen – daardoor minimalistisch – platform met z’n luttele drie services en variabele gedragsbepaling met metadatering à la recursieve contextuele verbijzondering.

Klopt, ook ict-ers van de organisatie ‘van’ de getoonde voorbeelden zijn voor alles en nog wat ijverig aan de slag met o.a. “BI software die in de markt beschikbaar is.” Dat blijkt voor daadwerkelijke gebruikers echter weinig op te leveren, of werkt zelfs averechts. Met érgens een gebruiker die dat beu was, is er een ... gat in de markt gekomen. Ik besef dat het volgens een traditionele ict-opvatting moeilijk, zo niet onmogelijk, is dat gat eerst maar eens te zien. Dat vergt een informatiekundige paradigmawissel (en die laat zich met een onveranderd technische insteek volgens een stelselmatig impliciet averechts paradigma uiteraard niet aanjagen).

In een eerder gesprek met hen heb ik ruwweg enkele coördinatie-opgaven vermeld die als gevolg van gefragmenteerde digitalisering domweg onuitvoerbaar zijn. Ik kreeg toen de indruk dat zij erdoor geïntrigeerd raakten (lees: zakelijke kansen waardeerden). Hoe dan ook heb ik enige documentatie nagestuurd en daarin zo’n

opsomminkje opgenomen. Daarbij deed ik ze het verzoek om concrete coördinatie-opgaven te bedenken met digitale voorziening voor oplossing waarvan hun opdrachtgever(s) geholpen jullie zou(den) zijn. Want met (een) onderwerp(en) waarmee zij inhoudelijk door-en-door vertrouwd zijn, zo dacht en denk ik, zouden zij uiteraard eenvoudiger voor- en nadelen van Metapatroon/KnitblTs ervoor kunnen herkennen. Zij kunnen dan ook gaan inzien dat KnitblTs geen ... maatwerk is, integendeel (maar metadatering op basis van zo'n platform telkens juist wèl). Wat is dan het "product"? Je denkt mee met een – mogelijke – opdrachtgever op een manier die medewerkers aldaar – nog – niet beheersen. Want, stelselmatig. Je wijst op problemen die zich laten oplossen, kansen die zich laten benutten, door reeds verspreid aanwezige informatie samenhangend beschikbaar te stellen. Dat kan vlot en met minimale kosten – en zonder inbreuk op operationele continuïteit – lukken. Je levert een platform en inrichtingsdiensten. Voor optimale samenhang heb je met Metapatroon een referentiemodel opgesteld (en je kunt met KnitblTs eveneens vlot en goedkoop een dienovereenkomstig prototype maken; als dat goed bevalt, kan je het in een operationele voorziening laten overgaan).

Hun exclusieve toespitsing op een enkele organisatie strookt niet met mijn wens. En voor zomaar inhuur van programmeurs zijn er uitzendbureaus. Zij hebben dus evenmin mijn uitleg begrepen, perverse toepassing van Europese aanbestedingsregels en zo, over de zgn uitzonderingspositie die Information Dynamics inneemt. Die is gevestigd door met zgn marktconsultaties als uniek erkend aanbod van Metapatroon/KnitblTs. Zonder aantoonbare beheersing ervan komen zij daarom nooit voor (vervolg)opdrachten in aanmerking, punt. Maar interesse daarin ontbreekt dus.

Ja, ik probeer te bereiken dat continuïteit van Metapatroon/KnitblTs in elk geval voor die ene (overheids)organisatie geborgd is. Ja, ik heb mijn onvolprezen contactpersoon aldaar aangekondigd in overleg met een bedrijf te zijn voor vervolg. Maar ik stel aan een opvolger uiteraard ook zo mijn voorwaarden. Zelfs beperkt tot die ene opdrachtgevende organisatie is en blijft er met voorrang informatiekundig een kwalitatief andere insteek nodig. Dáárin hoopte ik ze grondig te interesseren (want als je de stelselmatische grondslag niet snapt, gaat uitvoering geheid mis). Zoals de filosoof Johan Cruijff zei, je ziet het pas als het door hebt. En totdat je zover bent, kan inderdaad enige tijd en moeite kosten. Ik werk er méér dan dertig jaren aan, overigens vrijwel volledig onbetaald, en verwacht zeker niet een paradigmawissel 'zo maar even' aanvaard te kunnen krijgen (nog afgezien van wat zij er als bezwaren tegen kunnen opperen :-). Met Information Dynamics meen ik Metapatroon/KnitblTs redelijk, zeg maar, zakelijk rijp gemaakt te hebben. Het wèrkt prima, waar andere middelen falen.

Wie wèl geïnteresseerd is, moet er allereerst studie aan willen wijden. En kom ajb met 'eigen' voorbeeld(en). Ik ben graag verder bereid tot overleg, toelichting, enzovoort.

90.19

Dank je wel voor weergave van jullie "interpretatie." Als je het zó ziet, zijn voordelen voor jullie inderdaad nogal beperkt en lijken er voor ons zelfs alleen maar nadelen aan te zitten. Daarom doe ik iedereen stellig het grootste plezier door te stoppen met verkenning naar zakelijke samenwerking. De tijd en moeite die jullie erin staken, stel ik zeer op prijs, bedankt!

90.20

Je hebt me zéér nieuwsgierig gemaakt naar jouw pogingen " om het aardiger en beleefder te zeggen." :-) Nogmaals bedankt voor je beoordeling, waarmee ik het – helaas – volstrekt eens ben. We moeten naar samenwerking blijven zoeken, maar uiteraard hebben wij ook zo ònze voorwaarden.

90.21

Tijdens ons laatste gesprek zei ik op mijn initiatief met een – betrekkelijk klein – bedrijf samenwerking voor Metapatroon/KnitblTs te verkennen. Dat heb ik inmiddels afgeblazen. Nou ja, niet geschoten is mis geschoten. Maar kruit nodeloos blijven verschieten, is ook niet verstandig, vandaar. Borging van minstens continuïteit verdient echter alsmaar méér aandacht. Daarvoor is begrip van(af) grondslag van Metapatroon m.i. onontbeerlijk, en zo door naar beheersing van KnitblTs, informatieronde, enzovoort. Wie krijgen ‘we’ daarin wèl geïnteresseerd? Martijn geeft a.s. week enkele medewerkers les. Van hoe zij ‘reageren,’ valt door ons voor continuïteitsborging stellig veel te leren. Kunnen we er ajb spoedig verder over overleggen?

90.22

Ik sla aan op de opiniebijdrage **Wie goed is in wetenschap, is niet per se goed in communicatie** (in: **NRC**, p. 18, 13 april 2023) van Alex Verkade en uzelf. Ruim twintig jaar geleden publiceerde ik het opstel [Communicatievorm als wetenschapsnorm](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2002-11, Universiteit van Amsterdam, 2002) met voorstellen, ditmaal in uw woorden,

om iedereen te betrekken bij wetenschap [voor] samenwerkingen tussen wetenschap en samenleving.

Indien het u serieus gaat om, ik citeer verder uit ùw tekst,

allerlei manieren waarop mensen buiten de wetenschap betrokken worden bij wetenschappelijk onderzoek,

verzoek ik u dringend mijn tekst grondig te bestuderen en mij, nota bene overeenkomstig het daarin geopperde voorstel, :-) binnen redelijke termijn uw beoordeling te laten weten. En doet u er vooral iets mee. Overigens beseft u daardoor hopelijk o.a. dat u met verwijzing naar “buiten de wetenschap” nog steeds nogal vooringenomen klinkt en buiten academische instellingen bedoelt zoals ze zich vooralsnog helaas vergaand afgesloten houden. De academisch eenzijdig opgelegde apartheid moet inderdaad plaats maken voor, vooruit, wetenschappelijke burgeremancipatie. En dat is dus precies waarvoor ik destijds al pleitte. Terecht stelt u dat

burgers [...] best iets met wetenschap [willen], maar [...] geen idee [hebben] hoe.

Daarvoor schets ik concreet perspectief. Mocht ik onverhoopt echter zelfs helemaal géén reactie van u ontvangen, vrees ik de conclusie te moeten trekken, voor de hand liggend ontleend aan de titel van uw opiniebijdrage en dan in elk geval met dank dáárvoor, dat wie goed in communicatie is, niet per se goed is in wetenschap. Ik ben zeer benieuwd, met vriendelijke groet.

90.23

Zo krijg ik een aanleiding om in elk geval zèlf – wederom – te lezen wat ik – ooit – schreef. Ik blijf het een goed idee vinden, zo’n wetenschapsnorm. De verleiding om

juist een hoogleraar Wetenschapscommunicatie eens volgens die voorgestelde norm te testen, kon ik niet weerstaan. Gedraagt zij zich daadwerkelijk zèlf naar wat zij schrijft te willen bevorderen? Of is het tòch niet de bedoeling dat iemand zònder academische aanstelling resp. reputatie zich erin mengt?

90.24

Ik vroeg zijn mening over een “concepttekst als beleefd antwoord.” Hij reageerde met “Ik heb geprobeerd om het aardiger en beleefder te zeggen, maar toen ik het terug las was dat niet zo. :-)” Ik heb er daarom niets aan veranderd.

90.25

Ik bedoel het serieus. En daarvoor benut ik me van enige spot, (want) in het volle besef van machteloosheid, terwijl ... ik het allang beter meen te weten. :-) Of zo’n hoogleraar mijn emailbericht zelfs maar leest, en dan óók nog dat bijgevoegde opstel helemaal? Ach, ik heb ondertekend als doctor. Anders krijg ik geheid niet eens een reactie, zo is althans mijn – inmiddels nogal uitgebreide – ervaring. Héél soms kan er zowaar een [fopvattinkje](#) vanaf. In dat helaas al zeer uitzonderlijke geval, laat ik het je uiteraard ook weten.

90.26

Ik kan uit uw promptte reactie niet opmaken of u het opstel dat ik u stuurde daadwerkelijk las. In elk geval komt u niet met een beoordeling ervan zoals ik u verzocht. Zo serieus neemt u wetenschapscommunicatie blijkbaar niet. Dat vind ik nogal teleurstellend. Zo verandert er uiteraard nog steeds niets. Nadat u alsnog met een gedegen reactie op mijn eerdere emailbericht inclusief bijlage gekomen bent, lees ik wat u mij stuurde en geef u mijn commentaar. Daarop kunt u rekenen.

90.27

De hoogleraar Wetenschapscommunicatie gedraagt zich dus prompt tegengesteld aan wat zij schrijft dat zij wil bevorderen. Hoezo, “burgers [...] betrekken bij wetenschap”? Maar zij laat tenminste wèl van zich horen, zelfs per omgaande, zodat ook meteen overduidelijk is dat zij volstrekt niet gediend is van bijdragen van “mensen buiten de wetenschap.” Als reactie stuurt zij mij louter háár voorlichtingsmateriaal:

We zijn ons ervan bewust dat veel dingen die we voorstellen voor het Nationaal Expertisecentrum Wetenschap & Samenleving eerder bedacht zijn door allerlei anderen. In de bijlage vindt u ons rapport met de onderbouwing van de plannen.

Zucht, verder moet “burgers [...] betrekken bij wetenschap” blijkbaar vooral niet gaan. Schijnheilig! Als haar argument ([parodisme](#): wargument, stargument) lijkt te moeten gelden dat door hùn “bewust[zijn ervan dat] allerlei anderen [iets – maar wie dan, en wàt? –] eerder bedacht[en],” ik uiteraard niet màg verwachten dat mijn werk zelfs maar een blik waardig is. Het is een burger aldus ònwaardig wanneer z/hij dènt wetenschap te bedrijven, en probeert daar academici bij te betrekken. Wat academici eenzijdig voor wetenschap houden, moet immers òngeëmancipeerd blijven ...

Zelfs meteen aan de titel lijkt mij redelijk herkenbaar dat mijn opstel

Communicatievorm als wetenschapsnorm weleens over, eh, wetenschapscommunicatie zou kunnen gaan, ofwel het onderwerp van haar leerstoel. Ik geef toe dat ik er een test van maakte. Zij is gezakt. Wie echter consequent op die manier, zeg ook maar moreel, ... zakt, blijkt in onze samenleving

materieel hoog te kunnen stijgen. Met zo'n test laat zich dat overigens slechts bevestigen, helaas niet veranderen.

90.28

In de korte periode tussen het moment dat ik mijn – eerste – emailbericht stuurde aan de hoogleraar Wetenschapscommunicatie en het moment dat ik haar m.i. afwijzende reactie erop las, ontdekte ik als het ware een voorspelling van zo'n [fopvatting](#) als reactie.

Rosanne Hertzberger bedoelt de titel van haar column **Een nieuwe minister die uit het veld komt, geweldig** (in: **NRC**, 15 april 2023, katern **Opinie & Debat**, p. 7) spottend. Zij hekelt bevoordeling die onvermijdelijk lijkt te zijn, wanneer een lid van een belangengroep algemene(re) verantwoordelijkheid krijgt. Nou ja, zo begrijp ik haar kritiek. Hertzberger uit o.a. zo haar twijfel over het

nieuwe, onafhankelijke wetenschapscommunicatiecentrum.

Zij vreest dat het éénrichtingsverkeer blijft, want

toch klinkt hier door: wetenschap wordt vaak niet goed begrepen door de samenleving, het behoeft meer uitleg.

Zelfs het idee komt blijkbaar niet bij zgn wetenschappers op, dat 'andere' leden van de samenleving óók, eh, wetenschap bedrijven en dat juist wat zulke, eh, gewone mensen wetenschappelijk doen door hèn "vaak niet goed [wordt] begrepen." De analyse van Hertzberger acht ik daarom helaas terecht, hèhè, iemand met gezond verstand, hoewel ook zij wetenschap nog ten ònterechte vereenzelvigt met academisch bedrijf. Want zij stelt:

Wetenschap heeft macht.

Nee, dus. Burgers met wetenschap zijn machteloos, zoals Hertzberger met zoveel woorden verderop zèlf opmerkt. Maar terwijl zij oordeelt dat

steeds vaker [...] Nederlanders lijdend voorwerp [zijn] van beleid vermomd als wetenschap,

betreft de vermomming nog grondiger de valse claim van academici op exclusiviteit van wetenschapsbeoefening. Volgens die misvatting is het mogelijk om burgers als ònwetenschappelijk te classificeren en zo door tot ònbevoegd voor beleidsmatige bijdragen. Wie als burger niet beseft dat z/hij feitelijk buitenspel gewerkt is, vindt het gauw al heel wat dat z/hij

bezwaren [mag opperen die echter prompt] als emotie afgeserveerd of als onbegrip bestempeld [worden]. Uiteraard op te lossen door het allemaal beter uit te leggen.

Vergeet het maar.

Naarmate het communicatiebudget toeneemt,

is en blijft het op die verwaande manier hopeloze verspilling. Zgn communicatiewetenschappers raken bevoordeeld, dwz beloond voor gezagsgetrouwheid, en verder iedereen benadeeld. Dat moet in en voor een sociale democratie met nog steeds – groeiende? – emancipatievraagstukken toch anders, toch beter kunnen.

90.29

Ik heb het onderzoek dus met een (test)geval uitgebreid. De uitkomst blijft dezelfde.

90.30

Aan publiciteit over zgn kunstmatige intelligentie doen Corien Prins en Haroon Sheikh mee. In opiniebijdrage **AI vraagt om veel meer dan het indrukken van een pauzeknop** (in: **NRC**, 14 april 2023, pp. 18-19) verwijzen zij naar

het WRR-rapport **Opgave AI** uit 2021.

Ja, veronderstellen zij,

AI [...] zal onze samenleving, ons doen en laten, diepgaand veranderen.

In genoemd rapport, zo vervolgen zij,

benoemden wij vijf opgaven om AI goed in de samenleving in te bedden. Ook nu kunnen deze opgaven ons helpen om door de hype heen te prikken en een agenda te maken van wat ons te doen staat.

Ook Prins en Sheikh lijken nu onder de indruk van

de enorme sprong in het vermogen van AI [...] tot manipulatie.

Dat is echter slordig gedacht. Met zoveel woorden oefenen zij overigens zèlf kritiek uit op

het idee van AI als een autonome kracht.

Klopt, er zijn middelen voor manipulatie. Het is dus de gebruiker van zo'n middel die ... manipuleert. Maar dat is niets nieuws. Sterker nog, èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid, ofwel een poging tot ... manipulatie.

Dat kan inderdaad nogal confronterend klinken, maar volgens mij is dat evolutionair gezien het enig consistente taal- resp. tekenbegrip. En vergeet niet dat ook samenwerking ontstaat enzovoort dankzij uitwisseling van tekens en daardoor pas mogelijke afstemming van gedragingen.

Volgens de opvatting dat tekenverkeer principieel deelnemers aan een situatie dient om hun gedragingen op elkaar afgestemd te krijgen, blijken ook de "vijf opgaven" die Prins en Sheikh opperen, algemeen te gelden. Zie ook [aantekening 83.10](#) voor commentaar dat ik schreef kort na verschijning van **Opgave AI**. Ik loop het rijtje hier nog even na in de volgorde waarin Prins en Sheikh ze in hun opiniebijdrage samenvatten.

De grondigste "demystificatie" resulteert m.i. uit erkenning van tekengebruik als afstemmingsmiddel. Afstemming van gedragingen 'kent' beperking door wat respectievelijke deelnemers èlk als relevante situatie ervaren. "Contextualisering," dus. De derde opgave die Prins en Sheikh suggereren, luidt "engageer." Tja, wie zich als deelnemer (h)erkent, kan zich onmogelijk ònttrekken. En per deelnemer telt verantwoordelijkheid verbijzonderd volgens situatie plus hoedanigheid waarin z/hij er momenteel in verkeert. Dat biedt een consequente leidraad voor "reguleer," wat uiteraard evenmin iets nieuws is. De schaal van verkeer in de zin van omgang, en daarmee het bereik van gedragingenafstemming, maakt allang de noodzaak van "internationaal [...] positioneren" evident.

Kortom, het draait allemaal om een passende tekenleer (lees ook: semiotiek).

90.31

Wat mij betreft is Metapatroon ook een modale logica, maar dan een recursief-relativistische modale predicaatlogica. Als het ware vanuit een horizon als algemeenst geldig veronderstelde situatie raakt de predicatieve modaliteit van het subject gekwalificeerd. En zo'n situationeel-predicatieve subjectmodaliteit kan op zijn beurt dienen als subject en/of situatie voor een daarmee nader verbijzonderde situationeel-predicatieve subjectmodaliteit, enzovoort.

90.32

Ook Marcel M.H. Bax houdt er m.i. een beperkte/beperkende taalopvatting op na. In **Een spiegel van de geest: over taal, communicatie en cognitie** (Martinus Nijhoff, 1995) gaat hij ervan uit dat

communicatie ook wel zonder talige middelen plaats kan vinden[. p. 9]

Hij voegt er meteen aan toe, dat

taal voor mensen toch bij uitstek het medium [is] om informatie uit te wisselen.[p. 9]

Daarom ... beperkt hij verklaring aanvankelijk tot

verbale communicatie, d.w.z. communicatie via taal[. p. 16]

Bax meent kennelijk, en m.i. abusievelijk, dat niet-talige communicatiemiddelen

in verband met de semiotische theorie verder niet ter zake [zijn].[p. 30]

Mis! Want om de mogelijkheid van eenduidige betekenis te ... verklaren ontkomt ook Bax er 'natuurlijk' niet aan om wat hij met zoveel ... woorden :-) als niet-talige, want niet-verbale, communicatiemiddelen verondersteld heeft erbij te betrekken: context. Hij blijft voor een samenhangende verklaring echter gehinderd door het onderscheid dat hij principieel aanneemt tussen talige en niet-talige communicatiemiddelen en

[c]ontext is dus eigenlijk een pragmatische Januskop.[p. 179]

Dat is, zoals Bax feitelijk erkent maar zonder de bron van zijn tekortschietende speculaties terdege te beseffen,

niet [...] geschikt om het complexe en relatief flexibele cognitieve proces van betekenisopbouw te verhelderen.[pp. 302-303]

Hoe dat cognitief precies verloopt, weet ik evenmin. Wie wèl? Ik houd het echter voor een ernstige vergissing "verbale communicatie" als een aparte, zelfs geprivilegieerde, communicatievorm te beschouwen. Zo vind ik dat context een onlosmakelijk onderdeel van een teken is, zie verder – via – [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Daarmee geldt context ... onmiddellijk als onmisbare factor voor eenduidige interpretatie ipv als, zoals ik Bax' uitleg althans begrijp, vergaand mysterieus element dat pas na vaststelling van een "explicatuur" als algemeen geldige, zeg maar, woordelijke betekenis bijgemengd wordt voor een "implicatuur" als, eh, contextueel (lees enneadisch: situationeel gedragsmatig) geldige betekenis. Volgens Bax

onderscheiden [we] de letterlijke betekenisinhoud waartoe een teken aanleiding geeft, en de communicatieve betekenis [... volgens] functionele interpretatie [...] van die letterlijke inhoud.[p. 19]

Mis! Een nota bene omvattend tekenbegrip inclusief (!) context maakt per saldo veel eenvoudiger, vooruit, per saldo veel minder omslachtig, begrijpelijk wat Bax wel degelijk veronderstelt, te weten dat

[d]e werking van de geest [...] de relaties [betreft] tussen een individu en zijn of haar omgeving.[p. 255]

Het omvattende tekenbegrip is samengesteld. Daardoor (!) volstaat een enkel tekenbegrip (omdat combinaties van samenstellende delen nodige en voldoende dekking van variëteit borgen). Dankzij dat enkele tekenbegrip zie ik alweer gerichter mogelijkheden ervoor dat,

[d]oor de aandacht op de systematiek van het taalgebruik te vestigen, [...] we indirect ook een bepaald beeld [krijgen] van de systematiek van de cognitie.[p. 211]

Zo geeft de semiotische enneade, ontleend aan wat Charles S. Peirce als triade voorstelt, structurele correspondenties weer tussen gedrag, kennis en teken als cyclische dimensies/momenten. En daarom ben ik het dan weer oneens met Bax' bewering dat

cognitieve activiteiten [...] in eerste aanleg [...] staan [...] in functie van een adequate **omgevingsrepresentatie**.[p. 255]

Als "in eerste aanleg" doelt op ... doel, dient cognitief vermogen een "individu" dat erover beschikt haar/zijn gedrag af te stemmen op – veranderingen van – haar/zijn "omgeving" (lees ook: situatie), variërend van – pogingen tot – reactief tot proactief gedrag. Hoewel Bax terecht wijst op

een evolutionaire optiek[, p. 255]

is het geen doel maar een middel dat

een organisme een goed 'beeld' van zijn omgeving heeft [...] gerelateerd aan de specialisatie van het organisme in kwestie[. p. 255]

Ook een teken is een middel. En niet alleen voor mensen geldt, dat

[d]e 'levensvorm' mens trachten te doorgronden zónder acht te slaan op zijn [...] status van communicerend 'taaldier', is een bij uitstek zinloze onderneming. Binnen dat perspectief is niet alleen wat taal **is** van eminent belang, maar ook en vooral wat taal **doet** – wat **wij** met taal doen.[p. 61]

Ik meen dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, ofwel voor deelnemers afstemming dient van hun respectievelijke gedragingen. Gedrag acht ik de passende noemer voor wat Bax suggereert als

[e]en **exostructurele** beschrijving van een verschijnsel, [d.w.z.] gericht op de relaties die dat verschijnsel met andere verschijnselen onderhoudt[. Dat vergt] definiëring van een verschijnsel in termen van zijn context, zijn samenhang met andere verschijnselen.[p. 248]

En een passende methode voor zulke "beschrijving" biedt [Metapatroon](#). Bax neemt van J.L. Austin over dat 'we' met woorden dingen doen en van J.R. Searle

dat men globaal gezien vijf dingen met taal kan doen, en wat voor soort dingen dat zijn.[p. 101]

Ik herhaal dat taal-/tekengebruik altijd middel voor gedragingenafstemming is. Nogmaals, dergelijke classificaties belemmeren m.i. alweer omvattender verklaring.

Vooruit, zeg maar dat we ook met dingen ... woorden kunnen doen. Wat telt, is wat àls – samenstellende delen van – een teken kan worden opgevat, geduid, enzovoort. Voor afgestemd gedrag, wat altijd en alom neerkomt op situationeel gericht gedrag, hebben woorden slechts een zeer gering aandeel.

Onderscheid dat er voor communicatie wèl toe ... doet, is dat tussen deelnemers aan tekenverkeer met het ene individu dat een teken voortbrengt en andere individuen die gedrag àls een teken opvatten, enzovoort. Overigens wisselt een individu ook – en nota bene zelfs vooral – tekens uit met ... zichzelf. Bax geeft door dat Austin dienovereenkomst onderscheid voorstelt tussen illocutie en perlocutie. In Bax' woorden:

De illocutie drukt de taalhandelingsstatus van een uiting uit in termen van de intentie van de spreker.[p. 93]

Een “spreker” richt “een uiting” tot een “hoorder.” Waarom? Z/hij moet er, inderdaad, “evolutionaire optiek,” een bedoeling mee hebben. Anders kan z/hij zich die moeite beter besparen, nietwaar? Kortom, de “spreker” heeft stellig een motief, ofwel z/hij wil de “hoorder” ergens toe bewegen. Waartoe? Dat is gedrag door die ànder dat strookt met het motief van de één. Aldus mikt de “spreker” bij de “hoorder” op “perlocutief effect:”

Illocutieve betekenissen (uitgedrukt door de spreker) en perlocutieve effecten (bereikt bij of door de hoorder) zijn complementair[, p. 93]

althans “complementair” in de zin dat de één de ànder om gedrag verzoekt dat de één zèlf achterwege wil laten (waarvoor de één dan weer allerlei redenen kan hebben, die z/hij al dan niet – oprecht – in het verzoek tot inschikkelijkheid verwerkt). Klopt,

[d]it geïntendeerde effect nu kan gesorteerd worden, maar ook uitblijven.[p. 93]

Dus, onderscheid moet principieel natuurlijk wèl – blijven – gelden tussen enerzijds wat de één wil dat de ànder doet, anderzijds wat de ànder daadwerkelijk doet op een teken van de één. Ook Bax laat zich echter afleiden door pogingen tot beantwoording van

de vraag naar de **categorisatie** van illocutieve functies.[p. 78]

Daardoor verdwaalt hij in nodeloze verschillen en daardoor ònsamenhangende verklaringen. Ik benadruk nog maar eens dat er grondig beschouwd slechts een ènkel taal-/tekenbegrip productief volgehouden kan worden, en dat is dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Wie dat met mij òneens is, geeft daarmee aan dat het in minstens één geval klopt (en is het kennelijk alsnog eens met mij :-).

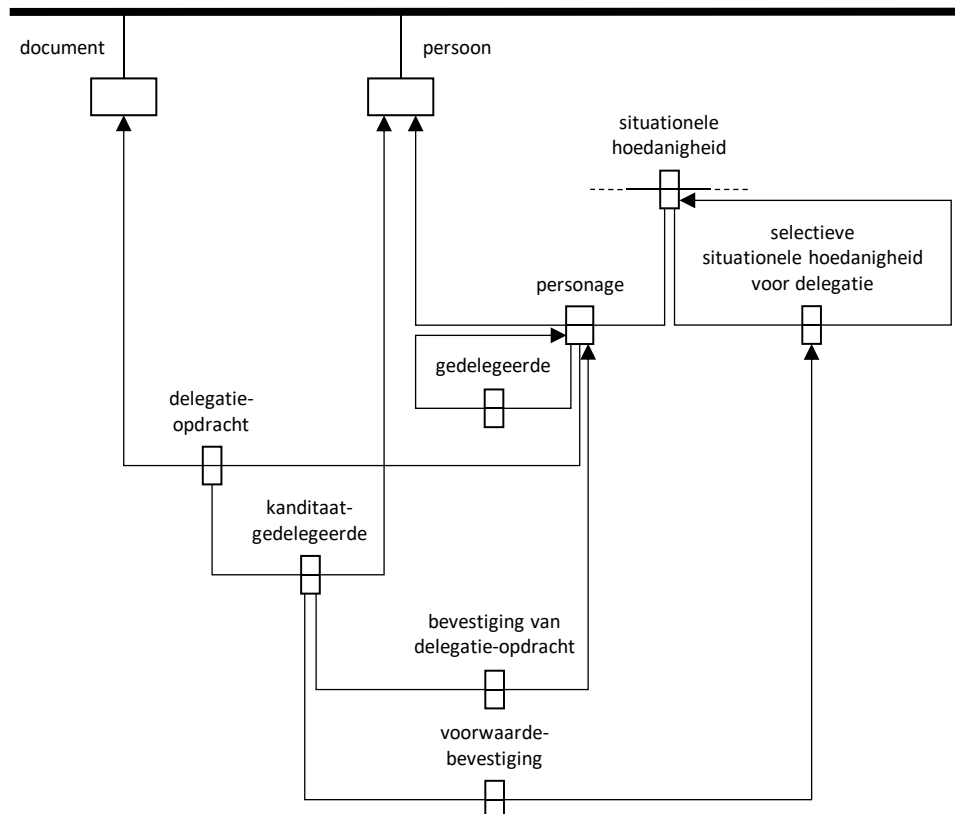
90.33

In **aantekening 90.14** heb ik met zoveel woorden verschil veronderstelt tussen vormen van (plaats)vervanging. Wat de wèrking van autorisatie betreft komen ze op hetzelfde neer. Hoe (plaats)vervanging geregeld is, verschilt echter per vorm (en is dus de reden voor onderscheid ertussen).

Wie een verzoek als gemachtigde op te treden, kan dat weigeren. Een verzoek om als gedelegeerde op te treden laat ik als een opdracht gelden, vaak volgens een organisatorisch verband met hiërarchische verhoudingen van dien, met in bijgaande figuur een ruw model ervan. Integrale delegatie lijkt mij hoe dan ook geen optie; delegatie is altijd selectief.

Ik vermoed overigens dat – aanstelling als – bewindvoerder er zo’n beetje tussenin zit. Het ‘verzoek’ komt – uiteindelijk – van de rechter die professionele eisen stelt aan kandidaat-bewindvoerders (die bewindvoering als – onderdeel van hun – beroep hebben).

Oh ja, tellen ook een afgevaardigde, een vertegenwoordiger e.d. als (plaats)vervangers? Maar dáárvoor verschilt m.i. dan wèl de wèrking van autorisatie, ik bedoel in de zin dat waartoe bijvoorbeeld een (volks)vertegenwoordiger bevoegd is niet de bevoegdheid betreft van wie z/hij ‘als zodanig’ vertegenwoordigt. Kortom, wordt verder vervolgd.

90.34

Bent u bereid tot discussie nav uw boek **The ICT Malaise** (Routledge, 2019)? Dat doet u dan niet met een concurrent, maar met iemand die ook op z’n zeventigste bijdragen wil blijven leveren. Dàt, ik bedoel dus mijn initiatief om contact te zoeken, lijkt mij met de strekking van uw boodschap te stroken.

Ik deel uw grondige cultuurkritiek, zij het dat die pràktisch m.i. vooral tot zgn bestuurselite beperkt kan blijven. Met zoveel woorden richt u immers ook zèlf vooral tot hèn een oproep, te weten tot

any [...] person in a position whose decisions shape and impact a bigger group[, i.e., as such] hav[ing] an extra and major responsibility.[p. 189]

In een exhibitionistische profiteurscultuur ontbreekt vertrouwen als onmisbare voorwaarde voor opbouwende samenwerking. U wijst er m.i. terecht op, dat dergelijke wanverhoudingen zich thans ook en zelfs vooral onder de noemer van digitalisering manifesteren. Daarvoor maakt u onderscheid tussen klant, dienstverlener en leverancier.

Mijn indruk is dat u nogal impliciet onder diensten in eerste aanleg beheerdiensten verstaat, om er vervolgens netzo vergaand impliciet tevens, zeg maar, veranderdiensten onder te verstaan. Als ik beheer opvat als continuïteitsborging volgens méér-van-hetzèlfde, acht ik het onderscheid dat u maakt tussen betrokken – soorten – partijen adequaat. Maar een verandering mikt juist op, precies, iets ànders dan hetzèlfde. Dat vergt naar mijn idee een kwalitatief àndere insteek dan de beheersmatige. Daarvoor blijft de klant de ... klant, maar zijn dienovereenkomstig àndere – soorten – partijen nodig. Voor de zgn gebouwde omgeving staan ze volgens een ruwe tweedeling bekend als architect en aannemer.

Klopt, als onderdeel van verandering moet verandering overgaan in beheer. In uw boek is een persoonsbeschrijving opgenomen. Daaruit maak ik op dat u universitair als veranderkundige opgeleid bent. U herkent dan stellig dat primaire oriëntatie volgens verandering structureel beter uitkomt. Beheer is eenvoudiger, vooruit, minder ingewikkeld gestructureerd en laat zich daarom wèl als 'voortzetting' van verandering duiden, terwijl verandering als voortzetting van beheer hopeloos verdwaalt. Nogmaals, die dwalingen zijn terecht ùw thema.

Ongeveer dertig jaar geleden probeerde Jaap van Rees die functiescheiding voor ingewikkelder veranderopgaven tevens voor automatisering/digitalisering ingeburgerd te krijgen. Dat is mislukt. (Ik weet dat zo goed, want ik heb destijds aan enkele publicaties meegewerkt. :-) Weliswaar is menigeen zich i(c)t-architect gaan noemen, maar dat doen medewerkers van verleners van beheerdiensten die in het verlengde daarvan opdrachten voor verànderopgaven willen verkrijgen. Daarin slagen zij tot dusver ook. Omdat daarmee echter, zoals u aangeeft, de klant feitelijk moet voldoen aan de eisen van de dienstverlener resp. leverancier ipv andersom, krijgt de klant onder de – valse – noemer van architectuur vaak averechtse veranderingen opgedrongen. Ik hoop dat u uw analyse van de “malaise” hierdoor bevestigd ziet.

Zelf vermijd ik de aanduiding van architect voor digitaliseringsopgaven. Ik geef de voorkeur aan informatiekundig ontwerper. Omdat u echter nog :-) géén onderscheid maakt tussen beheer- en veranderopgaven, stelt u evenmin al een àndere configuratie van partijen voor veranderopgaven voor.

Intussen zijn digitaliseringsopgaven op hun beurt kwalitatief veranderd door vernetwerking waarvoor het Internet als exemplarisch geldt. U geeft blijk van besef ervan met opnieuw uw afwijzing van dualiteit. In ùw woorden,

[t]here is [... o]nly a preference [...] according to the circumstances[. ... W]e apply our preference, which is totally subjective.[p. 80]

Wat telkens telt, is nota bene de combinatie van omstandigheden (lees ook: situatie) en subject. Daarom biedt subjectief situationisme een passende grondslag voor stelselmatige variëteit. Op die grondslag is Metapatroon als modelleermethode/-taal gevestigd voor eenduidige ordening van – dynamiek van – betekenissenvariëteit. Het formele beginsel betreft recursieve contextuele verbijzondering. Want, u zegt het zèlf,

a systemic approach [...] means you look at an individual element but always put it in the context of a whole and are aware, or do your utmost to understand, how the various elements interrelate, and how they are interdependent.[p. 83]

Recursief, want

[y]ou can always zoom in on an element but will always zoom out again to have a broad overview, to understand the system with all its actors.[p. 83]

Metapatroon à la subjectief situationisme helpt ontwerp van

a holistic, interrelated model which represents the systemic complexity in an adequate manner.[p. 88]

Een omslag naar een cultuur gekenmerkt door opbouwend-emancipatoire verhoudingen heeft ook dergelijk instrumentarium nodig en informatiekundige ontwerpers die er verantwoord mee kunnen omgaan. Als tekst waarin u volgens mij meteen veel uit uw boek kunt herkennen, verwijs ik u daarom graag naar mijn opstel [In de hoop op informatiekundig beroepsperspectief: ontwerpers van infrastructuur voor informatieverkeer zoeken democratische opdrachtgevers](#). Ik verwacht dat u er op uw beurt commentaar op hebt. Daar ben ik dan zeer benieuwd naar. Ik kijk ernaar uit.

90.35

Dank u voor hartelijke ontvangstbevestiging. Ik verheug me op serieuze uitwisseling van ideeën over “diagnosis and cure.” Overigens vind ik humor, hmm, vooral zelfspot daarbij onmisbaar om in elk geval niet zelf in de “malaise” te verzinken.

(Verder) emailberichten uitwisselen lukt uiteraard altijd. Een ontmoeting moet ook ik uitstellen; de eerste drie mei-weken verblijf ik in Duitsland. Mijn woonplaats is Voorburg. Als u er niet te ver vandaan woont, stap ik op weg naar een trefpunt bij voorkeur op de fiets. :-)

Kijkt u maar wanneer wederbericht u schikt. Met “schrijven van een paper” enzovoort wens ik u sterkte.

ps

Als u met tutoyeren instemt, verneem ik ook dat graag. (Want) wat mij betreft schrijft en praat dat wel zo vlot.

90.36

Hoeveel, zei je? Dat kan uiteraard niet kloppen, maar dat wisten we allang. Als zoveel mensen zich architect – laten – noemen, is het de vraag wie zich om het, zeg maar, integrale ontwerp bekommert. Jullie proberen dat, en het lukt ook aardig, maar de tegenwerking die je helaas krijgt is symptomatisch voor stelselmatig gebrek.

Iemand met verantwoordelijkheid voor het ontwerp(en) van een geheel heet van oudsher de architect, en daarvan is er per wat-als-geheel-moet-gelden dus maar één, punt. Wanneer een ontwerp-opgave allerlei aspecten betreft die per aspect specialistischer kennis vergen dan waarover de ene, naar de aard van de integrale opgave generalistisch ingestelde, architect beschikt, moeten er dienovereenkomstige specialisten bij betrokken worden. Nota bene, de ene architect heeft en houdt echter de regie over het ontwerp(en).

Als je de functietitels verzamelt waarin de aanduiding architect resp. architectuur deel van uitmaakt, kan je uit de respectievelijke kwalificaties stellig prompt opmaken dat het daarbij niet gaat om telkens een architect, maar om een ... specialist. En daar zitten vermoedelijk, eh, specialisten bij die weinig tot niets met ontwerp(en) van doen hebben (als de medewerkers al voldoende deskundig zijn voor het specialisme dat ze adviserend zouden moeten beoefenen).

In het veelvoud van vermeende ontwerpers is voorts vrijwel zeker de éénheid van de integrale opgave verloren gegaan. Iedereen bemoeit zich er mee, maar niemand verzorgt afstemming. Dat werkt verlamdend. Helpen méér architecten? Het moeten

er juist véél en véél minder zijn.

Nu is de schaal van wat als gehéél beschouwd moet zijn, door digitale vernetwerking pràktisch vergaand, zelfs open, verruimd. Enigszins paradoxaal uitgedrukt moeten daarom twee soorten van gehelen worden erkend. Vergelijk het met een stad. Het stedelijke ontwerp biedt hèt ontwerpkader voor gebouwen, voorzieningen, enzovoort met voor èlk gebouw e.d. een ontwerp. Maar ook een stad 'staat' niet alleen; er zijn ook voorzieningen nodig voor o.a. interstedelijk verkeer ... De ontwerpen voor de onderscheiden schaalbereiken moeten in wisselwerking worden opgesteld en bijgehouden.

Vooruit, zie de organisatie als een stad inclusief voorzieningen voor een hele regio. Daarvoor komt het nooit tot een integraal ontwerp door te blijven mikken op apàrte zgn toepassingen. Sterker nog, zelfs dergelijke toepassingen zijn onhaalbaar, omdat verdergaande apartheidjes volgens evenzovele specialistische perspectieven niet tot afstemming – kunnen – worden gebracht (en dat is wellicht een geluk bij een ongeluk, want vernetwerking heeft aparte toepassingen allang achterhaald gemaakt).

Onder de noemer(s) van beleid, strategie, architectuurprincipes, doelarchitectuur zijn er gefragmenteerde aanzetten gemaakt ter bepaling van voorwaarden voor samenhang. Dat blijkt echter steeds specialistisch te gaan om tèchnische voorschriften. Integratie volgens het bestaansrecht van de organisatie ontbreekt. En dat breekt òp.

90.37

Ik kan het niet laten mij ongevraagd ook wat verder met – het opstellen van – een plan voor stelselmatig autorisatiebeheer te bemoeien. :-) Zo heb ik er – vooralsnog slechts de aanhef van – het rapport **Stelselmatig op orde** (publieksversie: [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#)) bijgehaald. Aan dat gehele rapport denk ik overigens als bijlage. De eerste regels ervan heb ik bewerkt tot een concepttekst voor een inleiding. Daar heb ik meteen maar twee paragraafjes aan vastgeplakt ontleend aan wat ik je onlangs stuurde met verwijzing naar de Grondwet.

Inleiding

De Rechtspraak – als organisatie met een hoofdletter geschreven – geldt informatiekundig gezien met recht als een kruispunt voor maatschappelijk informatieverkeer.

Door digitalisering verandert er principieel uiteraard niets aan de verantwoordelijkheid van de Rechtspraak voor regie van rechtsprakelijk informatieverkeer. Voor bruikbare digitalisering moet echter veel èxplicietere rekening gehouden worden met het reële verkeersbereik. En dat reikt dus véél en véél verder dan de Rechtspraak(organisatie) 'zèlf:' deelnemers wisselen dankzij aansluiting informatie uit en hebben over èn weer telkens naar erkende behoefte beschikking over informatie, steeds optimaal actueel en authentiek.

Als regisseur van rechtsprakelijk informatieverkeer moet de Rechtspraak daarom ook – en voor informatiebeveiliging vooral – een autorisatievoorziening met zulk stelselmatig bereik treffen. Zo'n voorziening vergt informatiekundig dan weer een methodisch àndere aanpak dan tot dusver voor digitalisering gevolgd.

Grondwettelijke bereikbepaling

Wie voor de Rechtspraak met digitalisering onverminderd als deelnemer aan

rechtsprakelijk informatieverkeer in aanmerking komt, bepalen artikel 17, lid 1 en lid 2, en artikel 18, lid 1, van de Grondwet.

Enkele voorwaarden waar een autorisatievoorziening aan moet voldoen, zijn eveneens in de Grondwet opgenomen, zie daarvoor de artikelen 10 en 13.

Autorisatievoorziening als digitale infrastructuur

De verzameling deelnemers is, zoals dat heet, open. Want volgens nota bene grondwettelijke bepaling is rechtspraak voor iederéén toegankelijk. Uiteraard mag daarop ook door digitale facilitering van informatieverkeer géén uitzondering ontstaan.

Zulke openheid vergt voorzieningen als infrastructuur, zeg ook maar principieel stelselmatige voorzieningen inclusief voor autorisatie(beheer). Daarom volgt Forum Standaardisatie met belangstelling waarop de Rechtspraak mikt met stelselmatig bemeten facilitering van informatieverkeer met voorrang voor autorisatiebeheer.

90.38

Op mijn beurt bedank ik u graag voor “attente” reactie. Hoewel u “het echt akelig druk [hebt],” veroorloof ik mij juist nav die mededeling enkele verdere opmerkingen. Ik verwacht dat u graag wil aannemen dat ik er géén belediging mee bedoel, integendeel.

Toen ik in Delft studeerde, deed ik dat dus aan de TH. Mijn persoonlijke ervaring is dat ‘we’ vergaand verschoond :-) bleven van wat elders allang voor academische maatstaven doorging. Als instelling werd zelfs aangemoedigd, dat gebeurde in elk geval in het grote studentenhuus waarin ik jarenlang woonde, om van overgeleverde ideeën niet nodeloos onder de indruk te raken. Ingenieur is een ander woord voor vernufteling, nietwaar?

Ofwel, kan ‘het’ niet wat handiger? Nog belangrijker, wat is ‘het’ eigenlijk?

U kunt dat een antiautoritaire instelling noemen. Hoe dan ook heeft mij dat informatiekundig enkele decennia later tot – het bedenken van – een semiotisch paradigma gebracht volgens welk ik na luttele seconden meen te kunnen vaststellen dat zus-of-zo digitaliseringsproject allemaal vergeefse moeite en zo door naar hopeloze verspilling is. Maakten die mensen zich maar eens niet zo ... druk. Maakten zij eindelijk maar eens tijd voor principiële heroverweging.

Kijk, voor een probleem dat volgens een daarvoor vals paradigma – zoals logisch atomisme resp. essentialisme dat voor stelselmatige digitaliseringsopgaven is – wordt aangepakt, is en blijft oplossing onbereikbaar. Wie het desondanks op averechtse manier blijft proberen, krijgt het slechts nog ... drukker. Als a.s. ingenieurs kregen ‘we’ mee dat je voor het aanleren van slaafse navolging aan de TH volstrekt aan het verkeerde adres was.

Wat ik nu ook alweer enkele decennia probeer, is om mensen die het onvermijdelijk “echt akelig druk” hebben desondanks zo ver te krijgen zich op z’n minst eens anders druk te willen maken. Want juist zulke mensen verkeren op maatschappelijke posities om noodzakelijk kwalitatieve veranderingen in gang te helpen zetten. Ik besef dat ik daarmee inbreuk probeer te doen op gevestigde drukte. Maar uw kwalificatie als “akelig” acht ik veelbetekenend. Als u het al druk moet hebben, waarom niet, eh, leuk, plezierig, interessant druk?

U gaat al ver, en daarvoor ben ik u zeer erkentelijk, door te stellen dat “[het o]p zich [...] goed [zou] zijn om dit gesprek te voeren,” zeg maar over de suggestie van een paradigmawissel die ik eerder deed. De crux is echter :-) dat “op zich” niet bestaat.

Als u afstel als uitstel wil laten klinken, kunt u mij dat rustig laten weten. Maar ik hoop uiteraard dat u zo'n gesprek tzt verwelkomt. Wat ik eraan kan doen, is mijn bereidheid ertoe nadrukkelijk te herhalen.

90.39

Kijk maar of je voor de tweede proefopstelling voor stelselmatig autorisatiebeheer, zie [model](#), voortbordurt op de eerste proefopstelling, of helemaal opnieuw begint. Zo omvangrijk is nr 1 opzettelijk niet. Beperking diende om in positieve zin immers de focus te verzekeren voor het betekenisvol oefenen met variëteit van situationele hoedanigheid.

Het structurele verschil tussen proefopstellingen nrs 1 en 2 is a. dat rekvisiet geen relatie meer 'is' tussen persoon en voorziening, maar tussen situationele hoedanigheid en voorziening. Zeg maar dat autorisatie draait om situationele hoedanigheid. Dus, als een personage van een persoon een bepaalde situationele hoedanigheid betreft, is z/hij **als zodanig** in één moeite door bevoegd tot gebruik van de voorzieningen die als rekvisieten gelden voor die situationele hoedanigheid. Proefopstelling nr 2 is voorts uitgebreid om b. samenhang met – meervoud van – identity providers te simuleren inclusief, eindelijk, jij bent er al jaren op uit, beschikbaarstelling van – waarden van – zgn claims en c. toekenningsprocedures voor zowel personage als rekvisiet te verkennen als zgn autorisatiewizard met stelselmatig bereik.

Stellig zijn we het 'op' allerlei (knoop)punten wederom met elkaar oneens over relationele oriëntatie. :-) Waar ik een pijl laat uitkomen, is waarvandaan ik veronderstel dat 'iets' gesleept wordt om een verdere verbijzonderingsrelatie annex - knooppunt gevestigd te krijgen. Hmm, of ik dat consequent doe? (En) ik maak me evenmin zorgen erover, of de voorgestelde naam voor zo'n aanvullend knooppunt met die 'richting' overeenstemt; in elk geval vind ik het voor de hand liggen zoals ik het tekende, maar waar jij dat – dus precies – andersom ziet, ook goed (of juist beter :-).

Als uitbreiding tot een derde proefopstelling voorzie ik nuancering van het begrip gemachtigde vanuit het m.i. algemenere begrip plaatsvervanger. (Want) ik meen dat onderscheid moet – kunnen – gelden tussen machtiging, delegatie, bewindvoering – enzovoort? – mede gelet op navenant structureel verschillende – ? – toekenningsprocedures. En wat personage resp. rekwistiet betreft, noem het ook verder steeds maar variaties op het (autorisatie)thema, is het niet slechts een kwestie van toekennen, maar uiteraard óók van, zeg maar, afkennen met procedure(s) van dien. Daarbij geldt schorsing als een tijdelijk bedoelde onderbreking die eventueel overgaat in ... afkenning. Inderdaad, dat geldt tevens voor resp. vormen van plaatsvervanging. Nou ja, dat is allemaal voor later.

Oh ja, als de proef met dat 'draaien' om situationele hoedanigheid (intern: organisatorische functie) slaagt, heeft het mijn – veranderkundige – voorkeur om de opzet van het reeds operationele autorisatiebeheer voor de informatieronde dienovereenkomstig te wijzigen. Hoe eerder, des te voordeliger (en voldongen feiten stellen helpt prima om mensen te overtuigen die angstig veranderingen blijven belemmeren; het gaat ze blijkbaar altijd slechts om het ontlopen van verantwoordelijkheid en zodra ze een gat in de kerk zien beseffen ze opgelucht dat zij de schuld niet meer kunnen krijgen van het afschieten van de kogel).

Bedankt!

90.40

Oplossing van dat probleem, zoals jij stelt van "hoe de autorisatie dan moet werken," is daarom géén, herhaal, géén onderdeel van de tweede proefopstelling. Die opstelling blijft als, zeg maar, structuuroefening ook weer opzettelijk beperkt tot "registratie van de gegevens." Zoals ik al schreef: "als de proef met dat 'draaien' om situationele hoedanigheid (intern: organisatorische functie) slaagt, heeft het mijn – veranderkundige – voorkeur om de opzet van het reeds operationele autorisatiebeheer voor de informatieronde dienovereenkomstig te wijzigen. Hoe eerder, des te voordeliger." Maar dus niet, herhaal, niet eerder. En uiteraard moet de opdrachtgever het een goed plan vinden. :-)

90.41

onderwerp: methodisch eenduidige modellering van gedragsmatige pluriformiteit als kritieke veranderingsfactor voor (overheids)informatisering

Ik schrijf u min of meer op verzoek van een vriend. Hij las enkele weken geleden in **de Volkskrant** verslag van een vraaggesprek met u. Wat zgn overheidsinformatisering betreft, zo liet hij mij als zijn indruk weten, beseft u de noodzaak van andere aanpak. Wellicht, dacht hij bijgevolg, staat u ervoor open om te benutten wat hij kent als mijn zgn stelselmatig informatiekundige werk. Volgens hem moest ik u daarom maar eens benaderen.

Na, toegegeven, enige aarzeling geef ik gehoor aan dat verzoek (en met dank ervoor stuur ik hem afschrift). Ziehier het resultaat. :-) En vergeet u aub niet dat ik kritiek opbouwend bedoel!

Op mijn beurt heb ik de indruk dat u kennelijk nog mist wat er op z'n pragmatisch kwalitatief resp. principieel anders moet. Vooruit, daarvoor verstrek ik u hierbij graag een aanwijzing. Ik merk het dan wel als u meer wil weten.

Kijk, ook en vooral digitale voorzieningen vergen ontwerp. Omdat het op z'n algemeenst uitgedrukt dus om voorzieningen voor verwerking inclusief uitwisseling van informatie gaat, is uiteraard het voornaamste ontwerp perspectief dat van relevante betekenissen. Dat heet doorgaans overigens semantiek, maar vanwege gedragsoriëntatie van betekenis acht ik de aanduiding als pragmatiek passend. Daarvoor blijft de verhouding van informatie als vorm tot betekenis als inhoud ten onrechte vaak impliciet aangenomen, en bijgevolg simplistisch enkelvoudig.

Wat hier als mijn toelichting volgt, heb ik beknopt gehouden. Er ligt een negenledig semiotisch schema, een enneade, aan ten grondslag. Vergeleken met de triade, u wellicht bekend van C.S. Peirce, blijkt bedoelde enneade plus tijdsverloop pas nodige en voldoende (basis)structuur te bieden voor vestiging, interpretatie enzovoort van meervoudige verhoudingen. Nogmaals, indien u geïnteresseerd bent, verschaf ik u graag nadere uitleg en ik wijdde er ook alweer ruim twintig jaar geleden zowaar een proefschrift aan.

Zeg dan vooralsnog ruwweg maar dat informatie dient ter beschrijving. Zo ja, waarvan? Gangbaar geraakt is het idee dat beschrijving met voorrang telkens een object (lees ook: entiteit) betreft. Zo'n object vertoont gedrag, nader gearticuleerd volgens 'zijn' eigenschappen met eraan toegekende resp. waarden. Mee eens, dat voldoet prima voor telkens een aparte voorziening ter facilitering van een gedragsmatig uniforme taak, dwz voor een – ik herhaal, vaak impliciet resp. klakkeloos – zéér beperkt verondersteld werkelijkheidsbereik. Het blijkt daarbij om de voorwaarde te gaan dat objectgedrag strikt enkelvoudig duidbaar is en blijft. Zoals

gezegd, de ruimte in kwestie geldt gedragsmatig als uniform.

Hmm.

Met zelfs maar de geringste uitbreiding van bereik gaat die voorwaarde prompt niet meer op. Ofwel, objectgedrag geldt meervoudig. En gedragsmatige pluriformiteit bestaat natuurlijk nog véél sterker als het een object betreft dat beschikt over cognitief vermogen, maw een subject is. Denk bijvoorbeeld aan uw 'eigen' gedragingen die van situatie tot situatie verschillen. En/of van die van iemand anders in eenzelfde situatie.

Tja, voor – opgaven van – overheidsbemoeienis is juist afstemming tussen verschillende (!) burgergedragingen nota bene typerend. Maar met eigenschappen enkelvoudig tot een ob-/subject behorend gedacht laat zich nooit, herhaal, nooit een eenduidig betekenissenmodel opstellen dat recht doet aan – dynamiek van – meervoudige gedragingen, punt. Daarvoor is een kwalitatief andere modelleermethode/-taal nu eenmaal onontbeerlijk. Zucht, dat hebben 'ze' ook bij de Belastingdienst nog steeds niet begrepen. En zonder stelselmatige variëteitsoriëntatie is het fiasco onder de noemer van de Omgevingswet voorspelbaar. Ga zo maar door.

Ik schrijf het in dit korte bestek maar duidelijk. 'We' kunnen ter verbetering van (overheids)informatisering maatregelen blijven voorstellen. Ja, die kunnen allemaal zinvol zijn. Maar zolang gedragsmatige pluriformiteit feitelijk ontkend blijft door onbenullig te volharden in beschrijvings-/modelleermethoden die slechts bemeten zijn op gedragsmatige uniformiteit, zijn en blijven dergelijke overige maatregelen helaas vèrdere verspilling van tijd en geld, enzovoort.

Dit hoeft u van mij uiteraard niet aan te nemen. Dan ben ik echter reuze benieuwd naar wat u methodisch wèl voorstelt om evidente betekenissenvariëteit-voor-gedragingenvariëteit stelselmatig (!) beheersbaar te krijgen. Denkt u er aub op z'n minst eens grondig over na.

Het bestuurlijke misverstand heerst dat beheersing uniformering verlangt. Dat herkent u stellig als onzin volgens Ashby's Wet van passende variëteit.

Van andere vakdisciplines dan informatiekunde is allang bekend dat het object dan wel subject in kwestie zeker niet de enige gedragsbepalende factor is. Wat van kwantummechanica tot sociale psychologie telt, is ... telkens de samenloop met een situatie. Nu bekommeren die andere vakdisciplines zich minder om samenhang tussen zulke verschillende situationele ob-/subjectgedragingen, terwijl dat informatiekundig in het tijdperk van digitale vernetwerking nu net als de crux moet – gaan – gelden. Met context als beschrijving van situatie, heb ik ooit, tjonge, meer dan dertig jaar geleden, Metapatroon ontworpen met recursieve contextuele verbijzondering als beginsel. Dat staat open bereik van verweven (!) – uitdrukking geven aan – betekenissen toe. Gebruik ervan staat iedereen vrij.

Mijn belang? Ach, ik zou met pensioen moeten zijn, maar neem het onverminderd als burgerplicht op me om aandacht te vragen voor een m.i. verlamd informatiekundig gebrek waaraan – vooral – het openbaar bestuur lijdt en hoe dat principieel valt te verhelpen. Zo'n kwalitatieve verandering kost als paradigmawissel, zachtjes uitgedrukt, inderdaad enige tijd. Hopelijk bent u er met nog een actieve loopbaan vóór u voor te porren. Naar uw reactie kijk ik uit.

90.42

Hoewel het even duurde totdat ik je suggestie opvolgde, :-) heb ik inderdaad toch maar weer mijn best proberen te doen. Je kwalificatie van het resultaat als "elegant"

vat ik op als compliment. Want dat is tenminste iets, wanneer er wederom niets méér inzit, bedankt.

Hoe dan ook heb ik mijn, eh, advies afgestemd op wat ik als haar, zeg maar, professionele oriëntatie begrijp. Zij zou toch moeten aanslaan op de suggestie van verschil tussen uniforme en pluriforme gedragsruimte. Maar of deze hoogleraar zo'n ongevraagd emailbericht überhaupt leest, is zelfs allereerst de ... vraag. Zoals je stelt, "afwachten."

Ik houd situatie dus principieel voor de ene van twee gedragsfactoren, met ob-/subject als de andere. Daaruit volgt – als stelling – dat vergaand vergelijkbare ob-/subjecten in eenzelfde situatie vergaand vergelijkbaar gedrag vertonen. Kortom, een uniforme gedragsruimte is monosituationeel. En indien context geldt als de beschrijving van situatie èn omdat zo'n ruimte dus als enkele, onveranderlijke situatie telt, dient context meteen – ook – ter aanduiding van die ruimte èn blijft constant zolang je binnen een dergelijke ruimte blijft. Je kunt expliciet dan ook verder toe met slechts enkelvoudige gedragsbeschrijvingen, omdat je als het ware bij de ingang van zo'n uniforme gedragsruimte in één moeite door de aldaar uniform geldige context meekrijgt. Die kan impliciet blijven, nogmaals, zolang je in die uniforme gedragsruimte blijft verkeren.

Voor een pluriforme gedragsruimte gaat de overeenkomst van ruimte en situatie echter niet op. Die ruimte omvat immers een meervoud van situaties, zodat beschrijving van wat telkens als – nadere – situatie telt, een context, dus, telkens expliciet moet zijn.

Cognitief vermogen is op pluriformiteit van gedragsruimte ingesteld. Het volhouden van de veronderstelling van een uniforme gedragsruimte betreft aldus een kunstmatige vernauwing van aandacht. Menigeen verwacht er een betere beheersing van. Daarom is dat populair geraakt onder de noemer van wetenschap. Bestuurders zijn er al veel en veel langer fervente aanhangers van. Tegenwoordig, wat te denken van ict-ers?

Nee, feitelijk lukt het natuurlijk niet, kan het niet lukken, om op praktisch relevante schaal van intersubjectieve verhoudingen het idee van gedragsuniformiteit verantwoord vol te houden. Het 'bewijs' is dat volgens dat beperkende paradigma elke zgn gedragswetenschap zich verstrikt in 'haar' dienovereenkomstig gesloten veronderstellingen, dat elk zgn bestuur affaires kweekt en elke digitalisering ter facilitering van bestuur wanorde aanjaagt.

Waarom zijn zij zo aan de misvatting van uniforme gedragsruimte gehecht? Ik vermoed dat zij de nadelen van valse beheersing kunnen afwentelen op andere mensen, vaak overigens zonder zich ervan bewust te – willen – zijn. Zo vraag ik ook deze hoogleraar met zoveel woorden om haarzelf te relativiseren. Zij kan redelijkerwijs geen enkele moeite met het idee van pluriforme gedragsruimte hebben. Maar daarvoor moet zij de onredelijkheid van het idee van uniforme gedragsruimte durven, willen beseffen. De kans is gering, maar wie weet zit het eens mee.

90.43

Wie dit leest en als gelezen enzovoort opvat, kent zichzelf stellig cognitief vermogen toe. Dat beschouwt hij (lees ook: zij) beslist als een vermogen waarover hij individueel, zeg ook maar als subject, beschikt.

Peter Godfrey-Smith gaat in **Complexity and the function of mind in nature** (Cambridge University Press, 1996) enige geschiedenis na van de stelling dat

[t]he function of cognition is to enable the agent to deal with environmental complexity.[p. 3]

Die stelling strookt met wat ik enkele jaren later subjectief situationisme ging noemen, zie o.a. [Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism](#) (2002). Want lees subject voor “agent” en situatie met variëteit van dien voor “environmental complexity.” Zo duid ik gedrag volgens samenloop van wat zich enerzijds als een object met wat zich anderzijds als een situatie laat veronderstellen. En beschikt het zgn object in kwestie over cognitief vermogen ter bepaling van zijn (lees ook: haar) gedragsaandeel, voilà, een subject. Nota bene, in hun samenloop leveren ob-/subject en situatie niet slechts respectievelijke gedragsaandelen; zij ontleen er tevens respectievelijke aandelen aan veranderingen van ‘zichzelf’ aan, enzovoort.

Ik wijs – zo iets als – een vaste verhouding tussen zulke aandelen af. Het resulterende gedrag plus differentieel gedachte uitwerkingen hangt altijd en overal af van de beide momentaan samenlopend veronderstelde factoren resulterend in

an indefinite multiplicity of [...] explanations of the ways in which particular organisms get by, but no general **and** explanatory relation of “adaptiveness.”[pp. 194-195]

Godfrey-Smith lijkt gedrag daarbij nog steeds exclusief als ‘eigenschap’ te laten gelden van het betrokken subject. In termen van een vaste verhouding schetst hij twee uiterste verklaringen. Volgens de externalistische versie bepaalt de situatie in kwestie het gedrag van het subject in kwestie; als voornaamste pleitbezorger voert hij Herbert Spencer (1820-1903) op. Volgens de internalistische versie, die hij met wat meer voorbehoud met – het werk van – John Dewey (1859-1952) associeert, bepaalt het subject zelf zijn gedrag ongeacht welke situatie.

Beide opvattingen laten zich echter niet categorisch volhouden:

[T]he idea of isolating internal **or** external factors as the causes [...] is misguided. [There is] always [...] an interaction between external stimulus and prior internal structure. If this interaction [i]s taken seriously we would give up trying to give priority to either internal or external.[p.52]

Als modelleermethode gaat [Metapatroon](#) inderdaad algemener van de veronderstelling uit dat er telkens een tweeledige samenloop aan de orde is. Volgens die aanname laat zich – pas – redelijker de samenstellings- resp. verdelingsvragen stellen naar waarom en naar hoe; zie voor desbetreffende verklaringssoorten verder [Multiple axiomatization in information management](#) (2002). De waarom-vraag moet uiteraard ook dringend worden gesteld, en tijdig tevens redelijk beantwoord, voor gebruik van zgn digitale technologieën. Ze kunnen als middel voor cognitief vermogen worden opgevat. Dat maakt de overwegingen die Godfrey-Smith biedt ook en vooral informatiekundig relevant

as asserting a connection between thought and behavior, and also a connection between behavior and the world.[p. 12 H]eterogeneous behaviour [is] doing different things in different circumstances [p. 25 with c]ognition [...] viewed as a **means to the production of behavioural complexity**[, i.e., pertaining to] the ability to do a lot of different things, in different conditions.[p. 26 **R**]elevance is a good concept to capture these phenomena.[p. 148] There is no single description of an environment which is privileged in the abstract. Different categorizations and descriptions [...] will be relevant in different circumstances [...] mak[ing] true a variety of statements making use of different categorizations of conditions.[pp. 149-150 E]nvironments can be variable in many different respects, and only some types of variability will be relevant

to any given organism [at any given time p. 153 with] the organism play[ing] a role in making it the case that its environment contains **relevant complexity** or not.[p. 154]

Ik geef overigens de voorkeur aan de aanduiding met variëteit ipv met complexiteit. Digitalisering vormt hoe dan ook mede situaties met aldus invloed op subjecten die erin verkeren. Hoe pakt dat voor hun gedragsaandelen uit? In hoeverre hebben zij zelf invloed op zulke situaties? En hoe veranderen zij met hun gedragsaandelen situaties voor óók andere subjecten, enzovoort?

90.44

Vrijwel meteen nadat ik **Filosofie van de rechtswetenschap** (Martinus Nijhoff, 1988) was beginnen te lezen, vielen mij overeenkomsten op met wat ik zoal versta onder grondslagen van informatiekunde. Achteraf bekeken liggen ze eigenlijk nogal voor de hand. Want met teken als synoniem van informatie veronderstel ik dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Met andere ... woorden, een teken dient in elk geval voor wie het voortbrengt en zich ermee tot iemand – anders resp. zichzelf – richt, als middel voor afstemming van resp. gedragingen. In hoeverre die ander – of z/hijzelf – zich daadwerkelijk ernaar gedraagt, is natuurlijk iets ... anders. Hoe dan ook eigent iemand zich met een teken als het ware een ... recht toe, te weten op het doen van een gedragsvoorstel als poging tot het opleggen van een plicht.

Wat echter doorgaans recht heet, betreft niet een willekeurig teken. Afstemming over en weer is, zeg maar, institutioneel geborgd. Dat laat de crux als afstemmingsmiddel onverlet. Maar het is daarmee alsof een extra deelnemer in de zin van een overkoepelende instelling als recht, en daartoe uitgerust met gezag voor toezicht en handhaving, verzoeken tot inschikkelijkheid, evenzovele tekens, dus, richt tot, eh, oorspronkelijke deelnemers aan situaties van zgn maatschappelijk verkeer, opdat zij zich dienovereenkomstig gedragen.

Ook een regel van recht wordt middels een teken tot relevante deelnemers gericht waarbij respectievelijke inschikkelijkheid volgens zo'n verzoek dus nog maar de vraag is. De schrijver van **Filosofie van de rechtswetenschap** is H. Ph. Visser 't Hooft. Hij heeft zich beperkt tot wat hij "praktische rechtswetenschap" noemt. De onzekerheid die onvermijdelijk met afstemming gepaard gaat, herken ik in zijn omschrijving dat

[r]echtswetenschap [...] met een bepaald 'positief', dat wil zeggen feitelijk geldend, recht voor ogen [...] vragen [tracht] te beantwoorden waaromtrent dit recht twijfel laat. [...] Zo] draagt de rechtswetenschap ertoe bij, het [...] regelcomplex voor de concrete rechtsbepaling (het bepalen van hetgeen in een gegeven situatie 'rechtens' is) produktief te maken.[p. 11] Men 'vindt', bepaalt, hetgeen in een concrete, nader omschreven situatie als geldend, toepasselijk recht dient te worden beschouwd, en men doet zo mee aan een verdere bepaling, vorming, van dit recht.[p. 12] Er zit een actief element in: men actualiseert de norm, doordat men hem een bepaalde betekenis verleent.[pp. 35-36 H]et zogenaamde systeem is constant in de maak, en wordt daarbij dóór resultaatgerichte overwegingen geleid.[p. 81]

En dat is dan ook weer niet(s) anders dan een toespitsing van zoals ik betekenis opvat, te weten subjectief-situationeel geldig met aldus dynamische variëteit van dien. Visser 't Hooft meent echter,

dat het oordeel volgens hetwelk rechtsnorm Y p situatie Y toepasselijk is, altijd een bepaalde graad van algemeenheid bezit. [...] Het 'volstrekt individuele' bestaat niet – althans niet in de sfeer waar we het hier over hebben.[p. 12 O]ns handelen [werkt] niet met pasklare formules [...], waaraan we alles probleemloos kunnen onderwerpen. Er zijn wel richtlijnen, maar de juistheid van ons handelen wordt ook, of

zelfs vooral, aan het concrete geval afgemeten; hetgeen, in omgekeerde richting, inhoudt dat de richtlijn zélf door een nader oordeel over de juistheid van ons handelen wordt geconcretiseerd.[p. 36]

Dat neemt niet weg dat de schaal van wat telt als relevante situatie kan – blijven – variëren. Het is methodisch gezien dan zelfs eenvoudig om een strikt unieke situatie voor eveneens geldig te kunnen houden (zoals ik principieel doe voor ordening van betekenissenvariëteit vanuit informatiekundig perspectief). Nogmaals, ook en vooral recht draait om afstemmingsbetekenis(sen) voor situationele verkeersdeelnemers. Ofwel,

[d]at het recht vaak twijfelachtig is, heeft met de meest fundamentele structuren ervan te maken.[p. 13]

Zoals voor hun omgang (lees ook: verkeer) telt, kortom, is voor deelnemers het omgaan met rechtsnormen niet altijd gemakkelijk[. p. 13]

Daar kan een subjectief-situationeel tekenbegrip echter helpen. Ja,

[h]et recht bedient zich van gewone taal [en] onze taalmiddelen zijn [...] qua strekking altijd min of meer onbepaald [...] of meerduidig[. p. 13]

Wat dan ... helpt, is explicitering van de veronderstelde situatie. Daartoe dient context. Maar het is en blijft zo, dat

[i]n de structuur van de gewone taal [uit]komt [...], dat de mens met eindige middelen (begrippen, regels) een werkelijkheid in zijn greep moet krijgen die oneindige combinatiemogelijkheden kent en dus telkens voor verrassingen kan zorgen.[p. 14]

Dat valt dus nooit sluitend te krijgen voor wat als samenleving moet blijven gelden als

open structuur[. p. 13] Juist een computertaal dient in het algemeen voor wat de rechtsbepaling betreft (het vaststellen van hetgeen in een concreet geval als recht dient te gelden) met wantrouwen te worden bekeken.[p. 14]

Rechtspraak is mensenwerk, punt, met eventuele digitalisering voor administratieve (!) ondersteuning. Want

[o]ns regelbestand vraagt [...] om een open structuur – anders gezegd, om een permanente mogelijkheid van nadere bepaling.[p. 14] De mate van ordening die wij in het maatschappelijk leven bereiken is [...] omgekeerd evenredig met de eenduidigheid van ons regelbestand. [...] De bruikbaarheid van [allerlei] termen is aan hun openheid te danken: ze leggen een intentie vast, waarvan de strekking door casuïstiek (dat wil zeggen door de uit de rechtspraak voortkomende toepassingsvoorbeelden) nader wordt bepaald, maar niet dusdanig dat de weg naar nieuwe toepassingen wordt afgesneden. [...] H]et recht [houdt] een greep [...] op het maatschappelijk gebeuren doordat het zich voor telkens hernieuwde twijfel openstelt (of anders gezegd, doordat het een open systeem is).[p.15] De regels die we uit het verleden hebben meegekregen lokken telkens, in functie van een veranderende sociale context, discussies uit omtrent hun fundamentele strekking; de strekking die eraan werd verleend, ontmoet kritiek. Sociale praktijken [...] hebben de betekenis die men er telkens aan toekent[. p. 47] Men gaat de toekomst met een norm tegemoet, die zich niet voor nieuwe, verrassende situaties heeft afgesloten [p. 83] en de begrippen die men hanteert zijn, wat hun structuur betreft, grotendeels op die bewegelijkheid ingericht.[p. 89]

Openheid blijft overigens tevens voor – de opzet van – digitalisering geboden volgens, in elk geval voor rechtspraak, beperking tot administratieve ondersteuning. Dat lukt dankzij [Metapatroon](#) met het methodische beginsel van recursieve

contextuele verbijzondering. Zodra betekenis aan de orde is, telt in de woorden van Visser 't Hooft inderdaad

een soort algemene achtergrondstructuur [...], die de permanente mogelijkheid van twijfel met zich brengt.[p. 15]

Hoe dan ook bestaan betekenissen in veranderlijk meervoud. Een opzet die daarop niet is berekend, faalt prompt 'openlijk.' Visser 't Hooft blijft benadrukken dat begrippen wijzigen,

[e]n dat proces gaat voort. Het is dus de vraag of wij er niet beter aan doen het element van twijfel, controversé, argumentatie voor en tegen, geheel in het centrum te plaatsen.[p. 19]

Volgens het afstemmingsbeginsel is daarover zelfs geen ... twijfel mogelijk. Deelnemers hebben telkens respectievelijke gedragsaandelen waarvoor zij èlk een passende betekenis, dienovereenkomstig subjectief-situationeel gedifferentieerd, dus, kennen. Inderdaad,

[h]et recht is in eerste instantie een complex van spelregels waarvan de zin niet primair op het dreigen met sancties is gericht, maar op het bepalen van hetgeen wij in het sociale verkeer van elkaar mogen verwachten.[p. 42] Het recht streeft naar een juiste, aanvaardbare regeling van verhoudingen tussen mensen.[p. 76]

Nou ja, mensen als leden van een gemeenschap streven er voor hùn verhoudingen naar. Visser 't Hooft onderkent bedoelde verschillen echter nog niet tot en met interactioneel, hoewel hij erkent dat

[h]et sociale veld [...] er een [is] van interpretaties, [van] zintoekenningen die om voorrang strijden.[p. 47]

Nou ja, strijden doen de deelnemers met hun tekens, enzovoort. Hij houdt het op

zekerheden die wij menen te hebben als slechts voorlopig vaststaande gemeenschappelijke voorkeuren[. p. 19 Daarvoor telt] het perspectief van de sociale actoren zelf[. p. 42]

Daarentegen hebben deelnemers voor (wan)ordelijk verkeersverloop verschillende (!) perspectieven en (mis)kennen over en weer elkaars bijbehorend verschillende (!) betekenissen, enzovoort. Maar terecht stelt Visser 't Hooft daar, over afstemming gesproken, dat

[h]et recht [...] een georganiseerde controversé [is] omtrent hetgeen maatschappelijk behoort[. p. 19] Het juridisch relevante feit verwijst [...] naar zin, betekenis, belang.[p. 31]

Hij vindt

het opmerkelijk hoe sterk men naar een pluralistisch model [van] de rechtsorde [...] toe wordt getrokken[. p. 19]

Maar volgens subjectief situationisme is natuurlijk niets minder "opmerkelijk." Intussen beseft Visser 't Hooft terdege, over elk teken als verzoek tot inschikkelijkheid gesproken, dat

[h]et [aan]komt [...] op het winnen van de instemming van diegenen tot wie men zich richt, op grond van de bij **dit** gehoor levende uitgangspunten. [...] E]en analyse van de overreding [moet] de betrekkelijkheid, of zo men wil het gesitueerd-zijn van ons spreken vooropstellen[. p. 60]

En wat mij betreft geldt voor informatiekunde nòg sterker dan voor rechtswetenschap (vooruit, lees voor praktische rechtswetenschap ook: rechtskunde) dat

de vormgeving [ervan] door een wetenschappelijke discipline [...] gebonden is aan de structuur van het denken van de mensen die het onderwerp van deze discipline uitmaken.[p. 22 Want] deze studie [is] in zoverre een merkwaardige, dat zij tegelijk met die mens in gesprek staat omtrent hetgeen hij als recht[, algemener dus betekenis,] dient te produceren.[p. 23 Het] onderzoeksveld is [...] als het ware reeds met interpretaties geladen: die van de 'actoren' zelf.[p. 41]

Voor informatiekunde als tekenleer (lees ook: semiotiek) verwijs ik daarvoor naar [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Als cognitief, zeg maar, achtergrondelement geldt motief. Daarmee integreert de enneade zelfs, vèrder dan zoals Visser 't Hooft stelt, dat

[d]e rechtswetenschap [...] in een medium [opereert] waarin 'cognitieve' en 'volitieve' factoren samengaan, anders gezegd een medium waarin onze relatie tot de werkelijkheid niet zonder meer kan worden opgesplitst in een neutraal-registrerend waarnemen en het innemen van een attitude, het bepalen van een standpunt, anderzijds.[p. 50] Het waardeoordeel [...] vormt [...] een onmisbaar element van onze structurering van de werkelijkheid.[p.51] Situatieve, existentiële momenten [vormen] onvermijdelijk bestanddeel van zo'n ruimer redebegrip.[p. 61] Het conceptuele, logische enerzijds en het volitieve, wilsmatige anderzijds kunnen niet uit elkaar worden getrokken.[p. 82] Wij vormen onze begrippen in functie van onze relatie tot de werkelijkheid[. p. 87]

Daarvan biedt de enneade een samenhangend beeld.

90.45

Het valt me mee, dat ik een reactie krijg. Maar ook van haar gaat "zo'n drukke periode" uiteraard nooit voorbij, integendeel, blijft ze dus "geen tijd [...] k[u]n[nen] vinden op korte termijn [zich] grondiger [te] verdiep[en] in" waarvan ze schrijft "het echt bijzonder op prijs [te] stel[en] dat u mij hierover mailt" zolang ze argeloos een informatiekundig averechtse grondslag blijft volgen en, erger nog, onderwijzen. Ik besteed er nog wel een vervolgbericht aan. Wordt vervolgd.

90.46

Haha, bedankt, nee, die associatie had ik niet. Maar met die voornaam had jij dus meteen beter moeten weten dan mij onder ... druk te zetten haar op een ànder idee te brengen. :-) Het verschil met haar naamgenoot is overigens dat zij meteen tegen zichzelf zegt zich er buiten te houden. Hoe kansloos willen we het hebben? Zoals ik je al schreef, zet ik mijn – daardoor stellig zo mogelijk vergeefsere – poging echter voort. Wie weet kom jij daardoor op verdere treffende associaties ...

90.47

Ik besef dat iemand die laat weten het druk te hebben, vervolg doorgaans niet op prijs stelt. Maar is het wellicht een idee dat u een promovenda/-us op korte termijn contact met mij laat opnemen?

90.48

Onder de noemer van digitalisering heerst Het Misverstand Architectuur. De oriëntatie behoort uiteraard met voorrang op doelen te zijn. Dan is de reden voor zgn architectuur dat er – aanvullende – voorzieningen getroffen moeten worden om die doelen te helpen bereiken. Daarbij is de opgave kennelijk in minstens enige mate, eh, bijzonder. Want in elk geval ligt niet meteen voor de hand wat optimaal

kan werken. Ofwel, expliciet ontwerp(en) is geboden; dat houdt doorgaans overigens voor een aanzienlijk deel nader onderzoek in naar – afstemming tussen – doelen. Met voorzieningen aldus afgeleid van doelen kunnen/moeten vervolgens pas afgeleid van voorzieningen bijbehorend ... passende maak- resp. beheermiddelen worden bepaald.

Helaas wordt onder architectuur abusievelijk vaak omgekeerd een absolute keuze voor techniek van maak- resp. beheermiddelen verstaan. Sterker nog, verschillende – technische – specialisten bepleiten elk verschillende van dergelijke keuzes; inmiddels noemen zij zichzelf allemaal architect en bestempelen in een moeite door hun meestal nogal modieuze specialistische voorkeur als architectuur. Tja, dan is het maar de vraag of wat zij door elkaar heen voorschrijven geschikt is voor benodigde voorzieningen en zo door of relevante doelen ermee haalbaar zijn. Dat gaat inderdaad voortdurend mis.

Maar van wie gelden doelen als richtinggevend? Nota bene, van zgn gebruikers van de – beoogde – voorzieningen in kwestie. Nee, in die zin is de zgn architect als ontwerper géén gebruiker. Programmeurs als makers zijn dat evenmin. Maar beheerders dan weer wél.

Daadwerkelijke gebruikers moeten er hun activiteiten (lees ook: taken) optimaal mee kunnen uitvoeren. Daarvoor moeten de voorzieningen zgn functies bieden. Daarom staat architectuur voor digitalisering van oudsher bekend als functioneel ontwerp(en). Een zgn technisch ontwerp volgt. Het is onzin, nogmaals, om die volgorde om te draaien.

Intussen zijn digitale voorzieningen allang niet meer van elkaar gescheiden. Vernetwerking maakt ander onderscheid en daarmee verband relevant, te weten tussen infrastructurele (lees ook: generieke) en differentiële voorzieningen.

Wat als digitale infrastructuur telt, kan een organisatie niet apart bepalen. Een strikt eigen keuze voor techniek van maak- resp. beheermiddelen is meer dan ooit een valse illusie.

Er zijn voor digitaliseringsopgaven dus afwegingen gewijzigd. Dat maakt, om het misverstand te beëindigen, inschakeling van een informatiekundig ontwerper zo mogelijk extra noodzakelijk, maar dan wél één – en voor wat nog een organisatie is vooral ook niet meer dan één – die stelselmatig bekwaam is. Ook dat helpt echter nog steeds niets, zolang daar een verlichte opdrachtgever ontbreekt.

90.49

Onlangs noemde je, zo meen ik mij althans te herinneren, dat zgn architecten ‘daar’ aan digitalisering de eis stellen van een, op z’n Engels uitgedrukt, zero client footprint. Voordat wij je echter kunnen aanzetten tot de bewering dat juist Metapatroon/KnitbITs eraan voldoet, willen wij graag weten wat zij er onder verstaan.

Is het een idee, door bij hen navraag ernaar te doen, om te onderzoeken of die eis deugdelijk gedocumenteerd is, nota bene inclusief de status ervan als zgn principe? (Want) misschien, herstel, vermoedelijk zegt iemand weer eens zomaar wat.

90.50

Diverse organisaties resp. onderdelen ervan voeren vaak elk registratie over verwante of zelfs dezelfde – aspecten van - onderwerpen. Dat gebeurt weliswaar gecoördineerd, dwz dat er afspraken voor gelden, maar menselijke registratiefouten zijn nu eenmaal onvermijdelijk. Zo zijn ‘hun’ verschillende registers doorgaans nogal

wat onterechte afwijkingen gaan vertonen van informatie(waarden) die over en weer juist op elkaar afgestemd tot en met dezelfde moet(en) zijn en blijven. Herstel van zulke fouten is dringend nodig, om zulke synchronisatie vervolgens ook structureel kortcyclisch te kunnen bijhouden. Hiervoor kunnen met de informatierotonde signaleringslijsten worden samengesteld.

90.51

Helemaal tot slot van **The Point is to Change it: An Introduction to Marxist Philosophy** (Bookmarks Publications, 2012) herhaalt John Molyneux (1948-2022) – zijn stelling van –

the centrality and indispensability of the concept of the working class or proletariat for Marxist theory and philosophy as a whole. Marxism is the theory of proletarian revolution. You can't have one without the other.[p. 212]

Onder de noemer van theorie wil ik dat wel van Molyneux aannemen. Daarvoor acht ik de aanduiding ideologie overigens nog passender. Dan heeft Karl Marx (1818-1883) een, zeg maar, idee van resp. voorstel voor volgens wat hij houdt voor rechtvaardige verhoudingen. Marx voegt er ter argumentatie een analyse aan toe van wat hij alom zoal aan die verhoudingen vindt schorten en doet een suggestie om wat hij als zulke tekortkomingen beschouwt op te heffen.

Onder de noemer van ideologie zie ik de nadruk van wat Marxisme heet aldus liggen op een veranderdoel en op welk(e) middel(en) zo concreet mogelijk worden gekozen om dat doel te bereiken. Dan dient (een) filosofie m.i. vooral als referentie- annex interpretatiekader. Dat ontstaat natuurlijk' uit wisselwerking; een normeringsbehoefte leidt tot een verklaringskader en een dergelijk kader kan zoiets als een normeringsruimte suggereren. Als zodanig, te weten als onlosmakelijk constituerend onderdeel benut ook Marx zo'n, zeg maar, analytisch kader voor synthetisering van zijn, eh, ideologie, nee,

a neutral standpoint does not exist to be attained. [...] To achieve [it] would require finding a vantage point outside of [...] the world. That is not possible.[p. 123]

En met hoe Molyneux de filosofie-in-dienst-van-ideologie van Marx schetst, dwz zo mogelijk beperkt tot filosofie dus volgens mijn analytische ... idee ervan, ben ook ik het dan vergaand eens en bijgevolg eveneens vergaand met Marx' erkenning van vervreemding en uitbuiting. Dat idee van revolutionaire klassenstrijd kan ik echter niet volgen, in elk geval niet volgens huidige ... omstandigheden. Ik ben vóór emancipatie, maar wat als zodanig bevordering verdient vat ik ook weer subjectief-situationeel – inclusief momenteel – gedifferentieerd op. Molyneux kan volhouden dat

[t]he concept of the working class is a cornerstone of Marxist theory and philosophy, Remove this cornerstone and the whole house starts to collapse [p. 208, i.e.,] if that is pulled away the whole theory has to be rebuilt.[pp. 208-209]

Ja, dat geldt voor de – ideologie van de – klassenstrijd, want zonder zgn klassen kan er ook geen strijd tussen zijn. Nee, zgn dialectisch materialisme als

a remarkably integrated and coherent worldview [p. 208]

staat of valt m.i. daarentegen niet met het idee van – het – proletariaat. Tja, voor zover

[i]ts aim is not just to interpret the world but to guide the working class in its struggle to change it[. p. 196] there are no grounds for abandoning Marx' view that the working class is the principal agent of socialist change.[p. 31]

Dat komt volgens – wat ik aanneem als – zijn opvatting over socialisme echter neer op een tautologie. Daaraan valt overigens met geen enkel zgn isme e.d. te ontkomen, maar met materialisme als grondslag gaat er ook volgens mij nog het minste ... mis

offer[ing] a rational explanation of the historical emergence of the ideas [...] which [gain] primacy[. p. 37]

(Sociale) klassen of niet, dialectisch materialisme is en blijft een praktisch bruikbaar kader. Dat was emancipatorisch uiteraard zelfs nooit het geval met verabsolutering door

abstracting "things" from the processes of which they [a]re a part[. p. 44]

Zulke verabsolutering wordt gauw misbruikt door wie er machtsoverwicht mee wil – blijven – vestigen. Dat biedt hoogstens tijdelijk houvast, want

change and development are all-pervasive[. p. 56]

Intussen kan emancipatie her en der gefrustreerd blijven, dat helaas wel. Hoe dan ook is dienovereenkomstig ongeldig

the notion of absolute or eternal moral laws[. ... A]ll morals, like all idea in general, are created by human beings in the course of their [...] development and thus are shaped by the needs [pertaining to] conditions at any given point in time[. p. 143]

Nu valt er, zeg maar, begripsmatig – dus – niet aan enige periodisering annex segmentering te ontkomen. Daarom houd ik het in, vooruit, materialistische zin op abstractie volgens situaties. Met momentane duiding van ... iets als een object (lees hier ook: ding) gaat dienovereenkomstige duiding van iets ... anders als situatie gepaard. Dat onderscheid is echter afgeleid, en wel van een verschijnsel (procesmatig: gedrag). De afleiding dient verklaring (lees ook: begrip) resp. voorbereiding (lees ook: plan) ervan. Met gedrag aangenomen als – resultaat van – samenloop tussen object en situatie kunnen ze, omgekeerd, als samenlopende (aan)delen worden aangewezen. En beide samenlopende (aan)delen veranderen dóór hun samenloop. Enzovoort.

Door absolute abstractie verkrijgt een object abusievelijk een aparte, duurzame (bestaans)status. De eenvoud van dat (waan)idee blijkt verleidelijk en, helaas,

[i]deology is at its most powerful when it passes for common sense.[p. 123]

Dat leidt dan tot de (veronder)stelling van een wezen ervan, maw onveranderlijke eigenschappen. Maar, nota bene,

[t]he moment motion and change are fed into the equation and we remember that things don't just "exist" but come into being and pass out of being the laws of identity and non-contradiction are breached.[p. 44]

Van samenloop tot samenloop kan een object zelfs volledig veranderen, terwijl 'we' er door dat verloop toch als hetzelfde object over willen kunnen denken, enzovoort:

[T]he influence of material conditions [...] is seen very clearly in the way the same individual changes as their circumstances change.[p. 89]

Als 'het' geen wezen heeft, hoe zit dat ... materialistisch dan wèl? Ik veronderstel dat een subject, en dat vind ik een object toegerust met cognitief vermogen, een nul-identiteit veronderstelt van een object (inclusief aan zichzelf, dwz als object). De Wet van identiteit vind ik daarom slechts geldig als Wet van nul-identiteit. Ofwel, niet als

$a=a$

uitgedrukt, maar 'slechts' als

(nul-identiteit van a)= (nul-identiteit van a).

Het verloop van ob-/subjectief-situationele samenloop tot ob-/subjectief-situationele samenloop betreft bij uitstek dialectiek. Zulke

[d]ialectics then is a logic, a science of the forms of thought, designed to go beyond the limitations of formal logic.[p. 45]

Maar ik beschouw dat als méér omvattend dan cognitie. Cyclisch opgevat ... omvat subjectief-situationele dialectiek het gedragsmoment dat met het interpretatiemoment als het ware zijn voorbereiding 'kent.' Zoals Molyneux toelicht,

Marxist theory of history and analysis of society does arise out of real practical needs, [...] and is focused on practice.[p. 129]

Daarom,

for Marx, the ideas people hold always have material roots. [...] They are always a reflection of, and a response to, people's real conditions of existence.[p. 120]

En naar mij idee dus vooral een anticiperen erop, zoals Molyneux met zijn ondertitel samenvat:

the point is to change it.

Ook ik associeer materialisme met – het primaat van feitelijke – gedragsoriëntatie. Maar verklaringen louter volgens gedrag en voorbereidende interpretatie lopen vroegtijdig vast. Een idee van Charles S. Peirce (1839-1914) zie ik dat vergaand verhelpen. Volgens hem beweegt er zich ter bemiddeling een tekenmoment tussen. Wat hij als triade schetst, acht ik echter nog niet voldoende expliciet op verloop berekend. Daartoe dient uitbreiding tot een enneade, dwz een negenledig schema; de dynamiek van verloop duid ik dan met een dia-enneadische opstelling, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor een illustratie. Overigens vind ik logica met de enneade eveneens formaliseerbaar. Het betreft uiteraard een kwalitatief andere logica dan waarnaar Molyneux als "formal logic" verwijst; hij bedoelt daarmee stellig logisch atomisme met apàrt-absolute objectabstractie van dien die reële variëteit verhult. De enneadische uitbreiding met zowel gedrag- als tekenmoment acht ik onmisbaar

[to] express the inner logic of change[. p. 45]

Anders blijven er zgn momenten buiten, nietwaar? En daarom vind ik juist de enneade

extremely useful for the analysis of change of all kinds[. p. 45]

Volgens de enneade (lees ook: met het model van de enneade als context :-)) hebben situatie en context verschillende (!) betekenis. Ook Molyneux gebruikt de term context waar ik de term situatie voorstel. Wat begrips- en zo door naar gedragsmatig telt, is uiteraard erkenning van principiële betrekkelijkheid. Inderdaad,

[n]o phenomenon or incident [...] can be properly understood or analysed in isolation. It is always necessary to see it in its context and its interrelations[. p. 46 E]very individual event must be related to the whole but it does not thereby lose its specificity. The relation of the part to the whole is a specific relation of a specific part to a specific whole and they mutually condition one another.[p. 47]

Van samenloop tot samenloop, dus. Maar ook dàt blijft bij een model. Volgens een onvermijdelijk apart verklaringskader moeten 'we' blijven aanvaarden, dat ook enneadisch opgevatte

[d]ialectics grasps and reflects the logic of [...] change, but it does not, in itself, prove (and should not claim to prove) that any specific change will inevitably occur.[p. 54]

Als kader helpt de enneade wèl om variëteit alweer betrekkelijker te begrijpen, en er eventuele middelen met alweer zgn passender variëteit voor te ontwerpen, enzovoort.

90.52

Het eerste deel in de twintigdelige reeks **Geschiedenis van de wijsbegeerte in Nederland** is **Siger van Brabant: De dubbele waarheid** (Ambo, 1992). Siger, een afkorting van Segerius, is Latijn voor Zeger. Hij leefde van 1240 tot 1281. Wellicht is Nederland wat ruim opgevat om een deel, en zelfs het eerste, aan hem te wijden. In het **Voorwoord** (pp. 7-10) licht M.J. Petry

de keuze voor Siger [toe]. [Want o]ok al kan hij niet als de stichter van een specifiek Nederlandse intellectuele traditie gelden,

Hmm, is die er dan, zo'n traditie? En, nogmaals, wat geldt dan als Nederland?

toch is zijn betekenis groot vanwege de rol die hij in de geestelijke omwenteling van de dertiende eeuw heeft gespeeld.[p. 9]

Zeger kenmerkt zich volgens Petry door een

zelfbewuste filosofische houding [die] ontstond [...] als resultaat van het bekend worden van de Griekse wetenschap en filosofie in het Westen. Het aristotelisme dwong de kerk haar visie op de seculiere cultuur te herzien en haar een eigen plaats toe te kennen.[p. 9]

Weliswaar klopt de stelling van Petry dat,

[o]m het gezag van de kerk in wereldse zaken ter discussie te kunnen stellen[,] een onafhankelijke wijsbegeerte [is] vereist.[p. 9]

Maar uit de **Inleiding** (pp. 11-67) door Henri A. Krop die aan tekstfragmenten voorafgaat die aan Zeger toegeschreven zijn, blijkt juist dat hij in elk geval zèlf zeer voorzichtig was om met enige aanval op het nog alomtegenwoordige kerkelijk gezag in verband gebracht te kunnen worden. Omgekeerd weerhield dat kerkelijke gezagsdragers niet om zich o.a. door Zeger aangevallen te voelen. Aan de universiteit van Parijs, met ook Zeger als hoogleraar, was náást theologie het aristotelisme gevestigd geraakt. Krop verhaalt:

Op 10 december 1270 greep de kerkelijke autoriteit voor het eerst in. Op deze datum veroordeelde Etienne Tempier, die na een universitaire loopbaan in 1268 bisschop van Parijs was geworden, dertien stellingen en bedreigde allen die deze bewust leerden met excommunicatie.[p. 35] Zo [...] veroordeelde Etienne Tempier op 7 maart 1277 nogmaals een aantal filosofische stellingen. Ditmaal waren het er 219.[p. 37] De bisschop veroordeelde na raadpleging van de theologische faculteit.[pp. 37-38]

De ondertitel **De dubbele waarheid** is ontleend aan de motivering van de tweede veroordeling. Over aanhangers van de gewraakte stellingen staat daarin vermeld dat

[z]ij [...] hun opvattingen [...] verheimelijken [...] door te zeggen dat hun dwalingen slechts waar zijn volgens de filosofie, maar niet volgens het geloof en [dat] zij spreken alsof er twee tegengestelde waarheden zijn[. p. 38]

Krop merkt erover op dat

[n]och Siger noch waarschijnlijk ook maar iemand in de middeleeuwen [...] deze absurde opvatting [heeft] verdedigd. Zij is immers in strijd met het contradictieprincipe.[p. 38]

Hmm, alsof dàt zo serieus moet worden genomen. :-) Hoe dan ook kon de kerk individualisering onmogelijk blijven belemmeren en achteraf beschouwd hebben geschiedkundigen

7 maart 1277 [geduid als] de geboortedag van de moderne natuurwetenschap [p. 39 en] als de waterscheiding in de ontwikkeling van de middeleeuwse filosofie.[p. 40]

In elk geval is

[e]en wellicht onbedoeld gevolg [...] geweest dat in de late middeleeuwen de scheiding tussen theologie en filosofie zich geïnstitutionaliseerd heeft.[p. 40]

Dus tòch “dubbele waarheid,” ofwel géén waarheid in absolute zin? Krop:

Een indruk van hoe door Siger gedacht werd, geeft ons Boëthius van Dacië. Deze laat zich wel over het probleem uit. Net als Siger meent hij dat bepaalde filosofische waarheden tegen het geloof ingaan. [...] Boëthius lost het probleem op door invoering van een relatief waarheidsbegrip. Volgens hem kan over waarheid slechts binnen een bepaalde wetenschap gesproken worden, namelijk als een uitspraak die volgt uit de grondbeginselen van die wetenschap. [...] Op deze wijze zijn [verschillende] uitspraken met elkaar te verenigen.[p. 44]

Kom ik methodisch weer op Metapatroon uit.

90.53

In **Wetgevingsleer** (Boom, 2000) stellen Philip Eijlander en Wim Voermans dat

[b]ij de bestudering van het fenomeen wetgeving [...] de juridische invalshoek wezenlijk [is]. Een wet vormt immers een onderdeel van het stelsel van geldend recht. [p. 2]

Volgens hen

[is b]innen de juridische discipline [...] van oudsher de aandacht vooral gericht geweest op het besluit in een bepaald, concreet geval of de beslechting van een geschil en veel minder op het stelselmatig ontwerpen van algemene regels.[p. 1 Aan de leer van d]e rechtsvorming door wetgeving [...] wil[en zij] een bijdrage leveren.[p. 2]

(Ook en) vooral als ontwerpdiscipline verdient “de juridische invalshoek” voor theorie & praktijk ervan m.i. géén voorrang. Zoiets als de bedoeling met wetgeving is immers niet juridisch. Als er wet- resp. regelgeving aan/voor de orde is, zijn blijkbaar wèl middelen o.a. juridisch van aard. Eijlander en Voermans erkennen inderdaad dat,

[o]m goed zicht te krijgen op de functie en de plaatsbepaling van de wet[,] echter niet kan worden volstaan met een uitsluitend juridisch gezichtspunt. [...] Dat] behoeft aanvulling vanuit andere gezichtspunten.[p.3]

Desondanks houden zij vast aan

[d]e juridische discipline [als] de ankerdiscipline[. p. 3]

Laat ik het verankeringsdiscipline noemen, vooruit, en voor Eijlander en Voermans geldt

wetgeving [al]s voorwerp van studie.[p. 4] Het gaat ons om het begrijpen en doorgronden van de betekenis van wetgeving in samenleving en bestuur en om het bieden van aanknopingspunten ten behoeve van het wetgevende werk.[p. 5]

Intussen

wordt de zaak vooral – maar niet uitsluitend – belicht vanuit de positie van de wetgevingsambtenaar.[p. 6] Wij richten ons [...] op de fundamentele, methodische, technische en procesmatige aspecten van de rechtsvorming door wetgeving[. p. 11]

Aan de vier genoemde “aspecten” zijn in **Wetgevingsleer** achtereenvolgens evenzovele delen gewijd. Ik beperk mij hier verder tot het eerste deel, getiteld **De positie van de wet** (pp. 15-128), en daarvan **De betekenis van wetgeving** als het eerste hoofdstuk (pp. 17-29). Voorafgaand haal ik toch nog een zin uit het inleidende hoofdstuk aan:

[Wij] gebruiken [...] het begrip wetgeving voor de aanduiding van activiteiten die verband houden met het voorbereiden, opstellen en vaststellen van regels.[p. 13]

Dienovereenkomstig veralgemeniseerd biedt Eijlander en Voermans met **Wetgevingsleer** echter geen, eh, regelingsleer. Uiteraard klinkt wetgeving voornamer, wekt de indruk van verreikende invloed.

Ik zou zeggen dat alle wetten weliswaar regels zijn, maar omgekeerd zijn zeker niet alle regels wetten zoals Eijlander en Voermans ze opvatten. Althans, zij lijken met wet- annex regelgeving principieel – enig – openbaar bestuur te associëren, maw – een – overheid met als zodanig om te beginnen al zgn wettelijk bepaalde opgaven die daarvoor – nadere – wettelijke middelen benut. Onder de noemer van regelgeving geef ik de voorkeur aan “fundamentele[re]” oriëntatie. Wetgeving betreft dan bepaalde gevallen van regelgeving.

Eijlander en Voermans opperen als

fundamentele vraag[.] Wat is de betekenis van wetgeving in onze samenleving?[p. 17]

Veralgemenisering ontgaat ze, omdat zij kennelijk uitgaan van

verschillende perspectieven van waaruit naar de wetgeving kan worden gekeken.[p. 17]

Zo onderscheiden zij

burger[, openbaar] bestuur en rechter[. pp. 17-18]

Dergelijk onderscheid is m.i. echter niet constituerend voor wat algeme(e)n(er) beschouwd als regel geldt. Want wat ... is de betekenis van een regel, ofwel wàt regelt een regel? Een regel betreft verhouding. En gedacht volgens een regel verloopt een verhouding in wat daarvoor geldt als een situatie en telt deelnemers in dienovereenkomstig respectievelijke situationele hoedanigheden. Het idee van een regel is dat een verhoudingsgeval voor deelnemers eraan, doordat zij gedragsaandelen volgens hun resp. situationele hoedanigheden aldus geregeld op elkaar afstemmen, wederzijds beheerst(er) verloopt met dienovereenkomstig tevens voorspelba(arde)r(e) uitkomst voor èlke deelnemer. Zo algeme(e)n(er) uitgedrukt is ook meteen duidelijk(er) welke voorwaarden regelconforme gedragingenafstemming

belemmeren dan wel bevorderen. Een deelnemer moet een situatie passend herkennen, dan de voor haar/hem verhoudingsgewijs als passend geldige hoedanigheid kiezen en geldige regel(s) kennen minstens voor bijbehorend gedragingenaandeel. Maar daarmee is nog niet gezegd dat z/hij zich er daadwerkelijk naar gedraagt. Daarvoor moet z/hij voldoende, eh, gemotiveerd zijn. Wat duurzaam helpt, is dat z/hij de verdeling van inspanningen tijdens het verloop en de verdeling van de uitkomst als voor haar/hem voldoende eerlijk (lees dus ook: rechtvaardig) ervaart.

Volgens een dergelijk regelbegrip kan regelgeving volgens hetzelfde begrip zijn ... geregeld. Dat geldt ook voor eventueel geregelde borging van voorwaarden, secundair, dus, waaraan een deelnemers voor een bepaalde situationele hoedanigheid moet voldoen om adequaat haar/zijn bijdragen aan een, zeg maar, primair geregelde verhouding te leveren. Enzovoort. En omdat deelnemers met hun gedragingen van welke regel dan ook kunnen afwijken, moet eventueel voorzien zijn in – ontstaan van – nog weer andere verhoudingen waarvoor wellicht, óók weer secundair, regels nodig zijn. Enzovoort. Maar zoiets als het stramien blijft gelijk. Ik zou zeggen dat voor een open samenleving een zgn overheidsinstelling in geen enkele primaire regel kan zijn opgenomen als deelnemer. Kenmerkend voor verzorgingsstaat is dat overheid daarentegen prominent figureert in regels die voor deelnemers volgens primaire regels mikken op voorwaardelijke borging. Onder de noemer van rechtsstaat is overheid als 'sterke' deelnemer aangewezen volgens regels die in kracht treden indien deelnemers volgens primaire regels zich er onverhoopt niet aan houden (waarna ter vermindering van herhaling regels voor voorwaardelijke borging worden ingeroepen; omdat ze voor bepaalde deelnemers blijkbaar niet 'gewerkt' hebben, verdienen ze overigens wellicht aanpassing). Met mijn opvatting laat ik wet- en regelgeving dus niet primair om overheid draaien, zoals Eijlander en Voermans volgens mij wél doen. Zo meen ik een grondslag voor stelselmatigheid van regels te vestigen die ik in hun opzet mis. Ik krijg voortdurend de indruk dat zij vergaand als leidraad volgen wat doorgaat voor bestuursrecht, en dat zelfs met primaat van de overheid. Naïef of niet, maar mijn idee van een rechtsstaat is dat 'wij' als leden van samenleving de primaire rechtsbegunstigden zijn; de opdracht aan de 'geregelde' rechtsbevorderaars en -beschermers, dwz aan de overheid in daarvoor relevante situationele hoedanigheden en uiteraard aan de rechter, is daarvan afgeleid.

Van de opsomming die Eijlander en Voermans geven van

betekenissen van wetgeving [... w]aar het gaat om de inhoudelijke dimensie [p. 20]

geldt algeme(e)n(er) inderdaad dat regels

richtinggevend [zijn] voor (de wisselwerking in) het gedrag in de samenleving, gericht op het verschaffen van zekerheid en duidelijkheid [...] en voor de (wijze van) afweging van belangen.[pp. 20-21]

Afhankelijk van welke deelnemers in een regel figureren, dekt dat zonodig wat Eijlander en Voermans in dezelfde inhoudelijke opsomming suggereren:

richtsnoer voor het handelen (van burger, bestuur en rechter), norm voor (publieke en private) rechtsverhoudingen, [...] kader voor toedeling en begrenzing van de bevoegdheden van de overheden[. pp. 20-21]

Voor algeme(e)n(er) begrip van waartoe een regel dient, leidt verwijzing naar overheidsbemoeienis m.i. af. En voor begrip van het spectrum van eventuele

overheidsbemoeienis is die verwijzing dan weer verwarrend algemeen. Want zoals van elke deelnemer moet voor een geregelde verhouding telkens ook van een overheid de relevante situationele hoedanigheid zijn bepaald. Zo verschilt de situationele hoedanigheid van een overheid die volgens wetgevingsregels bijdraagt aan een wet geheid van de situationele hoedanigheid van een overheid die als deelnemer functioneert aan de aldus wettelijke geldige verhouding in maatschappelijk verkeer, enzovoort. Hoe algemener het regel- inclusief wetsbegrip wordt verondersteld, des te beter valt stelselmatigheid met feitelijke regels enzovoort te bereiken. Daarvoor zit volgens mij de (openbaar-)bestuurskundige vermomd als “de juridische invalshoek” Eijlander en Voermans echter nog te veel in de weg.

90.54

Heb je even? :-)

Gebruik van digitale technologieën raakt alsmaar gevarieerder met resp. door alsmaar ruimer bereik. (Enige) beheersing vergt beleid. Vooruit, digitaliseringsbeleid. (Maar) waartoe dient digitalisering? Het betreft middelen voor – facilitering van – informatieverkeer inclusief -verwerking. Daarom moet digitaliseringsbeleid passen volgens omvattender informatiebeleid.

Inderdaad, informatiebeleid staat evenmin op zichzelf. Van oudsher besteedt vooral een organisatie geld, moeite en tijd aan ‘haar’ digitalisering. Dus moe(s)t informatiebeleid op zijn beurt passen volgens nog weer omvattender organisatiebeleid.

Is dat soms niet meer zo? Ja en nee.

Aanvankelijk gaat het met digitalisering om informatietechnologie (IT). Dat komt in de praktijk neer op middelen die slechts door eigen medewerkers gebruikt – kunnen – worden. Als relevant organisatiebeleid kan de beperking ervan daarom tot interne oriëntatie gelden. Ofwel, bevordering van doelmatigheid krijgt doorgaans voorrang. Dat verandert echter in allerlei opzichten kwalitatief door digitalisering met informatie- en communicatietechnologie (ICT). Digitalisering kan en moet nu in eerste aanleg doeltreffend zijn voor uitvoering van, zeg maar, maatschappelijke opgaven waarvan de (overheids)organisatie in kwestie de regie opgedragen gekregen heeft. Wat daarvoor telt, zijn juist externe verhoudingen. Dat is met zgn commerciële activiteiten uiteraard niet(s) anders. Trefwoord, óók informatiekundig: verkeer. Er is voor een organisatie(onderdeel) als deelnemer een dienovereenkomstig extern gerichte beleidsoriëntatie geboden. Met doeltreffendheid geborgd, verdient vervolgens uiteraard doelmatigheid aandacht.

Als gevolg van – voor haar bestaansrecht e.d. overigens uiteraard altijd al – noodzakelijk externe oriëntatie kan een organisatie óók digitaliseringsbeleid allang niet meer zinvol in eigen afzondering bepalen, enzovoort. Voor digitaal informatieverkeer is een ontwikkeling gaande die vergelijkbaar is met verkeer met middelen zoals fiets en automobiel. Daarvoor is de openbare weg inclusief verkeersregels algemeen beschikbaar, zeg ook maar als infrastructuur. Voor een verplaatsing maakt een deelnemer – tevens – gebruik van een eigen verkeersmiddel. Dat eigen middel moet daarvoor, nota bene, voldoen aan infrastructurele eisen om ermee gebruik van de infrastructuur te kunnen/mogen maken.

Veel organisaties hebben beleidsmatig de omslag nog steeds niet wèrkelijk voltrokken naar aanleiding van uitbreiding van IT naar ICT. Zij volharden in – de valse illusie van – aparte digitalisering. Van een bedrijf valt dat volgens een streven

naar monopolie overigens nog wel te begrijpen (maar vind ik evenmin te billijken). In elk geval overheidsorganisaties moeten echter hun verantwoordelijkheid voor bijdragen aan infrastructurele ontwikkeling beseffen en ernaar handelen.

Aldus telt digitaliseringsbeleid twee samenhangende (!) onderdelen. Het ene deel verwijst naar digitale infrastructuur. Daar heeft een organisatie apart nauwelijks tot zelfs geen enkele invloed op. Dat is niets anders dan dat, voor wie de aanschaf van een fiets overweegt, het wegensysteem, de verkeersregels enzovoort gelden als gegeven. De beleidsrelaties zijn daardoor voor het infrastructuurgedeelte als het ware omgedraaid. Het kan, heel praktisch, immers niet de vraag zijn, of dat gedeelte past volgens het 'eigen' informatie- resp. organisatiebeleid. Er kan, omgekeerd, dus, zelfs aanleiding zijn om dat 'eigen' informatie- resp. organisatiebeleid te heroverwegen nav infrastructurele veranderingen. En als infrastructuur mogen uiteraard géén middelen in aanmerking komen waar een commerciële onderneming exclusieve controle over heeft en houdt.

Het tweede deel van digitaliseringsbeleid volgt dan nadrukkelijk wel de leidraad van informatie- en organisatiebeleid. Maar met organisatiebeleid als vertrekpunt moet, ik herhaal, de nadruk daarvan op de externe oriëntatie liggen, maw op verhoudingen met deelnemers buiten de organisatie waaraan de organisatie haar bestaansrecht ontleent. Dergelijke verhoudingen worden onderhouden met informatieverkeer, en daarvoor kunnen aldus betrokken deelnemers eventueel, dus als – zoiets als – mengsel van infrastructuur en resp. eigen voorzieningen, digitale middelen benutten. In nog benodigde eigen voorzieningen moet dienovereenkomstig eigen informatie- resp. organisatiebeleid duidelijk herkenbaar zijn. Anders kan ook daarvoor stellig infrastructuur worden gebruikt, nietwaar?

90.55

Ik vermoed dat door/voor de Rechtspraak(organisatie) géén informatie- en/of digitaliseringsbeleid opgesteld is, althans niet zoals ik dat met [Stelselmatig informatiebeleid](#) als aanzet resp. nav **aantekening 90.54** zou doen. :-) Daarentegen bestaat er stellig wel zoiets als rechtspraakbeleid. Ik neem aan dat er een stafafdeling oid is die zulke beleidsvoorbereiding treft. Zo ja, kunnen we binnenkort eens met een medewerker ervan overleggen? Onlangs las ik **Filosofie van de rechtswetenschap** (Martinus Nijhoff, 1988), geschreven door H. Ph. Visser 't Hooft. Zie **aantekening 90.44** voor enkele opmerkingen die ik erover maakte. Zo vind ik dat Visser 't Hooft met zoveel woorden o.a. duidelijk maakt waaraan je met rechtspraktische digitalisering vooral niet (!) moet beginnen. Als we dat aan de beleidsopvatting van zo'n stafmedewerker kunnen toetsen, komt er wellicht aan de kant van de Raad – het begin van – een opening om het tot dusver autarkische en bijgevolg averechtse digitaliseringsbeleid in, eindelijk, stelselmatige richting gewijzigd te krijgen.

90.56

Ik heb de zgn Wet van identiteit dus verbijzonderd tot Wet van nul-identiteit. Dat heb ik gedaan om tot uitdrukking te brengen dat gedrags- resp. betekenisvol slechts ... verschillen gelden. Overigens is ook wat ik een wet noem uiteraard – bedoeld als – een veronderstelling (lees ook: axioma e.d.).

Van Martin Heidegger is het bundeltje **Identität und Differenz** (Neske, 1986, oorspronkelijk 1957) verschenen met daarin zijn opstel **Der Satz der Identität** (pp. 9-30). De lengte ervan is beperkt. Daarom lukte het me de tekst helemaal te lezen.

Ik geef toe dat ik er weinig, zeg maar niets, van begreep. Dat wilde ik niet op me laten zitten. Grootspraak? Nee, dat laat zich met zo'n korte tekst ook in de daad omzetten :-). Enkele weken later las ik **Der Satz der Identität** opnieuw. Toen kwam al gauw het idee bij me op om mijn begripsoogingen te laten leiden door de Wet van nul-identiteit. Er ontging mij nog steeds van alles, nou ja, eigenlijk àlles zoals Heidegger dat al dan niet bedoelt. Maar intussen meende ik zowaar enkele tekstpassages te kunnen duiden, mits ik daarbij het tweevoud van identiteitsbegrippen volgde zoals ik dat veronderstel. Wat hier ... volgt zijn opmerkingen die ik aldus eigenwijs gaandeweg tijdens derde lezing heb geschreven. Heidegger opent zijn opstel als volgt:

Der Satz der Identität lautet nach einer geläufigen Formel: $A = A$. Der Satz gilt als das oberste Denkgesetz.[p. 9]

Daar ... geloof ik meteen al niets van. Wat Heidegger vermeldt is een veronderstelling voor logica volgens atomisme. Maar zo dènt volgens mij echt niemand. Als veronderstelling voor hoe denken verloopt, komt m.i. daarentegen $A \neq A$ alweer dichterbij in de buurt. Noem het maar de Wet van verschil. Als uitzondering stel ik de kunstgreep voor van $A(\text{nul-identiteit}) = A(\text{nul-identiteit})$, ziedaar de Wet van nul-identiteit.

Maar dat is weer typisch Heidegger. Hij doet het voorkomen dat iedereen een bepaalde opvatting aanhangt. Nou, hij mooi van niet, zo laat hij prompt blijken. Als eerste zal hij wel even uitleggen hoe het wèrkelijk zit. Opletten,

[d]iesem Satz versuchen wir für eine Weile nachzudenken.[p. 9]

Hij zegt er – opzettelijk? – niet bij, dat hij daarvoor àfwijkt van de wet zoals hij 'm oppert. Vooruit, als aanleiding voor heroverweging is de wet bruikbaar,

[d]enn wir möchten durch den Satz erfahren, was Identität ist.[p. 9]

Zeg ook maar, dóór d(i)e wet heen. Daar blijft àls wet dan inderdaad niets van over. Heidegger kondigt een andere opvatting aan, en ik ben nog maar bij zijn vijfde zin:

Wenn das Denken, von einer Sache angesprochen, dieser nachgeht, kann es ihm geschehen, daß es sich unterwegs wandelt.[p. 9]

Dat vind ik slordig uitgedrukt. Althans, volgens mij verandert er aan het denken helemaal niets, slechts aan de opvatting resp. gedachte erover inclusief de veronderstelling ervan. Hoe dan ook vervolgt Heidegger met een oproep die ik raadselachtig blijf vinden. Hij acht

es ratsam, im folgenden auf den Weg zu achten, weniger auf den Inhalt. Beim Inhalt recht zu verweilen, verwehrt uns schon der Fortgang des Vortrages.[p. 9]

Mee eens, geef een redenering een ... redelijke kans. En passende criteria voor wat als redelijk telt, zijn vaak pas herkenbaar nadat het resultaat ermee is bereikt. Dat is de onvermijdelijke moeilijkheid van een zgn paradigmawissel. Tja, wie de eerste redeneerstap, of zelfs meteen de gewijzigde veronderstelling, beoordeelt volgens criteria waarvan het nu net de bedoeling is om ze kwalitatief ... gewijzigd te krijgen, kan uiteraard niet eens een begin maken van het opdoen van een andere opvatting. Een terecht verzoek om kritiek op te schorten mag echter niet ontaarden in de bezwering die mikt op klakkeloze volgzzaamheid.

Of ik ... zèlf Heideggers voorstel(ling) voldoende kans geef? Het kan aan mij liggen, maar dóór resp. ná eerste volledige lezing van **Identität und Differenz** kon ik niet

zoiets als sleutel herkennen om zijn verhaal tijdens tweede lezing duidelijk te krijgen op zijn bijbehorende termen. Daarom benut ik voor de derde lezing mijn begrippenkader als 'sleutel.'

Heidegger haakt aan op de formule. Daarmee is een vergelijking uitgedrukt. Klopt,

[z]u einer Gleichung gehören wenigstens zwei.[p. 9]

Hij heeft gelijk,

[d]ie Formel $A = A$ [...] nennt A nicht als dasselbe.[p. 10]

Vergelijking laat zich inderdaad niet rijmen met identiteit in de zin van

das Selbe. [...] Damit etwas das Selbe sein kann, genügt jeweils eines. Es bedarf nicht ihrer zwei wie bei der Gleichheit.[p. 10]

Een idee waar ook Heidegger nog niet op komt, is – erkenning van – gedragsmatige dynamiek van wat als object verondersteld kan worden. In, zeg maar, historische zin doorloopt een object veranderingen van tijd en ruimte (kortweg: situaties) met vertoon van aangepast gedragsaandeel met verschil van dien in elk van 'zijn' situationele samenlopen. Vooral gelet op tijdsverloop is elke situatie uniek. Daarmee is elke samenloop van (een) object met (een) situatie ongelijk aan enige andere samenloop, enzovoort. Een enkelvoudig identiteitsbegrip is daarom wel geldig voor zgn samenloop en bijgevolg voor de resp. het gedragsaandelen van zowel het deelnemende object als de deelnemende situatie.

Geredeneerd vanuit een object heerst de Wet van situationeel verschil van objectgedrag(saandeel). Maar om toch doorlopend als het ware van eenzelfde object te kunnen – blijven – spreken geldt tevens de Wet van nul-identiteit. Omdat ook Heidegger vasthoudt aan de feitelijke abstractie onder de noemer van A, mist hij differentiële concretisering volgens situationeel gedragsaandeel van A. Daarom blijft hij vooralsnog steken op kritiek op de formule als vergelijking:

Die geläufige Formel für den Satz der Identität verdeckt somit gerade das, was der Satz sagen möchte: A ist A, d.h. jedes A ist selber dasselbe.[p. 10]

Zoals hijzelf :-) eerder opmerkt, schieten 'we' daar niets mee op, want

[w]enn einer immerfort dasselbe sagt, [...] spricht er in einer Tautologie.[p. 10]

(Slechts) over nul-identiteit is van tautologie m.i. geen sprake. Met – vermelding van slechts – een nul-identiteit zegt iemand nog niets van betekenis(verschil). De nul-identiteit betreft immers juist één verschil, maar dient verband tussen de verschillende (!) situationele, eh, objectverschijningen. Daarvoor is de nul-identiteit als het ... zelf als (mede)veronderstelling ... zelf elke verschijning enz. ontzegt. Anders is het samenhangend niet ... logisch te krijgen. Heb ik het mis, of suggereert Heidegger reeds een vergelijkbaar nadere structurering? Hij wijst op

den Vorzug, das Identische mit demselben Wort, aber dies in einer Fuge seiner verschiedenen Gestalten zu verdeutlichen.[p. 11]

Heidegger lijkt echter geen verklaring voor verschillende gedaantes als het ware buiten het object (lees hier ook: het zelf) in kwestie te zoeken, en omdat ik dat wel doe kom ik tot – veronderstelling van – nul-identiteit. Slechts de nul-identiteit is algemeen geldig, maar daarvoor geldt zij gedragsmatig (lees ook: qua betekenis) volstrekt leeg. Dat maakt de – ene – nul-identiteit van een object geschikt als middel voor samenhang tussen 'zijn' situationele identiteiten. Daarentegen blijft Heidegger

tevens die verschillen tot de ene ... (object)identiteit rekenen. Of begrijp ik domweg niet wat hij beweert? Wat er staat, is in elk geval dat

[d]ie gemäßere Formel für den Satz der Identität A ist A [...] demnach nicht nur [sagt]: Jedes A ist selber dasselbe, sie sagt vielmehr: Mit ihm selbst ist jedes A selber dasselbe. In der Selbigkeit liegt die Beziehung des «mit», also eine Vermittlung, eine Verbindung, eine Synthesis: die Einung in eine Einheit.[p. 11]

Wat mij betreft dient nul-identiteit als “Selbigkeit.” Dankzij beperking tot – beschrijving van – gedragsloos niets borgt zulke “Einung in eine Einheit” pas optimaal “eine Vermittlung, eine Verbindung” tussen resp. “eine Synthesis” van gedragsmatig situationele samenloopverschillen. Heidegger benadrukt voor het identiteitsbegrip dat

diese Einheit [...] keineswegs die fade Leere dessen [ist], was, in sich beziehungslos, anhaltend auf einem Einerlei beharrt.[p. 11]

Nogmaals, nul-identiteit veronderstel ik opzettelijk leeg. Aldus omvat nul-identiteit, eh, zèlf geen betrekkingen, maar faciliteert samenhang tussen de verschillende, zeg maar, situationele objectidentiteiten. Bij gebrek aan onderscheid tussen – de begrippen van – situationele identiteit en nul-identiteit ziet Heidegger zich gedwongen om alles onder een enkele identiteitsnoemer te ordenen, te weten

die in der Identität waltende [...] Beziehung desselben mit ihm selbst[. p. 11]

Daar kan ik mij geen voorstelling van maken. Ik geef toe dat het idee van identiteitssplitsing even wennen is, maar begripsmatig verschil tussen nul- en situationele identiteit levert op/voor willekeurige schaal van variëteit de mogelijkheid van expliciete structuurmodellering op. Heidegger draait daarentegen, zo is mijn indruk, kringetjes om/met (een) nog onvoldoend(e)e gearticuleerd(e) begrippen(kader). Daardoor mist hij een spoor waarlangs hij verschillende gedaantes ordelijk verweven kan uitleggen. Zo vervolgt hij met de bewering dat

[a]uch in der verbesserten Formel «A ist A» [...] allein die abstrakte Identität zum Vorschein [kommt].[p. 12]

Ik ... concretiseer die abstractie met – veronderstelling van de – nul-identiteit van/voor een object. Heidegger is echter nog niet klaar met de formule:

Eigentlich lautet sie: A ist A.[p. 12]

Aan waarop Heidegger nadruk legt, het werkwoord zijn, dus, ontleent hij dat

[i]n diesem «ist» [...] der Satz [sagt], wie jegliches Seiende ist, nämlich: Es selber mit ihm selbst dasselbe. Der Satz der Identität spricht vom Sein des Seienden.[p. 12]

Dat blijft een tautologie, dat zijn van een zijnde. Heidegger meent dat

A ist A [...] ein Gesetz des Seins ist, das lautet: Zu jedem Seienden als solchem gehört die Identität, die Einheit mit ihm selbst.[p. 12]

Maar wat geldt als een zijnde als ... zodanig? Ik verklaar een object als hetzelfde :) als een zijnde. Tellen daarvoor, dwz als gelijk, objectgedragingen (lees ook: objecteigenschappen) mee? Ik vind dus van niet, want een object ‘gedraagt’ zich verschillend (!) al naar gelang de situatie waarin het verkeert (lees ook: waarmee het samenloopt). Er bestaat aldus gedragsmatig juist géén gelijkheid annex identiteit. Zo’n algemeen geldige identiteit laat zich redelijkerwijs slechts veronderstellen door daarvoor van elke gedraging/eigenschap af te zien. Voilà, nul-identiteit. Daarover

klopt de stelling wèl, ik bewerk daarvoor de formulering door Heidegger, dat – de aanname van – de nul-identiteit past voor èlk object als zodanig, dwz voor wat àls object aangenomen ... is, en dat slechts voor zo'n nul-identiteit wèl geldt dat het een gelijkblijvende (!) eenheid met zichzelf vormt (omdat het immers ... niets is). Kan het ... zijn, dat Heidegger de zijnsvraag ènkelvoudig wil beantwoorden? Dat lijkt mij voor een zgn zijnde onmogelijk volgens – het – zijn àls tijd. Een zijnde/object veràndert van ... zijn. Dat laat zich bij benadering (be)denken door de veronderstelling van het samenlopen met achtereenvolgende situaties met de identiteit van het zijnde/object in kwestie telkens beperkt (!) tot bijbehorend situationele identiteit. Het verband ertussen vergt dan zoiets als een begrip van tijd àls ... tijdloos (lees ook: met grenswaarde nul voor ònveranderlijkheid). Dat helpt aan een ànder identiteitsbegrip, te weten dat van nul-identiteit. Zònder verdiscontering van tijd(sverloop) is en blijft dat één, niet meer èn niet minder, identiteit per zijnde/object. En dàt is dan de nul-identiteit. Wat dan telt, is 'natuurlijk' de verhouding tussen d(i)e ènkele nul- ofwel identiteit en het open meervoud van situationele identiteiten. Als ik tijdloze insteek associeer met wat Heidegger als grondtoon oppert, vind ik – ook – het volgende citaat pas begrijpelijk door zijn vermelding van identiteit te vervangen door nul-identiteit:

Was der Satz der Identität, aus seinem Grundton gehört, aussagt, ist genau [...] dies:
Die Einheit der Identität bildet einem Grundzug im Sein des Seienden.[p. 13]

De tijdloos veronderstelde nul-identiteit van een object verbindt alle situationele verschillen van 'zijn' objectbestaan met èlk 'zijn' situationele identiteit. Wie – het zijn van – zijn resp. zijnde volledig onder de noemer van nul-identiteit wil begrijpen, is feitelijk nog helemaal nergens. Netzomin geeft het ene situationele objectbestaan/-zijn uitputtend uitsluitsel over enig ander situationeel bestaan/zijn van 'datzelfde' object. Heidegger probeert echter nog met een eenheidsopvatting verder te komen:

[ü]berall, wo und wie uns zum Seienden jeglicher Art verhalten, finden wir uns von der Identität angesprochen.[p. 13]

Mijn idee is dat aanspraak tweeledig is volgens evenzovele identiteitsbegrippen, waarvan zeg ook maar het ene statisch en het andere dynamisch. Als het ware onmiddellijk gaat het om een situationele identiteit. Dat gaat gepaard met 'plaatsing' volgens een nul-identiteit, en 'leidt' zo tot andere betrekkingen met omvattender interpretaties van dien en zo door tot ruimer bemeten gedragsbepaling. Nee, zo bedoelt Heidegger het stellig niet, maar met zoals hij het schrijft kan ik volgens mijn opvatting instemmen:

Sprache dieser Anspruch nicht, dann vermöchte es das Seiende niemals, in seinem Sein zu erscheinen.[p. 13]

Dat geldt dan trouwens voor een object dat over cognitief vermogen beschikt. Zo'n object noem ik een subject. Een subject ondergaat èn maakt aanspraak. Dat werkt – dus – middels tekens.

Ik kan het mis hebben, dat Heidegger op een ènkel identiteitsbegrip blijft mikken. Stel dat hij dat doet, dan lijkt hij te neigen naar wat ik o.a. het dynamische begrip noem. Ik elk geval wijst hij het eenzijdig strikt statische begrip àf. Dat maak ik althans op uit wat hij blijkbaar even kwijt wil als kritiek op – beoefening van wat hij verstaat onder – wetenschap,

[d]enn wäre [der Wissenschaft] nicht zum voraus jeweils die Selbigkeit ihres Gegenstandes verbürgt, [s]ie [...] könnte nicht sein, was sie ist. Durch diese

Bürgschaft sichert sich die Forschung die Möglichkeit ihrer Arbeit. Gleichwohl bringt die Leitvorstellung der Identität des Gegenstandes den Wissenschaften nie einen greifbaren Nutzen. Demnach beruht das Erfolgreiche und Fruchtbare der wissenschaftlichen Erkenntnis überall auf etwas Nutzlosem.[p. 13]

Mijn idee is dat beoefenaren van wat in academische zin ònterecht vaak exclusief als wetenschap geldt, zich beperken tot objecten in een ènkel(soortig)e situatie. Zij houden een situationele identiteit daardoor abusievelijk voor dè identiteit (en op het idee van een 'aparte' nul-identiteit komen ze zodoende al helemaal niet). Hun beperking hoeft echter niet nutteloos te zijn. Zij is dat niet zolang resultaten slechts voor ... dezelfde situatie(soort) geldig gehouden zijn en blijven. Het is uiteraard wel kortzichtig, kan ernstige risico's vormen, enzovoort, wanneer zgn vakdisciplines elkaar blijven uitsluiten.

Hoe dan ook veronderstel ik tijdgebonden zijn als gedragsmatig zijn, en omgekeerd. Het gedragsmatig zijn (lees ook: bestaan) van een zijnde (lees ook: object) kent daarom tēlkens ... zijn situationele beperking. Het ... is steeds situationeel zijn. Als Heidegger stelt,

[d]er Anspruch der Identität spricht aus dem Sein des Seienden[, p. 13]

merk ik op dat er ... sprake is van – minstens – twee zijnden. Daarvan spreekt het ene, en het andere hoort. Het andere hoort dan het ene spreken (lees; dēnkt het ene zijnde er is dat tot haar/hem spreekt; als het andere zijnde een object is, maar géén subject, heet dat waarneming voor het ene zijnde als subject). En het andere zijnde hoort met ... zijn momentane situationele identiteit dat ene zijnde volgens ook ... zijn momentane situationele identiteit. Zoals ik al zei, haakt het andere subject met de situationele identiteit zoals z/hij die van het andere zijnde ervaart in op de nul-identiteit ervan, enzovoort.

Of ik hiermee een toepasselijke schets van – enige – cognitie geef? Ik vind er alweer véél meer variēteit redelijk mee verklaarbaar. Logisch? Ja, maar de aanname van twee identiteitsbegrippen (!) vestigt een kwalitatief àndere logica, zeg maar een stelsellogica. Ik zie ook Heidegger er niet in de buurt van komen. Wie voor een object inclusief subject vasthoudt aan een ènkel identiteitsbegrip zit ... zichzelf nog in de weg.

Met verwijzing naar Parmenides probeert Heidegger de begripsmatige hiërarchie die hij veronderstelt òm te keren. Hij komt er met identiteit-als-onderdeel-van-zijn inderdaad niet uit, maar laat hiërarchie ònverlet. Wellicht is, omgekeerd, dus, zijn onderdeel van identiteit? Aan Parmenides schrijft hij de opvatting toe dat

Verschiedenes, [d.h.] Denken und Sein, als das Selbe gedacht [wird]. [...] Das Sein gehört in eine Identität.[p. 14]

Tja,

[w]as heißt hier Identität?[p. 14]

Tja,

Parmenides gibt uns auf diese Frage keine Antwort.[p. 14]

Dan is er altijd Heidegger ... zēlf, nietwaar? Zijn suggestie luidt, dat

[w]ir [...] die Selbigkeit als Zusammengehörigkeit aus[legen].[p. 14]

Ipv de Wet van de identiteit moeten 'we' het dan hebben over de Wet van de samenhang. Dat is precies wat ik bedoel, met voor enig object kenmerkend voor

samenhang verhoudingen (!) tussen enerzijds ... zijn nul-identiteit, anderzijds ... zijn – doorgaande ontwerp/ontwikkeling van – meerdere situationele identiteiten. Die kant gaat Heidegger echter niet op. Voor een subject vind ik overigens wel degelijk gelden wat hij stelt:

Denken und Sein gehören in das Selbe und aus diesem Selbe zusammen.[p. 14] Das Sein ist von einer Identität her als ein Zug dieser Identität bestimmt.[p. 15]

En omdat duiding èrgens over moet – kunnen – gaan, zeg algemeen maar over afstemming van gedragingen, vat ik, in deze nog steeds door Parmenides ingegeven tekstpassage van Heidegger, identiteit op als situationele identiteit. Heidegger blijft het met één identiteits- annex zelfheidsbegrip proberen en volgens het idee van

Selbigkeit von Denken und Sein [...] haben wir aber die Selbigkeit von Denken und Sein als die Zusammengehörigkeit beider festgelegt.[p. 15]

Vervolgens neemt Heidegger het samengestelde werkwoord bijeenhoren (Duits: zusammengehören) als aanleiding voor nadere overwegingen over identiteit als noemer – en zo'n identiteit ... noem ik dus een nul-identiteit – van bijeenhorende (lees ook: samenhangende) verschillen. Als samenstelling kan nadruk op het eerste dan wel op het tweede samenstellende deel gelegd worden. Volgens Heidegger krijgt gewoonlijk het eerste deel nadruk, **bijeenhoren**, dus. En als dat gebeurt, zo meent hij,

dann wird [...] der Sinn des Gehörens vom Zusammen, d.h. von dessen Einheit her bestimmt.[p. 16]

Dat loopt volgens hem op systeemfilosofie uit, want

[in diesem Fall heißt «gehören» soviel wie: Zugeordnet und eingeordnet in die Ordnung eines Zusammen, eingerichtet in die Einheit eines Mannigfaltigen, zusammengestellt zur Einheit des Systems, vermittelt durch die einigende Mitte einer Maßgebenden Synthesis. Die Philosophie stellt dieses Zusammengehören als nexus und connexio vor, als die notwendige Verknüpfung des einen mit dem anderen].[p. 16]

Ik heb daar geen probleem mee, integendeel, mits systematiek– dynamiek van – verschillen betreft. Welke bezwaren Heidegger er eventueel tegen heeft, vermeldt hij niet. En wat doet hij zelf overigens anders dan proberen een aannemelijk begrippenverband op te stellen? Hij vervolgt meteen met de opmerking, dat

sich das Zusammengehören auch als Zusammen**gehören** denken [läßt].[p. 16]

En volgens hem

will [dies] sagen: Das Zusammen wird jetzt aus dem Gehören bestimmt.[p. 16]

Wat beschouwt hij als ... verschil? Ik krijg de indruk dat hij nòg weer verder àf wil van identiteit als het – ene – overheersende gelijkheidsbegrip. En daarmee van zelf als vooropgesteld enkelvoud van eenheid. Als dat inderdaad zo is, geef ik hem in zoverre ... gelijk dat dàt identiteitsbegrip tekort schiet. Maar dat doet m.i. dus èlk begrip dat aan identiteit een absoluut geldige betekenis toeschrijft. Omdat Heidegger op zoek naar een enkel identiteitsbegrip blijft, laat hij het ene vallen voor het andere zoals hij die alternatieven meent te ontleen, althans, voor zover ik zijn betoog meen te kunnen volgen, aan 1. vervanging van identiteit-als-zelfheid door identiteit-als-bijeenhoren gevolgd door 2. accentverschuiving van **bijeenhoren** naar **bijeenhoren**. Na de getrapte wijziging van veronderstelling, zo beseft Heidegger,

bleibt allerdings zu fragen, was dann «gehören» besage und wie sich aus ihm erst das ihm eigene Zusammen bestimme.[p. 16]

Daarop bestaat m.i. evenmin een algemeen geldig antwoord. Elke verhouding is – immers weer – anders, enzovoort. Heidegger lijkt echter te blijven steken in wat hij opvat als verwijzing door Parmenides. Bijgevolg heeft hij

Denken sowohl als auch Sein im Sinn, also das, was im Selben zueinandergehört.[p. 17]

Maar dat blijft ... natuurlijk véél te algemeen. En dat houdt Heidegger vervolgens véél te beperkt aan door

das Denken als die Auszeichnung des Menschen [zu verstehen. D]ann besinnen wir und auf ein Zusammengehören, das Mensch und Sein betrifft. p. 17]

Tja, zo komt hij ook beginnend met de Wet van identiteit en via wat hij als zijn aanpassing ervan aanprijst door vervanging van “=” door “ist” precies uit waar hij kennelijk altijd wil ... zijn:

Im Nu sehen wir uns von den Fragen bedrängt: Was heißt Sein? Wer oder was ist der Mensch?[p. 17]

Maar over – een kritiek op – die Wet gaat zijn opstel allang niet meer. Hij wil verder, opdat

wir etwas Verlässliches über das Zusammengehören von Mensch und Sein ausmachen können.[p. 17]

Als betrouwbare gids kan ook hij m.i. echter niet slagen zonder meervoud van identiteitsbegrippen. Daarentegen volgt Heidegger als principieel het onderscheid tussen denken en zijn. Verband ertussen schrijft hij – daarom? – ook als

Zu-einander-gehören[. p. 18]

Volgens hem

ist der Mensch etwas Seiendes [und g]ehören heißt [...]: eingeordnet in das Sein. Aber das Auszeichnende des Menschen beruht darin, daß er als das denkende Wesen, offen dem Sein, vor dieses gestellt ist, auf das Sein bezogen bleibt und ihm so entspricht.[p. 18]

Maar dat geldt toch voor elk – wat ik noem – subject? Heidegger vindt kennelijk van niet. Terwijl ik dacht dat hij identiteit als onderwerp verlaten had, geeft hij er met zoveel woorden enkelvoudig een volgende betekenis aan:

Der Mensch ist eigentlich dieser Bezug der Entsprechung, und er ist nur dies.[p. 18]

En daar haakt Heidegger kritisch in op wat hij eerder over (systeem)filosofie opmerkte:

Dieses vorwaltende Zusammengehören von Mensch und Sein verkennen wir hartnäckig, solange wir alles nur in Ordnungen und Vermittlungen, sei es mit oder ohne Dialektik, vorstellen.[p. 19]

Toegegeven, elke voorstelling gaat mank, schiet tekort e.d. Zij kan immers niet hetzelfde zijn als wat iemand bedoelt ermee voor te stellen. Ik zie daarom niet wat wij als voorstelling meer kunnen bereiken dan dat

[w]ir [...] dann immer nur Verknüpfungen [finden], die entweder vom Sein oder von Menschen her geknüpft sind und das Zusammengehören von Mensch und Sein als Verflechtung darstellen.[p. 19]

Ik zie dat echter algemener als verhoudingen, met per verhouding-als-samenloop op z'n algemeenst gesteld enerzijds een object, anderzijds een situatie als deelnemer/aandeelhouder. Heidegger lijkt bijeenhoren met nadruk op horen (lees ook: passen) als insteek te willen duiden met denken en zijn als bijeenhorend. Daarvoor moeten

wir uns von der Haltung des vorstellenden Denkens absetzen.[p. 20]

Als Heidegger bedoelt dat een subject pas kan denken enzovoort zolang hij leeft, mee eens. Met gedachten is het omvattender leven – dus – niet redelijkerwijs uitputtend voorstelbaar, punt. Wie dat ... kennelijk moeilijk te ... begrijpen vindt, zoals Heidegger doet voorkomen, blijft aandringen op

Sich absetzen [...] im Sinne eines Sprunges.[p. 20]

Maar wie vraagt om iets in-de-zin-van te doen, blijft begrip najagen. Vooruit, het is een

[s]eltsamer Sprung, der uns vermutlich den Einblick erbringt, daß wir uns noch nicht genügend dort aufhalten, wo wir eigentlich schon sind.[p. 21]

Tja, zijn is ... zijn, nietwaar? Zo bijzonder is dat juist ... niet. Heidegger wil zoiets als anti-filosoof ... zijn, maar dan wèl als ... filosoof. Weliswaar springt hij, maar zèlf echter niet zoals hij aanbeveelt. Met de retorische vraag

Wo sind wir? In welcher Konstellation von Sein und Mensch?[p. 21]

maakt hij het belang aannemelijk

um erfahren zu lassen, wie das Sein heute in der technischen Welt uns an-west.[p. 21]

Met “an-west” heeft hij intussen een andere term bedacht ter aanduiding van

wohin wir schon eingelassen sind; in das gehören zum Sein. Das Sein selbst [...] gehört zu uns; denn nur bei uns kann es als Sein wesen, d.h. an-wesen.[p. 20]

Dat lijkt mij slechts het zoveelste pseudo-sprongetje. Hoe dan ook acht Heidegger het – daardoor? – een misvatting,

die Technik sei nur eine Sache des Menschen. Man überhört den Anspruch des Seins, der im Wesen der Technik spricht.[p. 22]

Heeft hij het nog over identiteit? Van bijeen**horen** van denken en zijn is Heidegger overgegaan op – een betoog over –

die Versammlung des Herausforderns, das Mensch und Sein einander so zu-stellt, daß sie sich wechselseitig stellen [...]: das Ge-stell.[p. 23]

Ik vind dat niets nieuws in termen van samenloop van ob-/subject met situatie waardoor zowel ob-/subject als situatie veranderen, enzovoort. (Moderne) techniek of niet,

[i]m wechselseitigen Sichstellen von Mensch und Sein hören wir den Anspruch, der die Konstellation unseres Zeitalter bestimmt.[pp. 23-24]

Dat geldt dus altijd en alom, te weten een zgn constellatie voor samenlopen:

Das Ge-stell geht uns überall unmittelbar an.[p. 24]

Heidegger meent dat

wir das, was Ge-stell heißt, nicht mehr im Gesichtskreis des Vorstellens antreffen,[p. 24]

Dergelijk, eh, overzicht is niemand ... gegeven. Ja,

deshalb ist es zunächst befremdlich.[p. 24]

Dankzij de veronderstelling van twee verschillende – soorten – identiteiten vind ik een alweer ruimer inclusief begrijpelijk(er) voorstelling haalbaar. Heideggers redenering kan ik intussen nog steeds niet volgen, zelfs niet ... volgens mijn redenering. :-) Houdt hij soms het wisselen van terminologie voor redeneren, in de hoop dat 'zich' met een volgende term, daarvoor al dan niet vormelijk door hem bewerkt, van dekkend begrip laat spreken? Hij beweert dat

[i]m Ge-stell [...] ein seltsames Vereignen und Zueignen [waltet]. Es gilt, dieses Eignen, worin Mensch und Sein einander ge-eignet sind, schlicht zu erfahren, d.h. einzukehren in das, was wir das **Ereignis** nennen.[p. 24]

Volgens Heidegger

soll [...] das Wort Ereignis [...] jetzt [...] als Leitwort im Dienst des Denkens sprechen.[p. 25]

Mijn idee is dat welk woord dan ook ... zèlf niets zegt, maar dat een subject dat, iets zeggen, bedoel ik, mèt o.a. een woord kan doen. En iemand zègt volgens mij iets of, algemener gesteld, iemand brengt een teken voort – als middel – om gedrag van/door een ànder afgestemd te krijgen op dat van hemzèlf. Dus, èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. Klopt, op zijn beurt is dat eveneens een ... teken. Daarmee heb ik allereerst mijzelf ... wijs gemaakt wat een teken ... is. :-) Zoals ik voorts meen, dat een gebeurtenis (Duits: Ereignis) op z'n algemeenst opgevat kan worden als samenloop van een object met een situatie. Die betekenis ... wijst Heidegger echter af. Tenminste, hij ... zegt dat

[d]as Wort Ereignis [...] hier nicht mehr das [meint], was wir sonst irgendein Geschehnis, ein Vorkommnis nennen.[p. 25]

Zo gaat dat dus de hele tijd. Heidegger probeert de lezer – ook zichzelf? – wijs te maken dat de taal spreekt. Daarmee presenteert hij zich als de onmisbare tolk die wèl oplettend weet te luisteren en zodoende, eindelijk, ware betekenissen van woorden doorgeeft. Dat lukt natuurlijk niet. Daarom ... springt hij van het ene naar het andere woord om een bepaalde opvatting aannemelijk te maken. Daarvoor lenen zich vooral samengestelde woorden. Want met toevoeging van een streepje tussen lettergrepen ziet zo'n woord er meteen ànders uit. Dat helpt een àndere betekenis te suggereren, bijvoorbeeld

[w]as wir im Ge-stell als der Konstellation von Sein und Mensch durch die moderne technische Welt erfahren, ist ein **Vorspiel** dessen, was Er-eynis heißt.[p. 25]

Ik begrijp er niets van. Het klinkt alsof Heidegger aan de mens denkt te kunnen tonen hoe hij zich kan bevrijden van de techniek. Mensen, ja, maar dè mens, nee. Middelen, ja, maar hèt middel, nee. Door het gemak van abstractie tot enkelvoudigen bestaat de uitweg er volgens hem dan in, dat

was Er-eynis heißt [...] jedoch nicht notwendig in seinem Vorspiel [verharrt].[p. 25]

Maar dan is het toch géén voorspel? Blijkbaar kan de techniek daar tot onschadelijkheid verknoopt raken en

[e]ine solche Verwindung des Ge-stells aus dem Er-eignis in dieses brächte die ereignishafte, also niemals vom Menschen allein machbare, Zurücknahme der technischen Welt aus ihrer Herrschaft zur Diensthafte innerhalb des Bereiches, durch den der Mensch eigentlicher in das Er-eignis reicht.[p. 25]

Opvallend vind ik vooral “eigentlicher” als vergrotende trap. Ik vind het aan een object principieel ‘eigen’ dat het aandeel heeft aan samenloop met een situatie, van de ene situatie naar de andere situatie, enzovoort. Als uitdrukking van dat situationeel eigenlijke telt de situationele identiteit van het object in kwestie. Wellicht beseft zelfs Heidegger dat de lezer stellig in zijn tekst verdwaald is. Hij probeert verdichting tot een korte aanwijzing:

Wohin hat der Weg geführt? Zur Einkehr unseres Denkens in jenes Einfache, das wir im strengen Wortsinne das Er-eignis nennen.[pp. 25-26]

Helpt dat? Het lijkt alsof Heidegger er ook zelf niet in gelooft door zijn abstracties nogal te hebben overdreven, want hij merkt op dat

[e]s scheint, als gerieten wir jetzt in die Gefahr, unser Denken allzu unbekümmert in etwas abgelegenes Allgemeines zu richten, während sich uns doch mit dem, was das Wort Er-eignis nennen möchte, nur das Nächste jenes Nahen unmittelbar zuspricht, darin wir uns schon aufhalten.[p. 26]

Dat bedoel ik met samenloop. En om samenlopen van elkaar te – kunnen – onderscheiden kan/moet overigens van elke samenloop wèl een ‘eigen’ identiteit verondersteld zijn. Een object verkeert er telkens ... in, samenlopend van de ene naar de andere situatie, enzovoort. Daarom volstaat voor een object een enkele identiteit juist niet.

Er volgen enkele zinnen die ik volgens zulk ob-/subjectief situationisme wèl weer begrijpelijk vind (maar Heidegger bedoelt ze geheid anders). Inderdaad,

was könnte uns näher sein als das, was uns dem nähert, dem wir gehören, worin wir Gehörende sind, das Er-eignis?[p. 26]

Uitgaande van een – geval van – samenloop op z’n nota bene concreetst, geldt zowel een object resp. subject als een situatie er als onlosmakelijk onderdeel van. Ingewikkelder is het niet. Ja, als samenloop is

[d]as Er-eignis [...] der in sich schwingende Bereich,[p. 26]

maar, nee, samenloop is niet

[wo]durch [...] Mensch und Sein einander in ihrem Wesen erreichen.[p. 26]

De opeenvolging van samenlopen heeft voor een ob-/subject m.i. géén doel waarvan ‘zijn’ wezen zoiets als het ... voorspel is. Een ob-/subject verandert ... zèlf van de ene naar de andere samenloop met wisselende situaties.

Over techniek gesproken, met wat geldt als moderne variant kan een subject inderdaad alsmáar grotere invloed op een situatie uitoefenen en bijgevolg op wat geldt als toekomstige situaties. De zgn moderne techniek laat het samenloopbeginsel echter onverlet. Dat beginsel valt er zelfs duidelijker mee te illustreren. En dat kan weliswaar helpen manen tot ruimer besef van verantwoordelijkheid, maar verantwoordelijk voor ‘zijn’ samenloopaandelen is een subject altijd geweest.

Intussen nadert Heidegger het einde van zijn opstel

wo sich die zwar grobe aber unvermeidliche Frage aufdrängt: Was hat das Ereignis mit der Identität zu tun?[p. 26]

En, ja, hoor, er volgt de zoveelste suggestieve omkering met als aanzet voor het

Antwort: Nichts. Dagegen hat die Identität vieles, wenn nicht alles mit dem Ereignis zu tun.[p. 26]

Ik vermoed dat Heidegger gebeurtenis als het principiële begrip veronderstelt, waaruit dan het begrip van identiteit kan/moet worden afgeleid. Daar lijkt het op met zijn bewering dat

[d]as Ereignis [...] Mensch und Sein [vereinigt] in ihr wesenhaftes Zusammen.[p. 27]

Daarmee ben ik het in zoverre eens, dat verhouding annex samenloop principieel telt. En op z'n algemeenst laat zich verhouding volgens mij aangeven tussen enerzijds een ob-/subject, anderzijds een situatie. En dat vergt per ob-/subject dan weer twee identiteitsbegrippen.

Heidegger beperkt gebeurtenis als, zeg maar, basisbegrip tot wat mensen meemaken. Maar denken-voor-doen ... doen echt niet alleen mensen. Een verdere beperking betreft zijn voorstelling dat

wir [...] ein erstes, bedrängendes Aufblitzen des Ereignisses [...] im Ge-stell [erblicken]. Dieses macht das Wesen der modernen technischen Welt aus.[p. 27]

Hij maakt echter niet duidelijk, althans mij niet, wat de moderne techniek ertoe doet dat

[j]etzt zeigt sich: Sein gehört mit dem Denken in eine Identität, deren Wesen aus jenem Zusammengehörenlassen stammt, das wir das Ereignis nennen. Das Wesen der Identität ist ein Eigentum des Ereignisses.[p. 27]

Mijn idee is dat niets een zgn wezen heeft, en identiteit al helemaal niet. Daarentegen beschouw ik identiteit praktisch als ordeningsbegrip en zoals een subject variëteit alweer overzichtelijker wil ervaren vraagt bijbehorend logisch om twee verschillende identiteitsbegrippen. Daarvan heeft nul-identiteit in zoverre nog iets wezenlijks, dat zij opzettelijk gedragsmatig leeg en daardoor onveranderlijk geldig verondersteld is. Daar lijkt Heidegger als het ware nog omheen te draaien op zoek naar onverminderd enkelvoudig begrip. Vergeet het maar.

90.57

Michael Tanner geeft in **Nietzsche** (Oxford University Press, 2000, oorspronkelijk 1994) een m.i. aannemelijke verklaring voor het, ik zeg hier maar even, onsamenhangende karakter van het (schrijf)werk van zijn hoofdpersoon:

Nietzsche is making it all up as he goes along [from] a large number of profound and moving artistic experiences [...] trying to make sense of them[. ...] In [his] mode of procedure, words and phrases come first, then you think what you mean by them. [...] Movement is in the first place on the level of words for a serious purpose.[p. 13]

Met elke tekst(passage) aldus sterk afhankelijk van zoiets als zijn, zeg ook maar, stemming en met zulke sterk wisselende stemmingen varieert de strekking van wat Nietzsche schrijft. Maar er zijn tegenstrijdige opvattingen aan te ontleen, en dat gebeurt – dus – ook. Wie niet beseft dat Nietzsche zich telkens beperkt tot, eh, verwerking van een situationele ervaring, geeft er vervolgens ten onrechte een algemeen geldige betekenis aan. En dat gaat – dus – steeds mis. Aan gesitueerdheid valt gedragsmatig, nota bene, door niemand te ontkomen. Tanner wijst Nietzsche zelfs aan als

the first person to insist that there is no such thing as a substantial self, which can view the world with dispassion, uncontaminated by its environment.[p. 73]

In de zin van variëteit zit er dus juist wèl systeem in Nietzsche's aanpak. :-) Oh ja, voor samenhang tussen de zgn situationele identiteiten van een ob- resp. subject veronderstel ik 'zijn' nul-identiteit. Dan klopt het logisch ook, maar natuurlijk relativistisch ipv absolutistisch logisch.

90.58

Dank je wel voor je uitnodiging, ik kijk uit naar het gesprek!

Op het gevaar af de stemming op voorhand te bederven waag ik jullie te verzoeken alvast enkele informatiekundige tekstfragmenten te bekijken. Ze zijn allemaal vers in de zin dat ik ze onlangs schreef.

Alsjeblieft, wie er niets zinvols in herkent, kan èn moet het vooral meteen zeggen.

Want dan veranderen we beter maar meteen van onderwerp. :-)

In het eerste fragment[, zie **aantekening 90.41**,] beredeneer ik de behoefte aan een kwalitatief àndere methode voor conceptuele modellering. Hier zonder mijn aanhef stuurde ik die tekst aan nog maar eens een hoogleraar (die kortweg reageerde met de mededeling dat zij het er toch echt te druk voor heeft).

Het tweede fragment[, zie **aantekening 90.42**], met de aanhef hier eveneens verwijderd, betreft enige nadere toelichting op reëel meervoud van betekenissen, gestuurd aan een vriend die nog iets ouder is dan ik ben; hij had er bij mij op aangedrongen om juist die hoogleraar te porren.

Fragmenten nrs 1 en 2 gaan inderdaad nergens expliciet over digitale technologieën. Maar wel degelijk noodzaken ontwikkelingen van die technologieën praktisch tot principiële, vooruit, noem het ook maar filosofische, heroriëntatie. Het gezegde gaat immers op dat niets zo praktisch is als een goede theorie.

Zowel het derde[, zie **aantekening 90.48**,] als het vierde[, zie **aantekening 90.54**,] fragment stuurde ik aan een andere, juist veel jongere, vriend. Hij werkt bij de Raad voor de rechtspraak. De Rechtspraak(organisatie) heeft een Informatievoorzieningsorganisatie (IVO) met naar verluidt pakweg 1.000 in- en externe medewerkers. Huh?! Ja, duizend. 'Ze' roepen steevast dat zijn voorstellen niet voldoen aan 'de' architectuur. Als hij ze naar documentatie enz. van zgn architectuur vraagt, blijft antwoord uit. Zo gaat dat daar sinds jaren. Spookachtig. En wat een verspilling!

90.59

Blijkbaar moet meteen de titel aanspreken en zo komt Rhawn Joseph tot **The Naked Neuron** (Plenum Press, 1993). Zijn ondertitel luidt **Evolution and the Languages of the Body and Brain**. Ik vind dat hij overtuigend schetst dat

[t]he ability to communicate did not evolve per se, however, but rather new language systems were developed in correspondence with the evolutionary metamorphosis of the body and the brain. The new systems did not replace the old but merely added a new luxuriant layer to the process as well as new body and brain tissue to mediate and control it.[p. 7]

Maar veronderstelt hij dan niet met zoveel ... woorden een enkel, eh, metasysteem? Dat is in elk geval mijn idee. Joseph stelt dat

the older language systems continue to function quite effectively [...] and are often expressed simultaneously. [...] These different language systems, can, in fact, act independently and divergently or may act in harmony.[p. 8]

En over evolutie gesproken,

each system of communication is in fact a **language** of signs, symbols, or molecular codes that predate and do not rely on spoken words for comprehension.[p. 9]

Voor de opzet van zijn boek 'volgt' Joseph wat hij veronderstelt als zulke verschillende (!) taal- resp. tekensystemen. Tot een model van samenhang ertussen komt hij niet. Dat vind ik wèl besloten liggen in wat ik de semiotische enneade noem. Daarvoor abstraheer ik immers van, zeg maar, tekenmodaliteiten zoals geur, smaak, fysiek contact, zicht en geluid. Een teken, nota bene èlk teken, beschouw ik drieledig geconfigureerd. Als elementen telt een teken een signatuur, een intext en een context. Signatuur en context verschaffen een teken zijn – unieke – identiteit. En aldus drieledig geconfigureerd geldt èlk teken m.i. als verzoek tot inschikkelijkheid, dwz als middel voor verhoudingsgewijze afstemming van gedragsaandelen. Joseph lijkt vooral de orgaanstructuur van hersenen te willen verklaren, uitkomend op het menselijke brein. De evolutionaire volgorde van wat hij als verschillende taalsystemen duidt, ziet hij ... vastgelegd in de (op)bouw van hersenen. En ook hij lokaliseert taalfuncties 'in' bepaalde hersengebieden door uitval van zo'n functie te kunnen associëren met een gebiedstrauma.

Wat mijn idee van een teken betreft, wijs ik vanwege de veronderstelde algemeenheid ervan juist associatie met een bepaald hersengebied àf. Maar kan ik dat volhouden gelet op resultaten van onderzoekers zoals Joseph? Volgens mijn enneadische opvatting strookt een teken met een momentaan dienovereenkomstig geconfigureerde interpretatie annex cognitie: focus, begrip en motief. Nogal simplistisch stel ik mij dat voor als belichaamd door een netwerk van neuronen. Indien èrgens samenstellende neuronen ... falen, werkt dat ... netwèrk als zodanig natuurlijk niet. Maar dan is het dus een vergissing om de, zeg ook maar, betekenis van wat zo'n geheel netwerk vergt slechts te associëren met wat als onderdeel ervan weliswaar onmisbaar is, maar strikt apàrt nog niets ... betekent. Zgn dynamische plasticiteit ontgaat Joseph zeker niet, want hij vermeldt dat

many [...] neurons [...] are multispecialized [and, d]ue to their extensive interconnections[, are able to assimilate and create multiple associations.[p. 180]

Klopt,

there is so much more to communication[. p. 390] Given this multiplicity of interacting variables, perhaps it is little wonder that points are sometimes missed.[p. 391]

Ook voor digitalisering moeten 'we' beseffen dat,

[w]hen communication breaks down, relationships break down.[p. 391]

We hebben dus vooràl een alweer redelijker model van verhoudingsgewijze communicatie nodig.

90.60

Autorisatie is [ook daar] thans voor elk informatiesysteem (lees ook: toepassing) resp. voor elke deelverzameling van informatiesystemen apart geregeld. Voor allerlei systemen blijft dat onvermijdelijk zo, zeker vooralsnog. Het verschaffen van overzicht vergt daarom onvermijdelijk een aanvullend informatiesysteem. Dat kan met een informatieronde volgens Metapatroon/KnitblTs zo beperkt mogelijk blijven. Daarmee wordt geleidelijk, met tot en met personele en organisatorische beheersbaarheid van dien, de verzameling van informatiesystemen 'onder integraal

autorisatiebeheer' uitgebreid. Als minimalistische aanvulling zorgt de informatierotonde voor autorisatiebeheer via verbetering van dat beheer daadwerkelijk voor hogere kwaliteit van autorisatie als cruciaal aspect van informatiebeveiliging.

Het bereik van samenhang wordt uitgebreid door 1. aansluiting van telkens een informatieverzameling (lees ook: bestand) op de informatierotonde en 2. dienovereenkomstige aanpassing van overzicht (lees: relevante rapportages). Voor integraal autorisatiebeheer gaat het per informatiesysteem of, zoals bijvoorbeeld in het geval van ActiveDirectory, deelverzameling van informatiesystemen om een uittreksel van autorisatiegegevens. Per informatiesysteem moeten de rubrieken worden bepaald die voor integraal autorisatiebeheer relevant zijn. Dan moet er zijn voorzien in periodieke oplevering van het autorisatiebestand in kwestie waar de informatierotonde erover kan beschikken. Met Excel (handmatig) en dumpen (automatisch) als mogelijkheden, verdient dumpen stellig de voorkeur.

Zolang een organisatie nog niet toegerust is om zo'n uitbreiding volledig zelf uit te voeren, biedt Information Dynamics aan om 1. advisering over passende rubrieken voor autorisatiebestand, 2. aansluiting van het opgeleverde afschrift en 3. aanpassing van relevante rapportages te verzorgen. Voorts vergt 4. installatie enige begeleiding; daartoe mag tevens voorlichting over – gebruik van – de uitbreiding worden gerekend.

90.61

onderwerp: verwarring over doelen

Nogmaals zeer bedankt voor de gelegenheid voor gesprek!

Zoals Johan Cruijff wijselijk opmerkte "ga je het pas zien als je het door hebt." Tja, wie praktisch geen probleem ervaart, herkent de evenzo praktische oplossing ervoor nooit. Maar Cruijff zei ook, "je moet schieten anders kan je niet scoren." Rara, waar staat het doel?

Nota bene, ook weer zgn disambigueren is onderhevig aan verschillende betekenissen. Ja, herleiding tot één en hetzelfde object laat zich met die term aangeven. Belangrijk, inderdaad. Maar wie daaraan vasthoudt als enige betekenis, moet het wel blijven ontgaan dat er inmiddels óók een methode is om ogenschijnlijk onderling strijdige objectbeschrijvingen te harmoniseren. Zo iemand kan zich daarom nog steeds geen problemen voorstellen waarnaar die oplossing 'op zoek' is. :-) Over een methode in die nadere zin van disambigueren heb ik het dus met Metapatroon. Wie zit er na herhaalde mislukkingen op de ene manier als opdrachtgever zó radeloos omhoog met een probleem dat z/hij het eindelijk eens op een andere manier durft? Over gebrekkig zicht resp. begrip gesproken, dat was op die ene manier overigens ook altijd al een kwestie van vertrouwen, in dat geval echter misplaatst. Hoewel opdrachtgevers gangbare methoden doorgaans evenmin doorgronden, durven zij daar wel aan. Iedereen-doet-het-zo ontheft ze praktisch vergaand van verantwoordelijkheid. Wat ik daarvan vind, doet er niets toe.

90.62

Verdient informatiebeveiliging ook – en vooral – met digitalisering aandacht? Ja. Is blockchain daarvoor het aangewezen middel? Zgn cryptomunten zijn er op gebaseerd, maar dat verhindert grootschalige beursfraude niet. Hmm, zo ... veilig is geld(bezit) in die vorm blijkbaar niet. Met voorrang moet autorisatie deugdelijk

geregeld zijn.

Vooruit, als 'men' wil horen dat 'het' volgens blockchain werkt, kan je dat zeggen. Voorafgaand aan dergelijke (ver)ketening-onder-verspreid-beheer moet echter zijn ... geregeld wat als blok resp. de structuur ervan telt (met autorisatie als het ware er nog eens dóórheen verweven). Dàt vergt informatiekundig ontwerp en dáárvóór biedt Metapatroon een methode. Met stelselmatig bereik laten zich samenhangende (betekenis)verschillen eenduidig ordenen. Kenmerkend voor een model à la Metapatroon is daarom verwevenheid (lees ook: interdependentie). Dat ... verhoudt zich inderdaad niet met, zeg maar, blokvorming. Want verwevenheid gaat door de schalen en daarmee blokken (lees ook: domeinen, sectoren e.d.) heen.

Toegegeven, zo'n model als beschrijving van gedragingen in hun wederzijdse afhankelijkheden is inderdaad een stelselmatige idealisering. Voor implementatie komen 'we' om diverse redenen niet om materiële splitsing(en) heen. Zo ontstaan – pas – blokken, ofwel uit praktische noodzaak. Wie daarentegen van blok, domein e.d. meteen theoretisch als primair (ordenings)begrip blijft uitgaan, houdt zich blind en doof voor gedragsmatig principiële betrekkelijkheid. Dan blijft het een raadsel waarom een feitelijke in-/verdeling zelfs averechts kan uitpakken. Voor optimale inrichting volgens ketens resp. netwerken is een overzichtsmodel allang onontbeerlijk.

We hebben het allereerst vooral over, zoals een van de gespreksdeelnemers het noemt, disambigueren gehad. Over betekenisverschillen gesproken, :-) die zijn er óók onder die ... noemer. Wie een object als eenheid (lees ook: entiteit) voor betekenissenordering beschouwt, verstaat onder disambigueren de herleiding van eventueel onderling afwijkende objectbeschrijvingen tot één en hetzelfde object. Prima. De veronderstelling van object als zo'n gedragsmatig uniforme eenheid gaat stelselmatig echter niet op. Wat resp. wie voor hetzelfde object doorgaat, blijkt juist in staat tot variabel gedrag. Welk gedrag wel eenduidig geldt, hangt nota bene mede af van omstandigheden (lees ook: situatie). Daarom moet voor disambigueren in de zin van eenduidige betekenissenordering niet object maar gedrag als basale eenheid worden aangenomen, met elk zo'n eenheid dan herleidbaar tot eraan deelnemend object en eraan deelnemende situatie.

Wie zich beperkt tot disambigueren strikt op objectbasis, blijft zitten met stelselmatig nu eenmaal onvermijdelijk tegenstrijdig verschijnende objecteigenschappen annex - gedrag. Zulke tegenstrijdigheid lost prompt op door, afhankelijk van de coördinatieopgave nodige en voldoende, verbijzondering van eigenschappen/gedrag volgens configuratie van object en situatie.

Ik heb het met Metapatroon over disambigueren op gedragsbasis. Dat moet onbegrijpelijk blijven voor wie slechts de noodzaak erkent van disambigueren op objectbasis. Mijn indruk is dat die gespreksdeelnemer vasthoudt aan object als basale eenheid. Hij verwijst immers naar W3C en predicaatlogica. Klopt, uitgaande van een verzameling zgn atomaire proposities laten zich redeneringen programmeren om er achteraf conclusies aan te verbinden. Maar wie heeft vóóraf de proposities bedacht? En waarom? Ik acht het een gevaarlijk misverstand, extra aangewakkerd door onbegrip over zgn kunstmatige intelligentie, om data te laten bepalen wat 'wij' als werkelijkheid moeten laten gelden. De verhouding moeten 'wij' andersom blijven borgen, met data dus in-dienst-van ons werkelijke bestaan. Dat vergt ook voor digitalisering een zo passend mogelijke modelleermethode. En omdat objectgedrag al naar gelang de situatie variabel is, moet betekenis als

gedragsbeschrijving dus methodisch verwijzen naar zowel object als situatie. Dankzij gecombineerde verbijzondering vooraf valt er achteraf niets meer te (be)redeneren, klaar. Zolang verschillende informatieverzamelingen niet volgens bedoelde situationele/contextuele verbijzondering ingericht zijn, mee eens, zijn we wel gedwongen tot maatregelen om achteraf voor fragmentatie te compenseren. Maar ook zulke maatregelen zijn uiteraard pas echt resp. optimaal nuttig als ze verder gaan dan disambigueren op objectbasis. Ter oriëntatie vergt ook dat reeds een betekenissenmodel volgens situationele/contextuele verbijzondering van objecteigenschappen/-gedrag. Anders blijft het alsmaar achteraf modderen, met onzekerheid van dien.

In mijn poging te verduidelijken dat ik, zeg maar, voorbij object tegelijk situationeel mik op eenduidigheid begon ik over Niels Bohr en zijn complementariteitstheorie. Daarmee moet die gespreksdeelnemer, blijkbaar opgeleid als natuurkundige, terdege bekend zijn. Het ook informatiekundige belang ervan lijkt hem tot dusver echter te zijn ontgaan. Hij zou mijn opstel [Metapattern for complementarity modeling](#) eens kunnen lezen. En dat voor atomair doorgaande proposities feitelijk helemaal niet atomair geldig zijn, heb ik in [Metapatroon als logica van goedverbijzonderde informatiemodellen](#) toegelicht.

90.63

Dank je zeer voor je gevarieerde opmerkingen [tijdens ons gesprek]. Met zeg maar opbouwende twijfel zet jij op jouw beurt mij aan het denken, enzovoort.

Een modelleervoorbeeld(je) inclusief stapsgewijze toelichting biedt [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantic diagram met Metapatroon](#).

Ik veroorloof me je nog enkele verdere verwijzingen te bezorgen. [Multicontextueel paradigma voor objectgerichtheid: naar de vijfde objectvorm voor flexibiliteit van informatievoorziening](#) (1991) bevat de oorspronkelijke uitleg. Sindsdien is er niets veranderd aan de methode. De naam Metapatroon (Engels: Metapattern) gaf ik er overigens pas aan voor een boekpublicatie (**Metapattern: context and time in information models**, Addison-Wesley, 2001). Daarin is deel I gewijd aan de formele opzet van de methode. Dat gedeelte is ook apart verschenen, zie [The pattern of metapattern: ontological formalization of context and time for open interconnection](#) (2004). Kort na verschijning van genoemd boek heb ik wel de notatie gewijzigd, zie [Metapattern, overview of notation](#), in waarmee ook dat modelleervoorbeeld(je) is opgesteld.

Mocht je een begripsmatige ontwerpuzzel hebben waar je alsmaar niet goed uitkomt, dan wil ik er graag op z'n Metapatroons naar kijken. Wie weet ...

90.64

Dank je wel voor het verlenen van je instemming mij inzage in 'de brief' te geven. Mag ik mijn reactie kort houden? (Want) in één woord, prachtig! Tja, als dat niet helpt, wat dan wèl?

Met nog enkele woorden complimenteer ik [je medewerker] die stellig deze verbindende tekst 'achter de schermen' schreef.

Graag tot spoedig ziens, zij het dat ik a.s. weekeinde vertrek voor een verblijf van enkele weken in Duitsland. Aan terrasweer geen gebrek, maar ik vermoed dat je voor zulke korte termijn geen extra afspraak kunt maken. :-) Via email blijf ik bereikbaar.

90.65

Over diplomatie gesproken, je moet iemand weleens, eh, zèlf op een idee laten komen. Daar is 'ie er dan, een brief van Forum Standaardisatie aan de Raad voor de rechtspraak. Over de informatieronde, met ook Metapatroon zowaar vermeld. Afkomstig juist van FS weet ik dat na die consortiumnarigheid èxtra te waarderen, vooruit. En aan zo'n brief van 'buiten' heeft [X] 'binnen' veel meer dan aan een financiële bijdrage. Want met die juichende boodschap kan hij blijven zwaaien.

90.66

Met ons telefoongesprek van zoëven nog vers in mijn gedachten heb ik voor jullie opdracht meteen maar een concepttekst geschreven. Kijk maar of je er iets aan hebt. Vragen? Laat ze ajb prompt weten.

Door de maatschappelijke schaal van digitalisering komen inmiddels heel praktisch ook rechtzoekenden zèlf en daarmee hun procesvertegenwoordigers zèlf in aanmerking als daadwerkelijke gebruikers van de primaire processystemen. Dat is als beginsel overigens niets nieuws, want staat bepaald in de Grondwet; zie artikel 17 voor rechtzoekenden en artikel 18, lid 1, voor procesvertegenwoordigers. En krachtens de Algemene Verordening Gegevensbescherming is zelfs iederéén erkend als feitelijke gebruiker van àlle informatiesystemen waarmee 'haar/zijn' persoonsinformatie is geregistreerd.

Zulke digitale toegankelijkheid noodzaakt tot een òmslag in autorisatiebeheer. De verzameling gebruikers kan immers niet langer beperkt verondersteld zijn tot, zeg maar, eigen medewerkers, maar moet open geregeld zijn. Dat vergt een stelselmatige opzet, te weten als onderdeel van – mede daardoor te ontwerpen en ontwikkelen – infrastructuur voor digitaal informatieverkeer. Dat maakt van stelselmatig autorisatiebeheer een vergaand nieuwe opgave, ofwel een probleem waarvoor overgeleverde digitale techniek met inherent beperkt en aldus beperkend organisatorisch bereik niet zomaar oplossing biedt. Daarentegen moet maatschappelijk bemeten oriëntatie op open variëteit van gebruikers worden gevolgd, met o.a. digitale voorzieningen voor dienovereenkomstig stelselmatig autorisatiebeheer dáárvan afgeleid (ipv andersom).

Nadruk op maatschappelijke overwegingen omtrent rechtspraak verklaart waarom de regie over het veranderingsproces resp. -project voor stelselmatig autorisatiebeheer zeker voorlopig wordt gevoerd door de Raad, en daar het Bureau. Uiteraard is IVO van meet af aan adviserend betrokken.

Onder auspiciën van Bureau Raad is er, en vanwege de infrastructurele strekking gebeurde dat in samenwerking met Forum Standaardisatie, reeds een verkenning uitgevoerd naar mogelijkheden van structurering met open bereik. De beproefde oplossingsrichting is geschikt gebleken voor dekking van stelselmatige variëteit van gebruikers. Voorts is Bureau Raad nav vragen van de controlerend accountant vergevorderd met bundeling en daardoor mogelijke kwaliteitsverbetering, zij het beperkt tot intern bereik, van het tot voor kort sterk gefragmenteerde autorisatiebeheer.

90.67

Ik wil er ook wel iets over kwijt, maar met verander-/informatiekundige nadruk. Zeg ze 'daar' maar dat er met Information Dynamics zeker valt te praten over een licentie voor KnitBITs die tevens het recht tot wijziging van de programmatuur inhoudt.

Graag zelfs, (want :-) zo'n licentie is echter zeker niet gratis meer.

Ach, waaròm zou de Rechtspraakorganisatie over dat èxtra recht voor IVO willen

beschikken? Gaat het om een, eh, architectuurprincipe? Dat lijkt mij sterk, want er is allerlei zgn kant-en-klare programmatuur in gebruik. Heb jij o.a. tekstverwerking als voorbeeld vermeld? Klopt wel degelijk. Nota bene, die programmatuur is prompt niet langer kant-en-klaar, zodra je er zèlf veranderingen in aanbrengt.

Vooruit, als het feitelijk geen principe kàn zijn, zouden ze 'daar' – dus – concrete ideeën moeten hebben over wàt 'ze' ter verbetering (!) aan KnitblTs willen wijzigen.

Tja, daarvoor moeten ze uiteraard allereerst gròndig begrijpen om wèlke informatiebehoefte het gaat, wat KnitblTs eraan 'doet' en hoe dat 'werkt.'

Vervolgens laat zich immers pas aangeven wat er voor die reële (!)

informatiebehoefte eventueel aan KnitblTs ontbreekt dat noodzaakt tot wijzigingen.

Op zelfs maar enige oppervlakkige belangstelling voor opzet en werking van KnitblTs, laat staan met voorrang voor reële informatiebehoefte, hebben 'wij' tot dusver ondanks inmiddels jarenlang aandringen echter van nog he-le-maal niemand bij Rechtspraak/IVO ook maar iets gemerkt. Ofwel, eventuele steekhoudende verbeteringsideeën kùnnen er domweg – nog steeds – niet zijn.

Prima, als 'ze' ipv KnitblTs een beter hulpmiddel kennen, kàn ik daar uiteraard geen bezwaar tegen hebben. Als voornaamste criterium voor (ver)beter(ing) moet uiteraard wèl gelden, nou ja, dat lijkt mij alleszins redelijk, dat een middel optimaal helpt voorzien in – het doel van – reële informatiebehoefte. Nogmaals, dáárvan heb ik van de kant van IVO nog nooit iemand pràktisch zien uitgaan. Zij stellen, zeg maar, digitaal-technische criteria voorop met, kinderlijk eenvoudig voorspelbaar door wie wat vèrder kijkt, groeiend verspillende ònbeheersbaarheid van dien. Haha, met uitzondering dan van wat je dankzij je vergaand informele IVO-contacten als het ware ondergronds met KnitblTs onder samenhangend beheer weet te brengen. Dat lukt omdat je je consequent op informatiebeheer richt, en technisch beheer als strikt dienend daarvoor opvat.

Wat 'ze' 'daar' langs formele weg alsmaar opperen, het ene na het andere, zijn louter pseudo-argumenten vóór ... tégenwerking. Ik zou zeggen, blijf wèl serieus vragen naar onderbouwing. Geef intussen vooral géén antwoord op dergelijke onzinnige vragen. Beperk je tot kritiek op wat zij – niet – antwoorden. Het volslagen gebrek aan hùn opbouwende antwoorden resp. bijdragen moet uiteindelijk zó duidelijk worden, dat zelfs een 'hogere' functionaris besef van willekeur resp. tegenwerking krijgt en er een einde aan durft te maken. Dat is van, eh, bestuurders inderdaad veel ... gevraagd, maar op die manier ben je naar mijn indruk al behoorlijk ver gevorderd.

90.68

Nav afschrift dat Martijn Houtman me ook verder stuurde, en nu aanvullend nav afschrift van jouw mededeling aan hem, veroorloof ik me inderhaast :-) enkele ... verdere opmerkingen.

Ik kan me indenken, vooruit, dat iemand die 'iets' in beheer neemt, graag óók wil weten wie er eigenaar van is, wie er daarom al dan niet gebruik van mag maken, of zulk gebruik nader bepaald is, of het aanbrengen van wijzigingen toegestaan is, enzovoort. Maar voor ... beheer, dwz ervoor zorgen dat een bepáalde voorziening juist òngewijzigd met voorspelbare betrouwbaarheid van dien beschikbaar is en blijft, is dat allemaal niet nodig.

Welnu, Information Dynamics (ID) werkt voor de Rechtspraak(organisatie) volgens opdrachten (lees ook: bestellingen). Op een aanvraag door de Rechtspraak reageert ID met een offerte. Voor aanvragen die hulp bij het vergroten van coördinatiebereik

betreffen, offreert ID inrichting (lees ook: parameterisering) van een zgn informatierotonde. O.a. zo'n informatierotonde werkt met KnitblTs, zeg maar een digitaal platform door ID nota bene voor eigen rekening en risico ontworpen en ontwikkeld, afgeleid van Metapatroon als modelleermethode. Kortom, Metapatroon en KnitblTs zijn eigendom van ID. Voor gebruik van KnitblTs als platform voor een informatierotonde dat een bepaalde aanvraag met zich meebrengt, heeft ID in de bijbehorende offerte tot dusver in het geval van dienovereenkomstige opdracht/bestelling telkens een gratis gebruikslicentie aangeboden. Dus, wie precies wil weten waarvoor de Rechtspraak thans zelfs gratis gebruik mag maken van KnitblTs, kan bij de tot dusver formeel verstrekte opdrachten/bestellingen terecht en vandaaruit eventueel voor alle duidelijkheid 'terug' naar de resp. offertes en nog verder 'terug' naar aanvragen.

Mag de Rechtspraak wijzigingen in KnitblTs aanbrengen? Nee, volgens de verstrekte gebruikslicenties niet. Dat volgt uit de kwalificering door gebruik. Heeft het voor de Rechtspraak overigens zin zich te bekommeren om de mogelijkheid zelf KnitblTs te wijzigen? Zoals ik in mijn vorige emailbericht al aangaf, moeten er dan reële argumenten voor zijn. Nee, ik ken ze niet. Ik merk voorts op dat de beperking tot gebruikslicentie de Rechtspraak feitelijk ertegen beschermt de waarborgen van kant-en-klare programmatuur te verliezen. Want met wijzigingsrecht trekt de leverancier uiteraard de garantie in (die met de huidige licentie dus óók nog steeds gratis is). Dat moet je maar durven, al helemaal als je blijkbaar géén idee van de programmatuur in kwestie hebt. Of maakt onbenul juist abusievelijk moedig?

90.69

Volgens Jan Keij biedt Emmanuel Levinas (1906-1995)

een nieuwe blik op mens en wereld.

Zo luidt Keij's ondertitel van **Eenvoudig gezegd: Levinas** (Kok Agora, herdruk 2001, oorspronkelijk 1993). Wat Keij schrijft, meen ik te begrijpen en neem maar aan dat hij erin geslaagd is om wat volgens hem in het werk van

Levinas [...] chaotisch [lijkt] te zijn [...] naar voren [te] schuiven als [afkomstig van] een consistent denker [door te] laten zien hoe de verschillende thema's zich [...] tot elkaar verhouden.[p. 13]

Dan heb ik de indruk dat Levinas verantwoordelijkheid als een universeel, herstel, als het enige universele gedragsaspect duidt en daarom suggereert dat alles en iederéén in 'zijn' relationele meervoudigheid het ene verantwoordelijkheidsbeginsel – wat dat ook is – volgt. Hij lijkt zo'n exclusieve norm aannemelijk te beredeneren vanuit betrekkingen, maar dat werkt m.i. anders(om). Vooralsnog zonder vermelding van de norm annex het beginsel beperkt hij zich tot verschijnselen die ermee stroken. Na voldoende van zulke gevallen volgt de inductieve illusie van de aanwijzing van het regulerend beginsel. Daarmee is de chaos inderdaad valse schijn. Er heerst volgens Levinas normatieve orde, omdat hij

[op d]e vraag [...]: waarom is er zijn? [...] antwoordt: ter wille van het goede.[p. 137]

Mijn idee is dat elke veronderstelling ook maar betrekkelijk is. Op z'n wiskundigs vind ik daarom dat juist allereerst de veronderstelling (lees ook: axioma e.d.) die voor zgn stellingen als verklaringen van allerlei verschijnselen gevolgd gaat worden, moet staan aangegeven. Zo is ook de betrekkelijkheid van verklaringen erkend. Wie nog gelooft dat absoluut geldige verklaringen mogelijk zijn, begint uiteraard niet

met erkenning van betrekkelijkheid.

Dat neemt niet weg dat ik vind dat Levinas, althans in Keij's woorden, een belangwekkende kijk op allerlei verhoudingen suggereert. Daarvoor vind ik het echter genoeg om ... verhouding principieel te veronderstellen, dwz zònder kwalificatie als ethisch. In termen van ob- en vooral subjectief situationisme blijkt wat Levinas kennelijk als "ambivalentie" beschouwt, volstrekt ... logisch, maar inderdaad volgens een àndere veronderstelling. Als gedrag telt een verschijnsel zowel een ob-/subjectaandeel als een situationeel aandeel:

Op grond van de onvrijheid kan mijn vrijheid pas operatief zijn.[p. 32]

Daar is echter niets ... ambivalents aan. Onder noemer van verhouding is meteen 'het beginsel' meerledig en daarmee verhoudingsgewijze verklaring dienovereenkomstig (!) logisch. Wie gedrag ènkelvoudig wil blijven verklaren volgens ob- resp. subject òf volgens situatie, weigert er een kennelijke knoop in te erkennen met doorhakken als enige :-) remedie.

Elk(e) begrip(svorming) betreft veronderstelling van meervoud. Er raakt een verschil mee gevestigd, of wel een verhouding met het gestelde begrip kennelijk niet betreft. Daar voeg ik als vèrder verschil een verbijzondering aan toe, hmm, noem het ook maar een dúbbele

ontologische **differentie**. [p. 111]

(Want) het onderscheid tussen wat wèl resp. niet – als begrip – geldt, is nooit algemeen ... geldig. Om haar beurt ... geldt voor de beperktheid eveneens dat, eh, onderscheid tussen wat wèl resp. niet. Voilà, recursief situationele ob-/subjectverbijzondering. Voor een geformaliseerde uitdrukkingmethode kan Metapatroon dienen. Klopt,

Een zijnde [neemt] deel aan het zijn. [...] Aan de ene kant betekent dit dat [een zijnde steeds] **dezelfde** is [...]: identiteit. [...] Aan de andere kant blijkt [dat zijnde] **veranderd**. [p. 134]

Wat ook Levinas blijkbaar mist, is dat voor eenduidige ordening twee identiteitsbegrippen nodig zijn. Wat hij onder "identiteit" verstaat, veronderstel ik als nul-identiteit. Al naar gelang van omstandigheden is een zijnde (lees dus: een ob-/subject) telkens ànders. Dat ... verschil laat zich per situatie met 'zijn' bijbehorend situationele identiteit aangeven. Met 'zijn' nul-identiteit hangen 'zijn' alsmaar bijkomende situationele identiteiten samen. Dat lijkt inderdaad wel wat op hoe Levinas

het heden, lichaam buiten de duur, **vrijstelling van het andere**, voor[...]stel[t] door middel van een punt dat ik **nul** (0) noem[. p. 117]

Waar hij stelt:

Onmiddellijk vervalt het heden, het verzinkt in of **knoopt vast aan het andere**, en er ontstaat een nieuw heden[. p. 117]

leg ik per ob-/subject dergelijk verband door 'zijn' ene nul-identiteit heen tussen 'zijn' situationele identiteiten.

En met het verhoudingsbeginsel (lees dus ook: betrekkingbeginsel) moet dan o.a. stroken wat als taal resp. teken geldt. Mijn idee is – daarom – dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, dwz deelnemers dient ter afstemming van hun

situationele gedragsaandelen. Dat is altijd concreet, ik bedoel daarmee eigenlijk praktisch. Levinas vindt daarentegen dat

het 'talige' objectiverende, abstraherende denken mogelijk [maakt] de dingen [te] benoem[en].[p. 79]

Daar lijkt een teken op, althans zolang – een – context er niet als onlosmakelijk onderdeel van opgevat is. Daarentegen, zo merkt Levinas in althans in Keij's woorden zelf over ... tekens op,

staat het hele zijn in het teken van de verantwoordelijkheid[, p. 141]

waarbij ik verantwoordelijkheid dus associeer met de ob-/subjectieve onmogelijkheid afzijdig van verhouding te bestaan.

90.70

Als algemene inleiding vind ik **Bourdieu for Architects** (Routledge, 2011) geslaagd. Het ontgaat mij – dus – wat Helena Webster er voor zgn architecten selectief aan vindt, zoals zijzelf aangeeft,

with the aim of stimulating interest in, and providing a method for, a critical examination of the[ir] field[. p. 1]

Voor evenwichtige verhoudingen dient m.i. iederéén zich moeite blijven getroosten

[for] recognising the conditions of their own position in society and subsequently to play their part[. p.107]

Daarvoor geeft Pierre Bourdieu (1930-2002), althans zoals door Webster begrijpelijk samengevat, inderdaad steekhoudende aanwijzingen volgens

a theoretical model of action [...] account[ing] for the relationship between practices and the contexts within which those practices occur[, i.e.,] understand[ing] the relationship between individual action and social context and thereby to both resolve the theoretical tension between objectivism and subjectivism, and to expose the 'hidden' symbolic mechanisms in society that inform [...] cultural production[. p. 57
O]bjective constraints and subjective individuality work [...] together to produce cultural practices.[p. 40]

Ik blijf echter zo eigenwijs om het, zeg maar, referentiekader van – wat ik noem – subjectief situationisme nog weer geschikter te vinden en dan vooral de principieel verhoudingsgewijze stelling dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Ja, ook ik betreur dat wij blijkaar leven

[i]n an era in which architects increasingly perceive their role as being limited to serving the, often banal, demands of those who profit from neo-liberalism[p. 106]

Waarom doen zij dat? Zij menen er stellig zelf van te 'moeten' profiteren, en op korte termijn. Zo beschamen vooral architecten, zeg ook ontwerpers, die de situatie niet zo, eh, nauw nemen door een kortzichtig ... nauwe duiding ervan, vertrouwen inderdaad extra. Want 'we' moeten juist op ontwerpers kunnen rekenen om verschillende belangen te herkennen en ter bevordering van maatschappelijk evenwichtige verhoudingen laten afwegen. Webster waardeert daarom m.i. terecht

Bourdieu's call for cultural producers to start fighting for a better world[. p. 107]

Ik blijf erop wijzen, daar komen ontwerpers overigens nog steeds niets verder mee zonder verlichte opdrachtgevers.

90.71

Neem bakstenen en onderzoek muren, vooruit, àlle muren die ermee opgetrokken zijn. Het feitelijke aantal verschillende zgn steenverbanden is, en blijft, zéér beperkt. Althans, gelet op het aantal mogelijkheden om allemaal vooralsnog lònse stenen tot een muur te, zeg maar, configureren. Er heerst blijkbaar structurele selectiviteit. Zo'n redenering meen ik in **Reflections on a Theory of Organisms** (The John Hopkins University Press, herdruk 1998, oorspronkelijk 1987) te herkennen. De natuurkundige Walter M. Elsasser (1904-1991) wil er een aanzet mee geven tot, zoals de ondertitel luidt, **Holism in Biology**. Zelfs beperkt tot – organische – cellen valt zelfs hun totale aantal volslagen in het niet vergeleken met het – op voorwaarden van fysica – aantal mogelijke combinaties van ervoor beschikbare atomaire resp. moleculaire samenstellende delen. En dan vertonen – allerlei – cellen dus ook nog eens structurele overeenkomst, waardoor het verschil nòg groter uitpakt, ofwel

the combinatorial number describing the extent of the possible patterns (with all the constraints being duly taken into account) – **the combinatorial number in this sense is vastly larger than any number indicative of the size of a class that can be extracted from empirical biology.**[p. 32]

Voor zover ik hem begrijp, kàn dat volgens Elsasser geen toeval zijn. Omdat fysica ter verklaring – dus – tekort schiet, overweegt hij kwalitatief àndere beginselen voor zulke selectiviteit.

Voor muren is het duidelijk. Een muur wòrdt gemaakt, zeg ook gecreëerd. De schepper bepaalt het steenverband, enzovoort.

Maar hoe werkt dat, gegeven beschikbare atomen en moleculen, met als organisme zelfs 'alleen nog maar' een cel? Elsasser

now assume[s] that the process of creative selection does occur in such a way that the selected patterns are similar to patterns preexisting for the class.[p. 69]

Als ambachtsman/-vrouw volgt een metselaar stellig patronen passend voor relevante classificatie van eisen waaraan muren moeten voldoen. Over zijn veronderstelling van "creative selection" vermeldt Elsasser dat

we are now near the core of the distinction between living and inanimate matter[. p. 69]

Daarvoor maakt hij

a distinction between two forms of duplication [...] called **replication** and **reproduction.**[p. 69]

Nadat hij selectiviteit toespitst op

the transmission of information[, p. 69] one must ask whether **all** or only **some** of the information is so transmitted.[p. 70]

Dat is ... natuurlijk een retorische vraag met zo'n aanzet

lead[ing] us to an non-mechanistic interpretation of the transmission of information as it occurs[. p. 69]

Elsasser stelt een combinatie voor. Bijvoorbeeld wat erfelijkheid betreft,

[t]he existence of the genetic code proves without doubt that the transmission of some information is based on the chemical stability of certain molecules. We shall propose the term **homogeneous replication** or, if no ambiguity arises, simply replication for this process.

But in addition we now have an altogether different process that is based on the presumed existence of creative selection from an immense reservoir of possible states [...] occur[ring] in such a way that the selected state is closely similar to states that already exist in the class. This process will be called **heterogeneous reproduction** or, if no confusion is to be feared, simply reproduction. [...] **B]oth these processes are active simultaneously in the living organism.**[p. 70]

Enige aanwijzing hoe “reproduction” verloopt, volgens Elsasser dus op een “non-mechanistic” manier, kan ik echter nergens ontdekken. Ook wisselwerking met “replication” zie ik nergens nader verondersteld. Sterker nog, verder blijkt Elsasser niet gekomen te zijn dan

propos[ing] a solution to this problem in terms of **two** processes, homogeneous replication and heterogeneous reproduction whose details and whose mutual relationships remain to be clarified.[p. 81]

Louter vermelding van “holism” vind ik ter verduidelijking niet helpen, integendeel. Desondanks beweert hij dat

a duality in the constitution of the organism, namely that between replication and reproduction in the information-handling of the organism[, ...] adds a considerable degree of verisimilitude to [...] our scientific scheme[. p. 72]

Hij komt, nota bene, voor zover ik begriip, niet verder dan besef dat

th[e] dynamical character [of reproduction] seems indispensable for a holistic theory.[p. 73]

Ik heb Elsassers boek helemaal gelezen, omdat hij in zijn inleidende hoofdstuk beweert dat

Niels Bohr [...] created the mode of thought which we try to apply and elaborate[....] Bohr was a master of conceptual analysis[. p. 8]

Het gaat Elsasser vooral om Bohrs (1885-1962) veronderstelling van complementariteit. Daarmee was volgens hem

Bohr's great feat [...] that he channelled theoretical thinking away from mechanistic model-making and into the direction of epistemology.[p. 8]

Dat interesseert mij dan weer. Want ik maak de veronderstelling van situationisme als algemeen geldig. Wat ik van complementariteit volgens Bohrs idee meen te begrijpen, beschouw ik als situationisme volgens bepaalde beperkingen. Maar volgend op zijn

concept of complementarity in quantum theory[, p. 8]

aldus Elsasser,

Bohr devoted some years of his life to putting forth ideas about the nature of organic life [...] introduc[ing] the concept of “generalized complementarity.”[p. 8]

Tot dusver dacht ik dat Bohr daar helaas niet aan was toegekomen en daarom wekte de aankondiging door Elsasser mijn interesse. Van dat – eventuele – verdere werk van Bohr doet hij echter geen verslag.

Evenals Bohr is Elsasser natuurkundige. En ook Elsasser blijkbaar vooraanstaand. Ik ben dat helemaal niet. Desondanks waag ik mij af te vragen, na lezing van zijn boek, of Elsassers idee klopt van Bohrs idee van complementariteit. Hij duidt Bohr als “master of conceptual analysis.” Mijn idee is dat Bohr met zijn idee van complementariteit juist in synthese geslaagd is. Klopt, via analyse. Bohr heft

tegenstelling op door verschillende verschijnselen met verschillende, zoals ik ze noem, situaties te associëren. Daarmee raakt Bohr m.i. ook niet “away from mechanistic model-making” in de zin van eenduidige begrijpelijkheid, maar borgt voortzetting van begrijpelijkheid door de eis van absolute geldigheid te verlaten en de beperking van telkens situationele geldigheid te volgen. Wie desondanks als het ware door-de-situaties-heen wil blijven redeneren, stuit onvermijdelijk op onzekerheid resp. onbepaaldheid zoals Werner Heisenberg (1901-1976) eveneens voor kwantummechanica formuleerde.

Of Bohr het zo bedoelt heeft of niet, laat ik als natuurkundige leek maar in het midden. Mijn indruk is dat Elsasser in elk geval de beperking mist die situationele zekerheid/bepaaldheid borgt. Daarom vind ik zijn veronderstelling van “creative selection”odeloos mysterieus. Voor wie een object verabsoluteert blijft veronderstellen, zoals Elsasser lijkt te doen (en Bohr onder de noemer van complementariteit naar mijn idee daarentegen niet), staat voor het raadsel van

transmission of information of information through time without immediate storage mechanisms.[p. 7]

Mijn idee is dat een object ‘bestaat’ van samenloop naar samenloop met telkens een situatie. Daardoor verandert telkens zowel het object in kwestie als de situatie in kwestie, enzovoort. In respectievelijke veranderingen heeft zowel object als situatie aandeel. Er heerst wederzijde ... selectiviteit. Creatief in de zin van scheppend? Op die manier is er niet wonderlijks aan, wanneer een object – en een object met cognitief vermogen noem ik een subject – volgens een insteek met slechts luttele informatie veel allerlei andere informatie, hmm, verwerft. Daarin voorziet dan de situatie met haar (gedrags)aandeel aan het (samenloop)verschijnsel. Het is ook door samenloop dat er m.i. dus niets vreemds is aan de selectiviteit die Elsasser zo opvalt door het verschil tussen mogelijke configuraties en feitelijk geconfigureerde ‘eenheden.’ Ja, voor puur zelfsturende eenheden is dat verschil opmerkelijk en, inderdaad, ongesitueerd is

the internal state of the members of any biological class [...] **highly indeterminate** within the framework which the laws of physics and chemistry (the laws of quantum mechanics) furnish.[p. 32]

Omdat

the structure of the organism [...] **highly indeterminate** [is] as long as we refer to physics and chemistry alone[, p. 52]

nee, dat is niets nieuws, stelt Elsasser dat

[t]he working hypothesis of indeterminacy is so essential because it is **the opening wedge** that let us penetrate into the realm of holistic biology.[pp. 52-53]

Maar geen enkele eenheid is zelfsturend, tja, overigens vooral leden van een niet-biologische verzameling ‘zijn’ dat niet. Verwacht van, bijvoorbeeld, een bouwsteen in elk geval geen volledige verklaring af te kunnen lezen van het verband waarin het als onderdeel van een muur verschijnt. Dat vergt – werk van – een metselaar. Z/hij kan op haar/zijn beurt, alle bekwaamheid ten spijt, uiteraard geen muur afleveren zonder passende bouwmaterialen.

Wat telt als eenheid, zeg ook maar een object, levert altijd en alom gedragsaandeel volgens situationele samenloop, van situatie tot situatie, enzovoort. Dat houd ik voor bruikbaar verklaringsbeginsel. Dat geldt volgens mij ook, zoals het heet, door-de-

schalen-heen (en ter formalisering volstaat aanleg van recursiviteit). In de zin van situationele gedragsverbijzondering zie ik daarom ook geen verschil tussen fysica en biologie (en zgn sociale wetenschappen). Er 'bestaat' wèl verschil tussen verschillende, zeg maar, objectsoorten wat betreft hun situationele gedragsaandelen inclusief totstandkoming ervan. Hoe meer een exemplaar daarvoor 'zijn' cognitief vermogen benut, en dan heb ik het dus over een object als subject, des te individualistischer het desbetreffende gedrag van de één aan een ander ... verschijnt. Dat maakt gedragsmatige herhaalbaarheid als wetenschaps criterium alsmáar problematischer. Elsasser weet :-) dat

no two brain states are ever alike, either for the brain of the same individual at different times, or for the brains of two different individuals.[p. 82]

Aan dergelijke overwegingen met grootschalig(er) bereik geeft Elsasser echter nauwelijks vervolg:

I shall not here go too deeply into psychology and behavioral science[. p. 84]

Hij probeert, nou ja, zo komt dat op mij over, allereerst kleinschalig(st)e verschijnselen te duiden, zoals de atomair-moleculaire samenstelling van een enkele cel. Daar komt hij eveneens naar mijn indruk niet 'uit.' Ook Elsasser streeft m.i. overigens niet naar formulering van beginselen voor ontstaan van leven, maar voor voortzetting ervan.

Omgekeerd speculeer ik nav mijn (on :-)-eigen gedragsvariëteit. Daarvoor heb ik een axiomatisch schema bedacht, de semiotische enneade. Dat schema lijkt mij algeme(e)n(er) geldig, nogmaals, door-de-schalen-heen. Voor zover Elsasser zich eraan waagt, meent hij dat

the idea of generalized complementarity implies that the adequate description of these very complex systems which we may call organisms can only be achieved **at a loss**, namely that of a detailed and complete analysis in terms of physico-chemical models using no more than ordinary mechanics (or else organic chemistry).[p. 9]

Ik zie dat niet als verlies. Indien gedrag principieel situationeel bepaald is, moet een absoluut geldige beschrijving als valse illusie erkend zijn. Ik vind het dan winst om beschrijving te beperken tot telkens het bereik, en daarvoor dient dan het aanvullende begrip situatie, waarop gedrag kennelijk wèl eenduidig geldt. Nee, zoals Elsasser terecht opmerkt, ook

[i]n a new theoretical scheme one can of course never "prove" the new basic assumptions; but the originator of a new theory must show that the assumptions are plausible, that the theory has "verisimilitude."[p. 53]

Dat lukt door het axiomatische schema nodig en voldoende meerledig te maken. Dat is heel praktisch een kwestie van, zoals Elsasser aanwijst,

changing some axioms of a [...] system of abstractions and seeing what happens when alternate axioms are introduced [p. 118 by] mak[ing] hypotheses in the full consciousness of their being hypotheses.[p. 119]

Volgens zgn fysica is beschrijving nota bene ook slechts eenduidig onder de voorwaarde van gelijkblijvende situatie. Als die voorwaarde impliciet blijft, kan een onderzoeker situationele veranderlijkheid ontgaan en veronderstelt z/hij abusievelijke absolute geldigheid. Ook voor wat Elsasser voorstelt als fysica en chemie vind ik daarom een uitgebreider "theoretical scheme" ... praktisch. (Want) zoals ik Bohrs

complementariteitsbeginsel begrijp resp. situationisme als veralgemenisering, meen ik dat

only heterogeneous classes correspond to reality.[p. 129]

Ik vermoed dat het de m.i. abusievelijke associatie van complementariteit met kennisverlies is, waarom Elsasser tot zijn opvatting van “creative selection” komt. Wellicht hoopt hij dat vermeende verlies er mee te herstellen. Dat kan hij m.i. vergeten, zolang hij volhoudt dat

any assertion of holism corresponds to a loss of structural knowledge.[p. 9]

Ik vind dat – zoiets als – structuur van een, vooruit, object niet ... l0s kan worden gezien van zijn samenlopijge ontwikkeling, dus met telkens situationele aandelen. Aan elk verschijnsel is m.i. holistisch, dat het niet gaat om gedrag resp. eigenschap van een ap0rt object, maar dat voor hun resp. gedragsaandelen een object en een situatie in hun samenloop als een 0nlosmakelijk ... geheel gelden. Nogmaals, dat levert volgens mij juist structurele kenniswinst. Ja,

there must be a selection.[p. 68]

Elsasser veronderstelt

ordered heterogeneity [as] the outcome of[, p. 69]

zoals ik hem eerder aanhaalde,

the process of creative selection [which] does occur in nature in such a way that the selected patterns are similar to patterns preexisting in the class.[p. 69]

Samenloop verklaart alweer wat nader o.a. zowel verschillen als bep0rking van hun aantal. Hetzelfde object, 0ndere situatie? Dus 0nder gedrag. Hoewel daardoor zowel objecten als situaties veranderen, zoveel verschillende situaties zijn er ook weer niet waarvoor een object op zijn veranderlijke beurt op enig moment, zeg maar, samenlopijg ontvankelijk is.

Samenloop als tweeledig – en als zodanig recursief – beginsel kan ik overigens met een tekstpassage van Elsasser aanbevelen. Want hij schrijft nota bene dat

one ought not to have a prejudice in favor of a single or unified cause or principle from which the appearance of a group of phenomena can be derived; instead, we may find that the complexity of the phenomena of organic life is but the reflection of **several principles which coexist or else cooperate** in bringing about a directly observable structural complexity.[p. 25]

En ik vind dus, als het ware omgekeerd benaderd, dat tevens niet-levende verschijnselen onderhevig zijn aan situationisme en bijgevolg aan duiding volgens, vooruit, algemene complementariteit. Maar daarvoor heb ik, zo vermoed ik sterk, een vergaand 0nder idee van complementariteit dan Elsasser er – uiteraard hier ook weer volgens mij – op nahoudt. Hij lijkt onder die noemer op een 0ndere theorie dan – geschikt voor – fysica te mikken, een theorie die hij w0l passend voor biologie acht. Daarom, stelt hij,

[w]e propose to abandon the universality of the rules that constitute the framework of science, this abandonment being equivalent to the transition from theoretical physics to theoretical biology, and from a hierarchical to a more “pluralistic” view of Nature.[p. 27]

Ik ben, eh, wetenschappelijk juist v00r algemene regels. Zulke regels moeten dan uiteraard voorzien in verklaringsvari0teit. En daartoe vind ik – recursief –

situationisme dienen. Een passende beschrijvingsmethode biedt dan Metapatroon. Situationisme dekt een spectrum van gedragsaandelen. Aan het ene uiterste overheerst het ob- resp. subject met 'zijn' aandeel, aan het andere uiterste doet de situatie dat. Terwijl Elsasser uitgaat van

the notion that living things can be described by a different theory as compared to inanimate ones,[p. 144]

stel ik voor om met beschrijving niet op "things" te mikken, maar op gedrag dat resulteert uit tweeledige samenloop. Op variëteit is dan de ene theorie berekend, die van ob-/subjectief situationisme. Klopt, samenloop als

[s]uch duality can best be characterized as the use of a new kind of logic.[p. 144]

90.72

Onder redactie van Hans Boutellier, Nanne Boonstra en Marcel Ham is de bundel **Omstreden ruimte** (Van Gennep, 2009) verschenen. Gelet op het jaar van verschijning vind ik het opvallend dat geen van de auteurs de, zeg maar, digitale informatieruimte, kortom, Internet en zo, betreft bij hun overwegingen, zoals de ondertitel luidt, **Over de organisatie van spontaniteit en veiligheid**. Dat neemt niet weg dat hun bijdragen zo mogelijk actueler dan ooit zijn. In de eerste plaats omdat de, vooruit, strijd om fysieke ruimte inmiddels nòg weer heftiger woedt (zoals mede dānkzij hun analyses alweer herkenbaarder). Ten tweede, en dat is de reden waarom ik de bundel las toen ik er onlangs op stuitte, gaat het met de digitale informatieruimte – wat mij betreft – principieel om dezelfde opgave van – bevordering van – evenwichtige verhoudingen. Ofwel, wat valt er dāārvoor van de al langer dringende problematiek van de fysieke ruimte op te steken? Zo'n twintig jaar geleden gold "elektronische overheid" als noemer voor digitalisering door overheidsinstellingen. Enkele digitaliseringsprojecten resp. -programma's werden, en dat gebeurt overigens nog steeds, opgedragen aan ICT Uitvoeringsorganisatie (Ictu). Destijds was dat het geval met o.a. het programma Elektronische Overheid. Ik was er enige tijd als extern adviseur aan verbonden en in opdracht stelde ik de nota [Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (2004) samen. Daarmee probeerde ik vooral een infrastructurele opvatting ingang te doen vinden, vandaar de verwijzing naar publiek domein ipv overheid. Dat is niet gelukt. Overheidsinstellingen zijn hun verantwoordelijkheid doorgaans beperkt tot digitale facilitering van onderlinge informatieverkeer en tot informatieverkeer met burgers blijven opvatten. Zij bekommer(d)en zich in elk geval niet om wèrkelijk algemeen bruikbare voorzieningen, om digitale infrastructuur, dus. Digitale verkeersvoorzieningen waren, en zijn, weliswaar eveneens onderwerp van – enige – overheidsbemoeienis, maar apàrt. Mijn idee is onverminderd dat digitale infrastructuur, en daarom kies ik nog steeds voor die aanduiding, maatschappelijk-omvattend moet zijn ingericht. Ook het kwantitatief geringe aandeel van onderling overheidsverkeer resp. verkeer van overheidsinstellingen naar burgers en omgekeerd van burgers naar overheidsinstellingen verloopt dan 'over' één en dezelfde verzameling zgn algemene voorzieningen, klaar. En ik vind dē zgn digitale infrastructuur dus tevens een digitale informatieruimte. De aanduiding met verkeer wijst op ontmoeting, uitwisseling. En dat betreft

verschillende deelnemers. Afhankelijk van wat een deelnemer als de, zeg maar, aard van de ontmoeting beschouwt, heeft z/hij behoefte aan al dan niet kenbaar maken van eigen zgn identiteit in relatie tot al dan niet kennen van de identiteit van de ànder. Dat geldt uiteraard over en weer. Maar wie borgt zo'n eventuele identiteitstelling van de één voor aanvaarding dóór de ànder?

Aan de bundel **Omstreden ruimte** heeft Ronald van Steden het hoofdstuk **De pretparksamenleving, Een wereld van veilig vertier** (pp. 15-31) bijgedragen. Onbedoeld verklaart hij tevens de 'regels' voor de voorzieningen die burgers onderling benutten voor hun digitale informatieverkeer. Althans, volgens mijn idee van infrastructuur gaat het ook daarvoor om publiek domein. Ofwel,

de financieel-economische uitgangspunten die inherent zijn aan het managen van pretparken [hebben] zich inmiddels tot het publieke domein [...] uitgestrekt.[p. 17]

Sociale-mediabedrijven koloniseren

[d]e openbare ruimte[. Die] krijgt trekken van een gereguleerd pretpark waarin spontaniteit en onverwachte gebeurtenissen het liefst worden uitgebannen.[p. 17]

Deelnemers wisselen weliswaar onderling informatie uit, maar het sociale-mediabedrijf dat zij daarvoor als pseudo-infrastructuur benutten doet er verhoudt prompt als voornam(st)e deelnemer aan mee en stuurt aan op verkeer met àndere deelnemers die het sociale-mediabedrijf, tja, bedrijf, daarvoor betalen. Het sociale-mediabedrijf in kwestie stelt vooral eigen winstgevendheid veilig en, aldus Van Steden,

[h]et instrumenteel inzetten van veiligheid duidt er [...] op dat er een herijking plaatsvindt van wat (on)veiligheid is. De primaire doelstelling van beveiligers is om schade en verlies te voorkomen, niet het in de kraag vatten van dieven en vandalen. Misdad wordt pas misdad wanneer er bedrijfsbelangen in het geding komen. Een intrinsiek gemotiveerde normstelling – de ondersteuning van 'goed' en de bestrijding van 'kwaad' – ontbreekt.[p. 21]

Nu geloof ik niet dat 'goed' resp. 'kwaad' in absolute zin bepaalbaar zijn. In een democratische rechtsstaat vind ik 'heersende' opvattingen erover echter onderwerp van politieke afweging, niet van bedrijfsmatige opportuniteit. Overigens mag het van mij wel principieel subjectief-situationeel ...

In een open samenleving moet vergaand onderscheid aangehouden zijn en blijven tussen enerzijds beschikbaarstelling van verkeersvoorzieningen, anderzijds waarvoor deelnemers ze gebruiken. Dat lukt praktisch het, eh, minst slecht door van zgn infrastructuur een overheidsopgave te maken (en degradatie van voor algemeen gebruik bedoelde voorzieningen als gevolg van neoliberale privatisering 'bewijst' nut en noodzaak de onvervreemdbare overheidsbemoediging). Welk gebruik burgers van infrastructuur – willen – maken, is dan vooral hùn ... zaak. Gebruik door de één is wellicht onveilig voor een ànder. Als daartegen al overheidsmaatregelen passend zijn, nota bene eveneens een kwestie van politiek en zo door van infrastructuur, kunnen ze variëren van pre- tot en met reactief. Mijn idee is, dat van eventuele geschillen betrokken burgers zelf zo duidelijk mogelijk aanwijsbaar moeten zijn. Dat vergt dus betrouwbare identiteitstelling, inderdaad, óók – aspect van – infrastructuur. Koen Haegens (**Strijd om de ruimte in Berlijn**, pp. 49-65) bevestigt dat

pure commercialisering [...] antwoord op de centrale vragen[te weten] wat er gebeurt als de overheid de openbare ruimte overlaat aan markt en maatschappij, en hoe (on)wenselijk dat is[,] er niet makkelijker op.[p. 61] Het recente verleden laat [...]

zien dat die vrijgevochten publieke ruimte voortdurend onder druk staat, vooral van de commercie.[p. 62]

Nota bene, vervolgt Haegens,

[z]onder actieve ondersteuning door de overheid is het snel uit met de spontaan van onderop vormgegeven ruimte.[p. 62]

Dàt is wat sociale-mediabedrijven kennelijk beheersen. Gebruikers ervaren per saldo (!) – de mogelijkheden voor – spontaniteit. Zolang overheidsinstellingen alle retoriek ten spijt digitalisering feitelijk inzetten als middel voor hùn doelmatigheid, ervaren burgers zo'n middel uiteraard zelfs òmgekeerd. Dat valt ook nooit te verhelpen. Zoals ik in **Informatieverkeer in publiek domein** bepleit, kent elke overheidsinstelling meerdere, zeg maar, hoedanigheden. Volgens de ene is zij medeverantwoordelijk voor infrastructuur (altijd zoals politiek bepaald, klopt, door overwegingen over “organisatie van spontaniteit en veiligheid”) en volgens een andere is zij – in allerlei nadere hoedanigheden – voor uitvoeringstaken ‘ook gewoon maar’ deelnemer aan aldus gefaciliteerd informatieverkeer.

Of ik kan zeggen wat optimaal kan werken als digitale infrastructuur? Nee, ook niet. Ik ben echter overtuigd van de noodzaak van thematisering àls infrastructuur. Dàt verdient serieuze politieke aandacht, enzovoort. Een àndere aanpak dan de politieke bestaat er redelijkerwijs niet, want volgens Haegens:

De vraag wat er met de publieke ruimte gebeurt, split [de mensen] tot op de dag van vandaag. Maar hoe paradoxaal: diezelfde publieke ruimte bl[ij]k[t] mensen ook te kunnen verenigen.[p. 63]

In èlk geval ‘verkeer’d is om feitelijk – vrijwel – alles maar op commercieel beloop te laten. Ook digitaal geldt dat

met haar alledaagse conflicten [...] de publieke ruimte een oefening [is] in samenleven.[p. 63]

Ook digitaal gefaciliteerd informatieverkeer vergt zo algemeen mogelijk geldige verkeersregels. Die kùnnen dus niet strikt privaat zijn. Het groeiende risico van ook verdere politieke onthouding resp. overheidsbemoeienis komt erop neer dat

wordt [...] voorkomen dat er een zoektocht naar oplossingen plaatsvindt. Met als gevolg nog grotere, onoverbrugbare kloven.[p. 64]

In **De politieke strijd om veiligheid, Regulering versus spontaniteit in de partijprogramma's** (pp. 79-95) benadrukken Bertie Kaal, Isa Maks, Annemarie van Elfrinkhof en André Krouwel als onvermijdelijk

[d]e spanning tussen een politiek van regulering en spontaniteit, tussen securisatie en vrijheid van handelen[. p. 94]

Door veronachtzaming verdwijnt die spanning niet, integendeel. Zij merken op dat

[d]e positionering van politieke partijen op deze thema's [...] slechts beperkt samen[valt] met de klassieke links-rechtsas. De libertaire versus autoritaire as is [...] de dominante scheidslijn in de Nederlandse politiek geworden[. p. 94]

Voor **De angstcultuur** (pp. 67-78) heeft Marcel Ham een vraaggesprek gevoerd met bouwkundig architect Marlies Rohmer die eveneens benadrukt dat

het niet-gereguleerde in de publieke ruimte heel belangrijk [is].[p. 68]

Wat ik benadruk is dat, àls er op de schaal van het publiek domein (verkeers)regels nodig zijn, ze tot stand moeten komen volgens processen van democratische

politiek. Zolang politici het daarvoor laten afweten, kunnen vooral sociale-mediabedrijven ze kapen voor hùn zakelijk voordeel (want het gebruik van zgn sociale media is wel degelijk aan regels onderhevig, te weten de gebruiksvoorwaarden enzovoort van het bedrijf dat de digitale verkeersvoorzieningen als waren ze infrastructuur beschikbaar stelt). Wat ik als goede :-) infrastructuur vind gelden? Rohmer stelt een retorische vraag:

Waarom zouden we [...] de bestemming van alle publieke en semipublieke ruimte bij voorbaat vastleggen? [...] J]e [kunt] het onverwachte niet ontwerpen, maar je kunt er wel ruimte voor openlaten.[p. 69]

Helaas zijn bestuurders e.d. er blijkbaar ... bang voor. Maar van infrastructuur is geen sprake, kàn nooit sprake zijn, met "bestemming" van gebruik ervan eenzijdig door de aanlegger ipv in hun wisselwerking met voorrang door de ... gebruikers. Evenmin helpt, zoals Irina van Aalsten en Tim Schwanen beweren in **Omstreden nachten, Angstgevoelens van jongeren in de uitgaansgebieden van Arnhem en Apeldoorn** (pp. 157-175), dat

[b]estuurders en politici [...] vaak overtuigd [zijn] van de effectiviteit van de getroffen maatregelen. Maar zijn ze echt zo effectief?[p. 158]

Hmm,

[h]et positieve (beleids)discours wordt veelal ondersteund door statische data [waarvoor] wordt uitgegaan van een generieke betekenis [...]. Het is echter zeer de vraag of de complexe en contextgebonden ervaring[en ...] zich goed laten vangen in dergelijke eendimensionale en generieke indicatoren.[p. 158]

Antwoord volgens subjectief situationisme? Nee! Lees hier voor "context" resp. "assemblage" ook situatie, ja,

[h]et gaat om het voortdurend veranderend samenspel van een groot aantal onderling nauw verweven elementen[,] aangeduid als een assemblage[. p. 162 Er telt h]et belang van de specifieke omstandigheden[, p. 168 dwz] een veelheid aan met elkaar samenhangende [o.a.] sociale, ruimtelijke en temporele factoren.[p. 172]

Daarmee wijzen Van Aalsten en Schwanen op

grenzen aan van de maakbaarheid[. p. 174]

Maar, zo voegen zij eveneens terecht eraan toe,

[d]e interventies behoeven wel een andere insteek. Het gaat er daarbij om de onderliggende rationaliteit te verschuiven van het stimuleren van de [...] economie naar het verbeteren van het welzijn van de bezoekers[, p. 174]

maw van de deelnemers aan het maatschappelijk verkeer met infrastructuur als basis voor hùn evenwichtige verhoudingen in veranderend veelvoud van situaties en hun dienovereenkomstig feitelijke verhoudingen.

Over omstreden gesproken, dat was René Diekstra eerder als hoogleraar. Aan de bundel heeft hij het hoofdstuk **Steeds minder ruimte, Hoe publiek verliest van privaat** (pp. 211-224) bijgedragen. Hij verduidelijkt dat resp. hoe

[d]e mobiele telefoon, de digitale camera en steeds groter wordende auto's maken dat de publieke ruimte wordt opgeslokt door privégedrag.[p. 211]

Mobiele telefoon inclusief digitale camera katalyseren inderdaad een wederzijdse doordringing. Scheiding tussen zgn fysiek en virtueel valt niet vol te houden. Het verbindende thema, ik heb het al enkele maken vermeld, vind ik dat van

– bevordering van – evenwichtige verhoudingen.

De slotbeschouwing in **Omstreden ruimte** is getiteld **Angst, fantasie en spontaniteit in de openbare ruimte** (pp. 243-255) en geschreven door Hans Boutellier en Nanne Boonstra. Zij komen op inherente spanning terug:

Enerzijds is er de roep om regulering, toezicht en handhaving, anderzijds de wens van sociale binding via alledaagse ontmoetingen in diezelfde ruimte. Deze twee gedachten gaan niet onproblematisch samen.[p. 243]

Zij achten het

[k]enmerkend voor de Nederlandse publieke ruimte in het begin van de eenentwintigste eeuw [...] dat die vrijwel permanent geregeld is.[p. 244]

Daarop vind ik voor – zoiets als – digitale publieke (informatie)ruimte veel af te dingen. Wat kunnen ‘we’ eigenlijk als zo’n ruimte laten gelden? Als aanzet suggereer ik dat die ruimte bepaald is door de dekking van digitale infrastructuur voor facilitering van informatieverkeer (met verkeer in de zin van omgang ‘in’ de ene situatie met deelnemers naar de andere situatie met deelnemers, enzovoort). Op die schaal is er nog vrijwel ... niets geregeld. Grootschalige regeling gebeurt thans, en meteen internationaal, dat dan weer wel, door enkele sociale-mediabedrijven. Dat resulteert voorspelbaar in

een opgefokte ruimte, waarvan de vanzelfsprekende gemeenschappelijkheid verloren is gegaan.[p. 245]

Of die “gemeenschappelijkheid” ooit “vanzelfsprekend” was, ik zeg het maar diplomatiek, betwijfel ik. Dat neemt niet weg, dat ‘we’ ervan uit moeten gaan dat

[h]et beleven van publieke ruimte [...] gebaat [is] bij een zekere mate van zelfcontrole, van onuitgesproken gedeelde verwachtingen en van wederzijds vertrouwen.[p. 245]

Voor zover sociale-mediabedrijven daar zelfs tegenin werken, proberen politici weliswaar er enige greep op te krijgen, zelfs alsmaar krachtiger, maar ontwijken – daarmee – nog steeds de opgave van een wèrkelijk inclusief digitaal publiek domein. Tegelijk bakent in elk geval de Nederlandse overheid eveneens averechts zoiets als een eigen dekkingsgebied af, waar zij inderdaad het informatieverkeer strikt probeert te regelen inclusief DigiD als identiteitsmiddel dat burgers erbuiten niet kunnen/mogen gebruiken:

De onzekerheid van de spontaniteit blijkt het in de praktijk af te leggen tegen de zekerheid van veiligheid en regulering.[p. 248] Informele regulering en spontane conflictoplossing door burgers zelf wordt op deze wijze ontmoedigd.[p. 249]

Schijnzekerheid, dus. En wat digitale infrastructuur betreft schiet dat dus niet op. Evenwichtige verhoudingen zijn onmogelijk, indien eenzijdig

een bepaalde actor anderen kan voorschrijven hoe een activiteit moet verlopen.[p. 248]

Nota bene,

de kwaliteit van de publieke ruimte wint bij diversiteit in gebruik en bij een zekere mate van fricties, die daar eventueel het gevolg van zijn. [...] In een pluralistische samenleving zijn onverwachte ontmoetingen belangrijk.[p. 255]

Hoe vermijden 'we' in elk geval het duurzaam onevenwichtige als gevolg van het nu eenmaal onmiddellijk onverwachte? Dat is met vernetwerkte digitalisering dringend een nòg omvattender opgave.

90.73

Mijn stellige indruk is dat vooral hij nù geholpen is met enige documentatie van KnitbITs. Onze worsteling ermee ten spijt stel ik daarom voor om zsm beschikbaar te stellen, en wat mij betreft in één moeite door publiekelijk, wat wij als tekst de afgelopen maanden op-/samengesteld hebben. Kan jij daarvoor ons 'artikel,' zie bijlage, ajb nogmaals zorgvuldig doornemen? En kan je er voor publicatie op onze website mee instemmen? Zo nee, wat vind je er mis mee? Zo ja, plaats het ook maar meteen en laat mij dat even weten.

90.74

Waarom volgens mij vooral behoefte bestaat, is aan voor zgn ict-ers begrijpelijke uitleg van de, zeg maar, structuur van KnitbITs. Maar, althans voor zover ik de opzet ... begrijp, leent die zich niet voor zoiets als lineaire verklaring vanwege, zoals ik ruwweg maar veronderstel, dynamisch hergebruik door-de-aspecten-heen. Verder lijken ict-ers, nog afgezien van schromelijk gebrek aan nieuwsgierigheid, niet in staat tot een àndere dan lineaire opvatting. Dat vind ik noodzaak van gedegen documentatie, en daarmee onze verantwoordelijkheid ervoor, echter onverlet laten.

90.75

Beschouw KnitbITs als een gereedschap. Dan dient documentatie om de werking ervan begrijpelijk te krijgen. Zulke kennis heeft iemand nodig als z/hij er zèlf iets mee wil maken.

Voor de opzet van KnitbITs is echter niet de thans gangbare, zeg maar, denkwijze gevolgd. Dat maakt, eh, direct begrijpelijke uitleg moeilijk, zo niet onmogelijk. Vergelijk het met een logische puzzel; de sleutel tot de oplossing is een bepaalde ... logica. Voor wie die logica mist, blijft de puzzel een onoplosbaar probleem. Wat als denkwijze gangbaar geraakt is, wordt voor absoluut geldig resp. vanzelfsprekend gehouden, blijft aldus impliciet en belemmert daardoor vernieuwing des te kortzichtiger. Een àndere denkwijze? Onmogelijk, is prompt de ... gangbare reactie zònder er zelfs maar enige aandacht aan te besteden. Daar kan angst voor positieverlies 'achter' zitten, of iemand is domweg te lui zich enige moeite te getroosten.

Hoe dan ook is de opgave tweeledig voor documentatie van kwalitatief nieuw gereedschap zoals KnitbITs. Zelfs voorrang verdient uitleg van de andere denkwijze. Begrip dáárvan is immers de onmisbare voorwaarde om uitleg van – werking van – het desbetreffende gereedschap te begrijpen. Praktisch verdient voor KnitbITs een mengvorm de voorkeur. Want intussen kan uitleg van die werking illustreren wat er aan de denkwijze zoal ànders is. Zie [Knitbits voor digitaal informatieverkeer via informatieronde](#) voor onze poging tot zo'n noodzakelijkerwijs tweeledige beschrijving. Als het al eenledig, zeg ook maar rechtlijnig, zou kunnen, hadden wij dat zeker graag gedaan.

Ik herhaal dat een gebruikslicentie het wijzigen van KnitbITs zèlf niet toestaat. Wie de gevolgte, nota bene àndere dan gangbare, denkwijze niet begrijpt, kan slechts schade veroorzaken.

Nee, aan die tekst heeft iemand zeker niet genoeg om verantwoord mèt KnitbITs aan de slag te kunnen gaan. Dat vergt gedegen opleiding. Het kan wèl een begin

zijn, althans, voor wie minstens nieuwsgierig is.
Serieuze opmerkingen, vragen e.d. zijn van wie dan ook altijd zeer welkom.

April – juni 2023, www-editie 2023 © Pieter Wisse